Irina Nicolau a alcătuit un calendar comentat al sărbătorilor românești vechi pentru folosul orășenilor de astăzi. Veți afla cum și de ce țineau străbunicii fiecare sărbătoare a anului și ce anume s-a păstrat (sau nu) din sensurile de altădată în ceremoniile și festivitățile moderne.

Din sumar

Sărbătoarea – din ce e făcută? • Sărbătoarea – la ce este bună? • Sărbătorile cu dată fixă: de la Sfîntul Vasile la Revelion • Crăciunul • Calendarul Paștelui • Sărbătorile cu dată mobilă: de la Moșii de Iarnă la Rusitori

Irina Nicolau

este aromâncă după tată și grecoaică după mamă, născută în zodia Vărsătorului. Cum spune ea însăși, a fost cîndva folcloristă, înainte de 1989. Acum are două pasiuni: Muzeul Țăranului Român, unde lucrează, și istoria orală.
A publicat împreună cu niște prieteni trei cărți: *Vom muri și vom fi liberi* (prima carte despre Revoluție), *Piața Universității* și *Povestea Elisabetei Rizea*. Un alt volum, de convorbiri cu Al. Paleologu, îi va apărea în curînd la Humanitas. Publică articole în *Dilema*, *22* și *Povești adevărate*.
Cel mai important lucru pe care-l știe de la mama ei este că *omul trebuie să fie om*. Cînd i s-a propus să scrie acest ghid, Irina s-a gîndit că una dintre condițiile cele mai simple pe care le ai de îndeplinit ca să fii om este să ții sărbătorile.

În aceeași serie

Thea Luca
Ghidul gazdei perfecte

Vasile Răducă
Ghidul creștinului ortodox de azi

În pregătire

Aurelia Marinescu
Codul bunelor maniere astăzi – ediție revăzută și adăugită

ISBN 973-28-0892-6

Foto coperta I.: KOSEI MIYA

2

GHIDUL SĂRBĂTORILOR românești

Irina Nicolau

HUMANITAS PRACTIC

2

Irina
Nicolau

Ghidul sărbătorilor românești

HUMANITAS

Coordonatorul seriei
OANA BÂRNA
Coperta și concepția grafică a seriei
IOAN CUCIURCĂ
Fotografii (pp. 6, 28, 78, 112)
DAN DINESCU

Mulțumiri pentru generozitate
domnului Kosei Miya, care ne-a permis să reproducem pe copertă
una dintre fotografiile sale din Maramureș; doamnei Elena Victoria Jiquidi,
directoarea Editurii Meridiane, care ne-a permis să folosim imagini din
albumele cu icoane pe sticlă apărute la această editură.

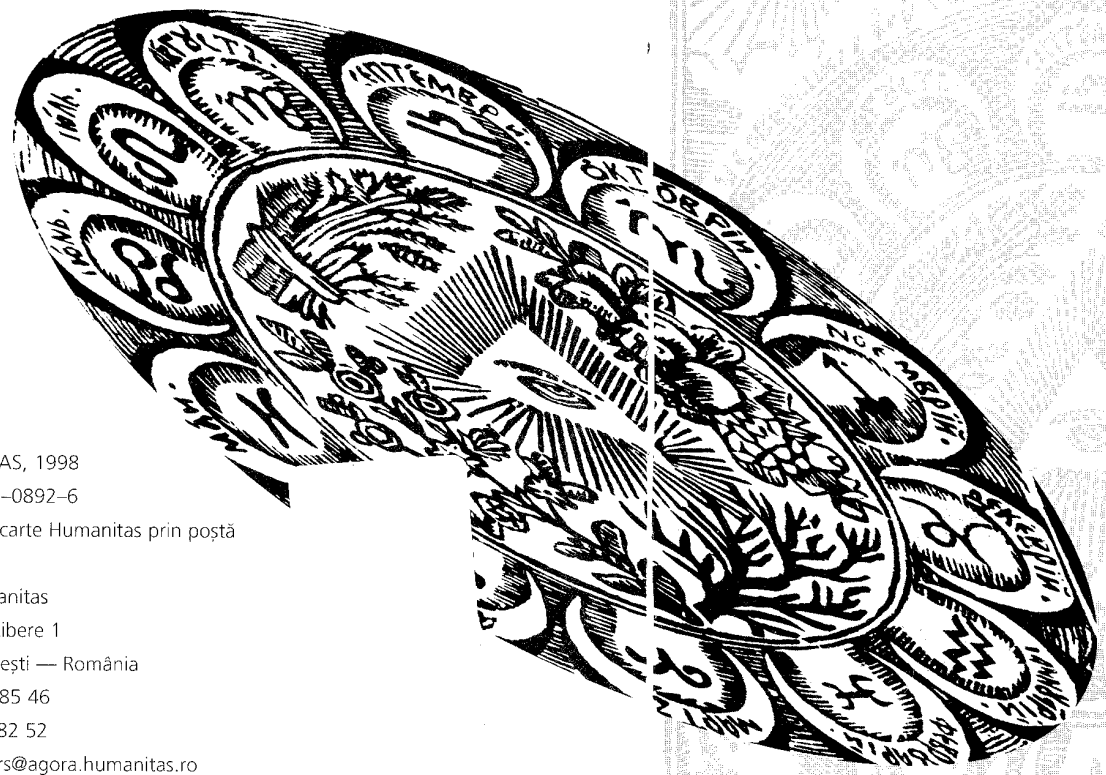

© HUMANITAS, 1998
ISBN 973-28-0892-6
Comenzi de carte Humanitas prin poștă
pe adresa:
Editura Humanitas
Piața Presei Libere 1
79734 București — România
Tel.: 01/222 85 46
Fax: 01/222 82 52
E-mail: editors@agora.humanitas.ro
(sau bon de comandă la www.humanitas.ro)

Cununa anului
gravură în lemn de la Mînăstirea Neamț

Sărbătoarea

Ispitele Micului Nimic și Omul Pelican • Loisirul, gadgetul, festivismul • Ingredientele sărbătorii: un miez de sfințenie – timp bun – loc curat – suflet primenit – cuvîntul, gestul și lucrul potrivit • Tipuri de calendare: civil, creștin, popular • Funcțiile sărbătorii: întreține relația cu sacrul – reface grupul comunitar – pune societatea în acord cu Cosmosul

Ispitele Micului Nimic

Sînt tot mai numeroși cei care își investesc speranțele, timpul și banii în nimicuri. Dacă aduni toate aceste nimicuri rezultă Micul Nimic, care nu sperie pe nimeni și, mai ales, nu doare. Influența lui e mai degrabă indirectă: intensitatea sentimentelor, gravitatea gesturilor și importanța obiectelor sînt periclitate. Viața devine tot mai exterioară, dar mai comodă. Într-o lume unde confortul dă măsura lucrurilor, ia naștere Omul Pelican.

Pelicanul este o specie de om situată în plan spiritual mai jos decît mine și decît tine, cititorule. Noi, cel puțin, ne străduim: eu să scriu o carte despre sărbători și tu s-o citești. Pelicanul nu are nevoie de astfel de cărți. El « știe »! A învățat de la radio, de la televizor, din reviste și ziare. Pelicanul nu gîndește, gîndesc alții pentru el. O armată de inși mestecă zi și noapte informația pe care i-o transmit pe gratis sau contra cost. El atîta are de făcut, să deschidă ciocul și să primească alimentul cultural semipreparat și semimîncat. Precizez că acest borhot este unica lui hrană spirituală și că, în funcție de ceea ce are în gușă, putem distinge două feluri de Pelicani.

Primul fel se compune din indivizi veniți recent de la țară. Ei mai poartă în gușă resturi din cultura satului vechi. În cea mai mare parte a timpului le țin ascunse. Le scot la iveală în momente importante (de pildă, de sărbători), cînd nu au curajul să procedeze altfel decît strămoșii lor. Tot în primul tip se încadrează Pelicanii proveniți din mahalale. Și unii și ceilalți trăiesc cu un picior în universul surogatelor culturale (le numeam *nimicuri*) și cu celălalt pe un petec de viață tradițională. Poziția este incomodă. Prima generație o acceptă. Descendenții lichidează însă rapid și fără regret moștenirea și se înscriu în al doilea tip de Pelicani. Aici găsești Pelicanul Perfect.

Pelicanului Perfect poți să-i introduci în gușă orice. El pune o singură condiție: să-i respecți liniștea și confortul. Adoptă primul chifteluțele de la McDonald's, experimentează primul formulele excentrice de locuire, absoarbe ca buretele reclamele, melodramele și serialele de la televizor, articolele de curiozități paranormale din ziare și reviste. El, Pelicanul Perfect, este primul care asimilează ultima modă, indiferent în ce se exprimă ea, vestimentație, alimentație, vorbire sau comportament. Toate acestea îl ajută să se țină departe de marea cultură care riscă să-i tulbure liniștea. Ceea ce, pentru el, ar fi îngrozitor.

În viața de zi cu zi, Pelicanul poate trece neobservat. Sînt numeroase situațiile cînd se poartă ca toți oamenii. Dar ceea ce îl definește și îl trădează, în același

timp, este respectul exagerat pentru *loisir*, *gadget* și *festivitate*.

Loisirul

Dacă te preocupă sensul cuvîntului *loisir* este inutil să deschizi un dicționar de limbă franceză. Acolo vei găsi sensurile *răgaz* și *pe îndelete*. Nimic grav! Dacă vei merge mai departe și vei consulta un dicționar etimologic, tot francez, ca să vezi de unde le vine lor cuvîntul, vei afla că etimonul latin este *licére* care înseamnă *a fi permis*. Încă mai e bine! Răul se instalează atunci cînd *răgazul* și *permisiunea* de a face lucrurile *pe îndelete* devin un ideal de viață.

Am scris cuvîntul *rău* și acum îmi pare rău. Schimbările care se produc în lume merită să fie analizate în termeni mai subtili decît « acum e rău », « acum e bine ». Cu atît mai mult cu cît există tendința de a concentra tot binele în trecut, răul fiind împărțit, invariabil, între prezent și viitor. Dar lumea se schimbă de cînd e lumea. Singura soluție este să ținem pasul cu ea. Ca să nu devenim Pelicani este suficient să controlăm, în fiecare clipă, *ce* și *cît* pierdem și *ce* și *cît* cîștigăm.

Revenind la loisir și la sensurile lui originare, se impun trei întrebări. Prima întrebare: există *răgaz* în societățile tradiționale? Și da, și nu... Acolo întîlnim muncă, odihnă și sărbătoare. Răgazul este un segment de timp între două activități, utilizat, cel mai des, pentru a face altă treabă. Oricît s-ar strădui să-l înțeleagă pe țăran, orășeanul nu poate. Satul rămîne pentru el o carte ținută pe dos. Satul nu caută răgazul, cum nu îl caută nici furnicile. Respectul pentru răgaz este tipic urban.

A doua întrebare: în societățile tradiționale se poate acționa pe îndelete? Uneori da, alteori nu... Faci pe îndelete atunci cînd nu e grabă. Legendele nu precizează dacă la Facerea Lumii Dumnezeu a lucrat pe îndelete sau a fost grăbit. Neexistînd nici o indicație, putem să ne închipuim că a făcut zidirea așa « cum se face ». Tocmai acest « cum se face » reprezintă idealul societăților vechi.

În sfîrșit, vine rîndul întrebării privind permisiunea. Problemele pe care le ridică sînt formulate diferit în sat și în oraș. Țăranului, cît timp respectă legea, îi este totul permis. Deși neexprimat în cuvinte, comandamentul este *respectă legea și ești liber*. Orășeanului i se spune: *ești liber, dar respectă legea*. Acest *dar* este sursa multor tensiuni. Dacă sînt liber, de ce să fie cu *dar*? Aceste lucruri pot să pară complicate atunci cînd încerci să le gîndești sau să le scrii. În viața de zi cu zi ele se exprimă simplu și direct. Le înțelege și Pelicanul. De pildă, el simte că trăiește într-o lume prea grăbită, de aceea visează la un răgaz în care să acționeze pe îndelete. Sătul de obligații și constrîngeri, Pelicanul dorește un timp în care să-i fie permis să facă numai ce vrea. Așa se naște noul sens de loisir. El denumește un segment de timp, spumos și afînat, în care îți este permis să-ți faci voia. Într-un astfel de timp munca devine bricolaj, călătoria turism, sportul și artele joacă.

Loisirul se consumă sub zodia lui « de-a »: de-a munca, de-a călătoria, de-a sportul, de-a arta. Lucrurile merg pînă acolo încît și jocul poate să devină « de-a jocul ». Loisirul refuză odihna pentru că exclude oboseala. Față de activitățile pe care le mimează, loisirul este un regres.

Gadgetul

În secolul trecut, Antoine Gadget a făcut bani vînzînd miniaturi ale Turnului Eiffel. Faptul a fost posibil pentru că se născuseră deja categoriile de obiecte « breloc » și « suvenir ».

Gadgetul poate avea formă de breloc și funcție de suvenir, dar, în plus, pretinde să fie folositor. Cel mai

des se vrea unealtă. Spre deosebire de uneltele vechi, care puteau fi folosite în mai multe feluri, gadgetul refuză programatic suprasolicitarea. Ca urmare, statutul pe care îl aveau obiectele pe vremuri slăbește. Spuneai *foarfecă* și orice om înțelegea că te referi la cea cu care se tund în casă membrii familiei, se croiesc hainele, se taie tot ce e de tăiat, cea care se pune sub patul femeii după naștere timp de patruzeci de zile, pe care o folosesc vrăjitoarele și descîntătoarele în magia lor de legat și dezlegat. Acum spui *foarfecă* și întrebarea vine de la sine – care foarfecă, cea de hîrtie, de unghii, de tablă, de grădină?

Există o veche tradiție în specializarea uneltelor. În ultima jumătate de secol această tendință s-a accentuat. Casele ne sînt invadate de unelte cu funcții insignifiante. Principala lor funcție pare să fie aceea de a conferi gesturilor noastre importanță. Atenție însă, o lume populată de prea multe obiecte își deschide larg ușile și ferestrele pentru kitsch!

Festivismul

Festivitatea este ceea ce rămîne din sărbătoare după ce a fost îndepărtat miezul de sacralitate. Să zicem, o coajă. Festivismul reprezintă tendința exagerată spre festivități. Contextele intime sînt nepropice pentru festivități. Acestea se exprimă optim într-un cadru oficial. Aici, ceremonialul devine ceremonie. Hainele, cuvintele, gesturile și obiectele nu mai lucrează în folosul relației dintre om și Dumnezeu. Festivitățile ocolesc sublimul, oribilul și confruntarea dintre viață și moarte. Festivitatea consumă fără să regenereze.

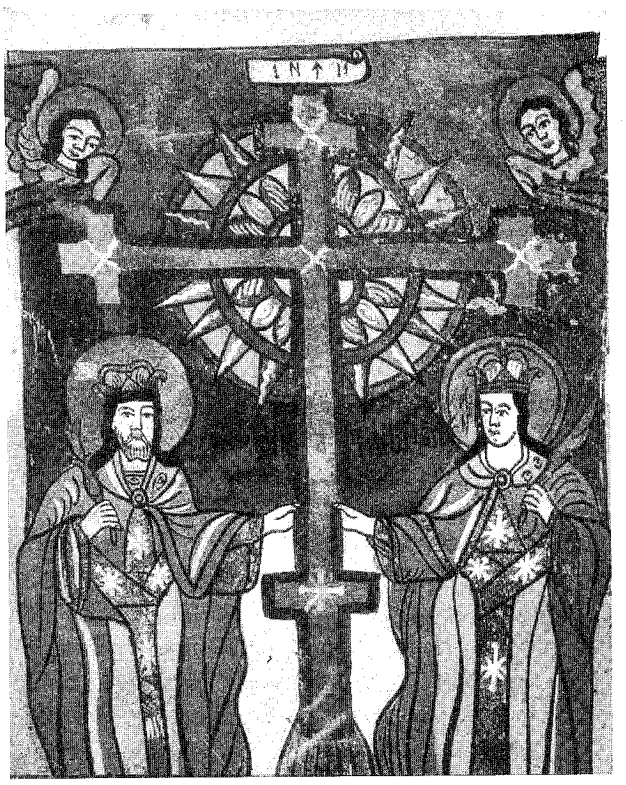

Sărbătoarea – din ce e făcută?

Șapte sînt « ingredientele » sărbătorii: miezul de sfințenie, timpul bun, locul curat, sufletul primenit, cuvîntul, gestul și lucrul potrivit. Să le cercetăm pe rînd.

Un miez de sfințenie

Miezul de sfințenie este nelipsit din sărbătorile creștine. Există însă religii în care sfinții lipsesc. În acest caz miezul sărbătorii este mai bine determinat prin cuvîntul *sacru*. Nu putem neglija nici societățile care n-au depășit treapta rito-magică. Religia și magia au și puncte comune, dar, în primul rînd, se deosebesc.

Propun de aceea termenul de *numinos*, care însumează atît religiosul, cît și magicul.

Numinosul este un sentiment, o reacție spontană față de ceva care, ulterior, este considerat supranatural. Anumite societăți trăiesc intens acest sentiment și manipulează forța lui prin magie. Nu oricine are dreptul și poate s-o facă. Privilegiații – vrăjitorii și șamanii – sînt delegați să depășească regulile ce definesc condiția umană și să intre în relație cu numinosul, pe care îl pun să lucreze pentru om. În cazul religiilor, numinosul este considerat a fi transcendental, anterior oricărei experiențe. Și, cum numai oamenii au experiențe, numinosul este mai înainte de om și peste om. Relația dintre credincios și numinos nu se mai exprimă în termeni de manipulare. Întorși cu fața spre Dumnezeu, credincioșii încearcă să se apropie, să se contopească cu el. Există și aici mediatori – preoții. Rolul acestora este de a favoriza relația oamenilor cu sacrul. În cazul vrăjitorilor și șamanilor, această relație era un monopol.

Rudolf Otto, cel care a introdus termenul de *numinos*, consideră că acesta este *misterios*, *cutremurător* și *fascinant*. Ceea ce este misterios și cutremurător sperie, creează angoase. Dar posibilitatea de a depăși condiția umană și de a intra în relație cu numinosul constituie o provocare și o fascinație. Din această tensiune se naște nevoia de rit. Ritul operează în trei sensuri: îndepărtează numinosul, atunci cînd este considerat impur; îl manipulează în folosul omului prin tehnici magice; îl declară forță transcendentală și face din el nucleul marilor religii.

Nu există sărbătoare care să se poată dispensa de rit, ritul fiind un act care se repetă și a cărui eficacitate, cel puțin în parte, este de ordin extraempiric. Unii specialiști socotesc că sărbătoarea se derulează după un scenariu compus din: rituri de purificare, rituri care se referă la un început, rituri care actualizează relația dintre vii și morți, rituri care așază viitorul sub semnul victoriei, rituri care răstoarnă ordinea normală pentru a o reinstaura, întărită. Însumînd cel puțin o parte din aceste rituri, sărbătoarea apare, raportată la cotidian, ca un exces. Cu toate acestea ea nu tulbură ordinea lumii. Nici nu pune condiția umană în pericol. Excesul păstrat sub control devine sursă de energii. Ca să menții ordinea ai nevoie de putere și, din cînd în cînd, te duci pînă în haos ca să ți-o iei.

Se scrie și se vorbește mult despre gîndirea simbolică pe care se sprijină ritul și sărbătoarea. Simbolul te face să spui mai mult decît spui, să faci mai mult decît faci, face ca un obiect să devină mai mult decît este. Întărite prin simbol, cuvintele, obiectele, gesturile încetează a mai fi cele curente. Pentru ca sărbătoarea să fie posibilă, totul trebuie adus la altitudinea momentului.

Timp bun

Există două feluri de a concepe timpul. Te poți gîndi la el ca la un șuvoi inert și amorf pe care omul îl taie și îl mărunțește după voie. În acest caz, singura condiție pe care ești obligat s-o respecți este corectitudinea calculului astronomic. Sau poți să te gîndești că timpul se compune din secvențe de calitate diferită. Atunci problema este să le recunoști. Cel ce consideră timpul un corp viu și fragil, dar reactiv, trebuie neapărat să știe cum să-l « taie ».

Indiferent cum îl concepi, ca să nu te rătăcești, ai nevoie de calendare. Calendarele ne ajută să ne orientăm în timp, așa cum hărțile ne orientează în spațiu. Ambele sînt instrumente. Calendarele operează cu unități cunoscute: ziua, săptămîna, luna, anul. Deși este un fel de a spune că ne sînt cunoscute. Adesea se înțeleg prin ele lucruri diferite. De pildă, despre ceea ce considerăm noi că este o zi, o femeie dintr-un sat iată ce spune: « Nu știu, da-mi vine a crede că zilele

au și ele sufletul lor... Sînt ca niște făpturi. » Și, dacă citești despre zile, descoperi că sînt într-adevăr niște făpturi pentru că au și case.

Sfintele zilelor din săptămînă

Casa Sfintei Luni se află în locul unde răsare soarele. Sfintele Marți și Miercuri locuiesc tocmai la apus. La miazăzi se află Sfînta Joi și Sfînta Duminică. Toate sînt surori. Numai Sîmbăta stă singură la miazănoapte. E străină și n-are stea pe cer. Celelalte au pe cer cîte o stea care strălucește peste casa lor. Stelele logostele, așa se numesc, fac uneori semne oamenilor, anunțîndu-i cînd vin cutremurele, holera, ciuma, războaiele, fiarele, foametea... Cea care ar fi trebuit să fie steaua Sfintei Sîmbete a rămas pentru Maica Domnului. Cînd va face semn această stea, va veni sfîrșitul lumii.

Siliți să comunice la scară mondială în ultimul secol, oamenii au renunțat la diferențe și au adoptat un singur calendar. Dacă ne referim la trecut, trebuie să avem în vedere multe calendare.

Ca să măsoare timpul, unele culturi au luat ca reper soarele, altele luna, altele pe amîndouă. Măsurînd timpul, calendarele nu pot evita problema începutului. Uneori *începutul* a fost determinat vag (*Illo tempore*, Timpul de demult, Facerea Lumii), alteori de un eveniment istoric (fondarea Romei, instaurarea unei dinastii).

Pînă spre mijlocul mileniului al doilea, știința calendarului s-a aflat în grija specialiștilor (sacerdoți, astrologi, astronomi). Socoteala lor păzea rînduiala sărbătorilor, menținea societatea în acord cu Cosmosul și făcea posibilă istoria. Din a doua jumătate a celui de-al doilea mileniu, măsurarea timpului a încetat să mai fie o taină. Calendarele-almanahuri l-au transformat într-un fapt cultural popular. Ca să ai acces la timp era suficient să fii alfabetizat.

Atunci s-a întîmplat un lucru cu adevărat important. A avut loc primul amestec masiv între calendare. Cele cunoscute și trăite de insul comun s-au confruntat cu modul oficial de a măsura timpul. Din acel moment oamenii au descoperit că trăiesc la intersecția dintre calendare.

Din acest punct de vedere situația nu s-a prea schimbat. Continuăm să trăim ținînd cont de mai multe calendare. Avem calendarul civil – de pe birouri și din agende –, pe cel religios – pus de obicei în bucătării –, calendarul popular al culturii noastre tradiționale, pe care îl respectăm atît cît putem, și calendarele populare ale altor culturi cu care intrăm indirect în contact și din care mai împrumutăm cîte ceva. Și, ca și cînd nu ar fi destul, vin peste noi sărbătorile altora: Ziua Americii, Ziua Franței, Ziua cînd s-a încheiat pacea după cel de al II-lea război mondial.

Propun o imagine care s-ar putea să clarifice ceea ce încerc să spun. Dimineața, pe locul unde urmează să pui piciorul cînd te dai jos din pat, se întretaie tot felul de drumuri-calendar. Înainte să cobori din pat, trebuie să alegi pe care pornești. Un drum spune că e zi lucrătoare și să mergi la slujbă; altul că e sărbătoare și te îndrumă la biserică; altul pretinde că ar fi sărbătoare națională și că trebuie să te pregătești să defilezi...

Din clipa în care ne-am despărțit de societatea tradițională, calendarele ne impun opțiuni dificile. Și nu e nimic de făcut. Singurul lucru care te poate ajuta este darul diferențierii. Să simți sau să știi ce este mai important.

Revenind la societățile tradiționale, merită spus că una dintre trăsăturile acestora este lipsa alternativei. Duminică de dimineață omul nu are de ales, e timp de mers la biserică. Ceea ce nu înseamnă că toți făceau asta. Atîtea legende vorbesc de inși care lucrează duminica sau în zi de sărbătoare! Pînă și Neculce prezintă un asemenea caz. Putem trage concluzia că unii

țărani mergeau la biserică și alții păcătuiau nemergînd. Păcatul nu este însă o alternativă!
Stînd lucrurile așa, societățile tradiționale favorizează stările de concentrare. Cel puțin în intenție sînt centripete. Prezentul și viitorul nostru imediat (cel ce ne stă în față) par să fie pîndite de pericolul dispersiei. Forțe centrifuge ne gonesc de la centru și ne lipesc de pereții vasului în care trăim...

Calendarul civil. La baza calendarului civil se află concepția romană asupra timpului. Simplificînd, să ne închipuim un vechi calendar roman, compus din 10 luni și 355 de zile. Ca să iasă socoteala, o dată la doi ani, calendarul avea o lună în plus (de 22 sau 23 de zile). În anul 45 î. Hr., Iuliu Cezar, urmînd sfatul lui Sosigene, un astronom din Alexandria, impune prin decret imperial un calendar compus din 365 de zile. Din patru în patru ani, era prevăzut un an bisect care număra o zi în plus.
Dar socoteala lui Sosigene nu a fost perfectă. El a greșit puțin. La scara secolelor eroarea a devenit importantă, crescînd decalajul dintre calendarul iulian și cel solar. Ca urmare, Papa Grigorie al XIII-lea suprimă din calendar cele zece zile care erau în plus. În felul acesta, ziua de 5 octombrie din anul 1582 devine 15 octombrie. Ca să preîntîmpine alte decalaje, noul calendar prevede eliminarea unui număr de trei ani bisecți la fiecare patru sute de ani. Așa s-a născut calendarul gregorian.

Românii și noul calendar

**Rămîi uimit cînd vezi lipsa de grabă cu care a fost preluat calendarul gregorian. Statul român, de pildă, îl adoptă în 1919, iar Biserica Ortodoxă Română în 1924. Există creștini care nu l-au acceptat nici astăzi. Fără să se opună în mod fățiș, cînd biserica le-a impus schimbarea sărbătorilor, țăranii români au fost nemulțumiți. Ernest Bernea notează pe teren, la numai cîțiva ani după momentul adoptării noului calendar, reflecții de genul: pomii tot «pe vechi» înfloresc; a fost Sfîntul Ilie și merele nu sînt coapte... După aproape 55 de ani, Ion Ghinoiu întîlnește aceeași nemulțumire; un țăran îi zice: a venit Sfîntul Dumitru și frunza copacilor n-a căzut. Orășeanul nu pricepe ce implicații are această afirmație. Ar trebui să știe că între Sfîntul Dumitru și Sfîntul Gheorghe este o dușmănie veche și cumplită. Au făcut de mult un pariu pe viață și pe moarte: dacă de 23 aprilie Sfîntul Gheorghe nu a înverzit pădurea, înseamnă că Sfîntul Dumitru a învins și poate să-i ia capul.
Vine însă 26 octombrie, cînd Sfîntul Dumitru trebuie să dezbrace pădurea. Dacă nu reușește s-o facă, e ca și mort...**

Calendarul civil este o convenție și este acceptat ca o convenție. Dar să facem o diferență între calendarele vechi și cel de astăzi. Cele vechi aveau capacitatea de a încorpora sărbătoarea. Calendarul civil mondializat pe care îl urmăm astăzi distinge două feluri de zile, lucrătoare și nelucrătoare. Colorate frecvent în roșu, zilele nelucrătoare reprezintă dreptul salariaților la odihnă, garantat prin lege. Privind un calendar civil, nimănui nu i-ar trece prin cap că în a doua zi din week-end este păcat să lucrezi.

Calendarul creștin. Este o construcție a bisericii, o listă de nume de sfinți și de sărbători organizată cronologic și o călăuză a posturilor de peste an. Ceea ce frapează este bogăția lui. Calendarul creștin este suprasaturat. Nu numai că nu există o singură zi goală, dar sînt numeroase cazurile cînd, în aceeași zi, sînt consemnate mai multe sărbători. Unele nume sînt total obscure, le știu numai preoții. Cu fărîma lor de sfințenie luminează zilele ca niște licurici. La întrebarea « ce scrie astăzi în calendar? », creștinul nu poate niciodată să răspundă *nimic*. Canonizările adaugă sfinți fără să se atingă de cei vechi.
Istoria calendarului creștin imprimat pe o coală de hîrtie și pus pe perete este scurtă. Înainte, aflai cînd

sînt sărbătorile de la preot, mergînd la biserică. Tot mergînd la biserică și tot păzindu-le, oamenii ajungeau să le știe pe de rost.

Calendarul popular. Nu putem vorbi despre *un* calendar popular. Trebuie să ne întipărim în minte pluralul de calendare: al păstorului, al agricultorului, al pomicultorului, al apicultorului, al pescarului și așa mai departe. Chiar și acestea au variante zonale care diferă mult între ele.

Despre calendarele populare se poate spune că organizează viața oamenilor pînă în cele mai mici amănunte. Ele sînt premisă de ordine, de rînduială. Nu au fost niciodată scrise, ci trăite și memorate. Cei care le trăiesc și le memorează consideră că sînt de sus, de la Dumnezeu. În fiecare an, timpul este reconstruit după calendar. Oamenii « îngrijesc » timpul cum își îngrijesc grădina. Ei « țin » sărbătorile, le « păzesc ». Să păzești o sărbătoare înseamnă să te concentrezi asupra ei, s-o pregătești prin sacrificii, s-o faci să se desfășoare după lege și să fii atent cum o închei. Construiești timpul pentru a putea trăi în timp. În afara timpului este numai moarte.

Există multe motive pentru care calendarele populare pot fi comparate cu un palimpsest. Dar nu cu un palimpsest obișnuit, unde s-a șters de pe pergament un text pentru a scrie altul. Să ne închipuim un palimpsest lung de 365 de zile. Cîndva, foarte demult, cineva a schițat reperele unui calendar rudimentar. Au venit alții și l-au refăcut scriind pe deasupra. Și pe urmă alții și alții... Nimeni nu șterge nimic, toți scriu pe deasupra pînă cînd dedesubtul devine ilizibil. Este ilizibil, dar prezent. Trecutul participă la noile sărbători cu puterea faptului necunoscut. Pe urmă vin specialiștii și analizează. Profesiunea lor le pretinde să descifreze cît mai mult. Formulează ipoteză după ipoteză. Pentru omul obișnuit este primejdios să intre în joc. Lipsit de posibilitatea de a verifica aceste ipoteze, nu face decît să se îndepărteze de sărbătoare. Cu adevărat înțeleaptă este atitudinea țăranilor: oricît te-ai munci să-i întrebi, ei au un singur răspuns – « așa am apucat din bătrîni ».

Un alt motiv pentru care, atunci cînd te referi la calendarele populare, poți să invoci palimpsestul este amestecul de calendare pe care îl presupune. Nu este vorba de calendarele din diferite epoci, așezate unele peste altele pe verticală, ci de unele care vin din diverse domenii și se atrag în plan orizontal. În calendarele populare care țin rînduiala sărbătorii, dar și a muncii sînt încorporate calendare astrologice, biologice, religioase, sociale... Ele țin seama de solstiții și echinocții, dar și de perioada de împerechere a oilor și a lupilor, de înfloritul urzicilor, orăcăitul broaștelor și multe la fel, amestecîndu-le cu Patimile lui Iisus și cu zilele sfinților și ale morților, cu munca și odihna viilor, cu tot ceea ce merită să fie « ținut ».

Oricum, caracteristic pentru calendarele populare e faptul că timpul pe care îl organizează este de calități foarte diferite. Avem aici *timp bun* și *timp sec*. Cine știe să deosebească timpul bun de timpul sec își vede liniștit de treabă. Cine nu știe întreabă sau o pățește.

Vorbe despre timp

Bun sau rău, timpul pe care îl organizează calendarele populare trece. Voci din sat zic: «Faci o haină și se trece, faci o casă și se trece, toate se trec... Iaca, eu am fost tînără și nu mai sînt. Cînd eram tînără, toată lumea asta nu-mi ajungea...» Și: «În cealaltă lume lucrurile stau cum sînt, nu trec. Acolo-i fără timp și fără vreme.» Ați observat însă că acest timp care trece nu are în limba română formă de plural?

Ar mai fi de adăugat că nici sărbătorile nu sînt la fel. Unele sînt mari, știute și ținute de toată lumea, altele mici, le-am putea spune « facultative ». Și încă un

amănunt: o sărbătoare pregătește pe alta și, cel mai des, se compun pîlcuri de sărbători numite de specialiști cicluri.

Loc curat

Sărbătoarea se ține în loc curat și bun. Locurile rele sînt cunoscute și evitate. Oricum, locul se pregătește. A pregăti un loc înseamnă să-l cureți și să-l împodobești. Dai cu mătura, ai grijă ce faci cu gunoiul, afumi, stropești, uneori sfințești. Podoabele întăresc locul cu forța simbolurilor pe care le pun în joc. Să împodobești locul în culturile tradiționale nu însemna să-l decorezi. Astăzi decorăm locul unde urmează să aibă loc festivitățile cu elemente lipsite de sens sau avînd sensuri slabe, elemente dictate de mode ce se schimbă de la o epocă la alta. Rolul lor este de a aduce voioșie și strălucire. Deși fiecare cultură are propriile sale formule, se conturează o modă mondială.

Să împodobești un loc de sărbătoare înseamnă cu totul altceva. Podoaba este mai mult decît un element decorativ. Așa cum la popoarele numite primitive (numite astfel în mod impropriu) tatuajul nu este un simplu desen, nici podoaba nu este o simplă bijuterie. Concepută din capul locului pentru a îndeplini rolul de talisman și implicată în numeroase acte rituale și magice, podoaba devine un obiect puternic. Forța ei poate fi exploatată. Podoabele utilizate pentru locul de sărbătoare nu sînt numeroase, căci noul pătrunde greu: crengi de brad, salcie, frunză de nuc, culori (roșu, alb și negru), însemne (steaguri, bîte, coroane de flori). Toate sînt semne și participanții la sărbătoare le citesc. O noutate, greu de datat, este împodobirea spațiului de sărbătoare cu covoare. Avînd în vedere că și acestea « sînt scrise », ornamentele lor au nume și sens. Prezența covoarelor în sărbătoarea satului are, așadar, cu totul altă valoare decît la oraș.

Suflet primenit

Cînd pui condiția de « suflet primenit », admiți implicit existența sufletului. Se presupune, de asemenea, că înțelegi sensul profund al actului de primenire. În cultura țăranului român, referirile la suflet sînt foarte numeroase. Încă nu s-a scris « Cartea sufletului » și e păcat. Cine ar scri-o ar avea multe de spus. Ce m-a frapat pe mine este faptul că sufletul, sîngele, somnul, dorul, laptele de mamă compun o familie indispensabilă vieții, dar de o fragilitate extraordinară. Cad, se murdăresc, se lasă ademenite și furate... Sînt ca niște copii. La cea mai mică neglijență a omului, se pot întîmpla lucruri îngrozitoare. Trebuie să le porți de grijă permanent.

Iar primenirea înseamnă nu numai curățire, ci și regenerare. Dimineața, la baie, cînd noi, orășenii, ne frecăm corpul cu substanțe bine mirositoare și frumos ambalate, nu putem spune că ne-am primenit. Ceea ce facem noi este să ne aducem corpul, prin mijloace mecanice, la standardul de curățenie al societății în care trăim. În sat curățenia recurge la mult simbolism. Prin ea sînt îndepărtate, în mod provizoriu, tot felul de rele. Țăranul nu face duș tot timpul ca noi, el se spală de cîte ori trebuie și cum trebuie. Nimănui nu i-ar trece prin cap, la oraș, să pună în cada de baie o monedă de argint sau flori. De fapt, fiecare curăță ceea ce consideră că este important să păstreze curat: noi ne ocupăm de piele, țăranul de suflet. El pregătește sărbătoarea lăsîndu-și voia – pizmașul luptă cu pizma lui, hoțul cu hoția, mincinosul cu minciuna. Numai cei care intră cu suflet curat în sărbătoare ies cu el întărit. Nu toți înving. Dacă ar învinge toți, s-ar umple lumea de îngeri, n-am mai avea loc de aripile lor.

Cuvîntul, gestul și lucrul potrivit

Neadecvarea este sursa multor eșecuri. E inutil să pui în joc tot ce ai mai scump dacă acel lucru nu se

potrivește. Este, de altfel, principala problemă nerezolvată a Omului Pelican. Sărbătoarea, care dilată tot ce intră sub incidența ei, accentuează gravitatea greșelilor. Cînd accentuează inadecvarea, proliferează kitschul.

Omul tradițional este mai puțin expus greșelilor rezultate din nepotrivire. Expresia *bagaj de cunoștințe* (pe care nu o apreciez deloc) îmi permite să-mi închipui că fiecare țăran poartă în spate cîte o traistă nevăzută unde se află cunoștințele de care are nevoie ca să se poarte în sat ca un om între oameni. La oraș, în locul traistei, lumea are fel de fel de borsete și pungute în care ține fragmente din diverse coduri ale bunelor maniere. Atenție, există coduri care diferă de la o categorie socială la alta și de la o epocă la alta. Partea proastă cu aceste coduri este că, în întregul lor, ele sînt cunoscute de foarte puțini inși. Trăim din punguță deci – și în orice clipă putem comite o gafă. Învățăm tot timpul ce este potrivit și ce nu. Bunul-simț nu e întotdeauna și un bun sfetnic. Codurile sînt convenții. Ele contrariază rar bunul-simț, dar nu sînt subordonate lui.

Așadar, în satul vechi totul era mai simplu. Omul știa cuvintele, gesturile, obiectele potrivite pentru sărbătoare. Știa că numai ceea ce este foarte bun pentru el poate fi destul pentru Dumnezeu. Și mai știa că orice nepotrivire îi face rău nu numai lui, ci și grupului, ba chiar Cosmosului.

Sărbătoarea – la ce este bună?

Sărbătoarea are trei funcții esențiale: 1. întreține relația cu sacrul, 2. reface grupul comunitar, 3. pune societatea în acord cu Cosmosul. Să le trecem, pe scurt, în revistă.

1. Se spune că e bine să păstrezi tot timpul un deget în barba lui Dumnezeu. Dar în viața de zi cu zi relația cu sacrul tinde să slăbească. De aici importanța sărbătorii. Ea oprește lumea în loc și îi abate pe oameni de la cele lumești, ajutîndu-i să-și reînnoade legăturile cu cele de dincolo.

2. În practica vieții cotidiene, luați de treburi, oamenii funcționează pe grupuri mici: familia rezidențială

(adică mama, tata, copiii și cine mai stă prin casă), rudele apropiate (dacă sînt apropiate și spațial), vecinii. Sărbătorile calendarului și ceremonialurile legate de viață – nașterea, nunta, înmormîntarea – devin ocazii în care neamurile, uneori satul întreg, se regrupează. Aceste momente favorizează comunicarea directă, comunicare pe care se bazează cultura țăranului.

3. La fel ca și noi, orășenii, omul societății tradiționale intră în relație cu lumea pe bucățele. Spre deosebire de noi, de gîndit o gîndește numai în întregul ei În timpul sărbătorii trăiește mai acut decît oricînd sentimentul întregului. Pe de o parte, « bucata » pe care ai uitat-o « se supără » și se răzbună, pe de altă parte, Cosmosul este acum permeabil și transparent. El se dezvăluie celor pregătiți, iar traista nevăzută din spate face să fie mulți pregătiți. Este momentul cînd pot să profite și să se ocupe de toate: de mersul soarelui pe cer, de puterea vîntului și a ploii, de fecunditatea femeilor și a vitelor, de fertilitatea pămîntului, de pericolul care sînt lupii, șerpii și insectele.

Pentru un orășean poate să pară surprinzător că în timpul unei sărbători importante, după ce și-a reglat relația cu Dumnezeu, cu morții, cu însăși sărbătoarea, omul satului se gîndește la șerpi, șoareci, purici și molii. La perplexitatea orășeanului ar fi multe de răspuns. Oricum, el ar trebui să-și închipuie perplexitatea țăranului care ar afla că există oameni, chiar foarte mulți, care se ocupă toată viața, dar toată viața, cu inventarea și producerea pesticidelor...

Ceea ce merită reținut din această discuție este un mod diferit de a opera cu ierarhiile În sat, tocmai pentru că există sentimentul întregului, la sărbătoare pot fi prezente elemente care ocupă în ierarhie locurile cele mai modeste. În oraș, acest lucru nu numai că nu se practică, dar este considerat un lucru nepotrivit, o ofensă chiar adusă sărbătorii.

Este ca și cum orășeanul ar manifesta față de sărbătoare o anumită timiditate. Se poartă cu grijă, de parcă n-ar fi a lui. În sat e altfel. Un bătrîn din Maramureș mi-a povestit că într-o noapte a visat că mulge Calea Laptelui. Țăranul folosește sărbătoarea după ce o pregătește cu multă atenție și naturalețe, după ce investește tot ce are în ea. De la sărbătoare omul trebuie să știe să ia folos. Devenită un simplu ornament, sărbătoarea slăbește și moare.

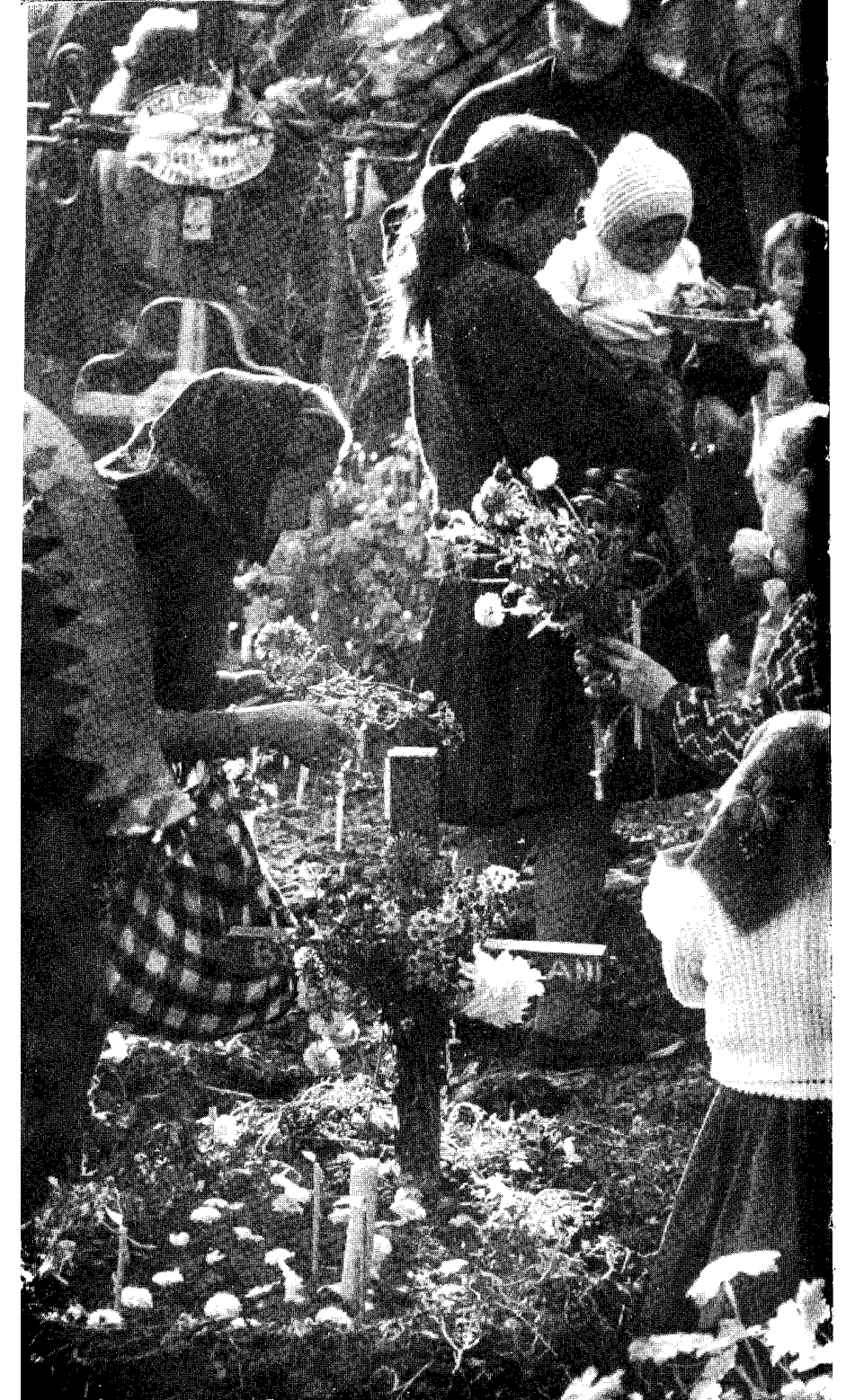

Sărbătorile cu dată fixă

Tic-tacul zilelor păzite: de la Sfîntul Vasile la Sfîntul Ștefan • Sărbătoarea Crăciunului: porcul – darurile – colindele – Nașterea lui Iisus – Moșul

2

CAPITOLUL

NOIEMBRIE
8 noiembrie: Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, (Hranghelul), Năpustitul areților
11 noiembrie: Sfîntul Mina, Sărbătoarea Tîlharilor
12–14 noiembrie: Martinii de Toamnă
14 noiembrie: Filipii de Toamnă; Intrarea în Postul Crăciunului
21 noiembrie: Ovidenia
25 noiembrie: Sfînta Ecaterina
30 noiembrie: Sfîntul Andrei (Sîntandrei), Ieșirea din Filipii de Toamnă

DECEMBRIE
4 decembrie: Sfînta Varvara
4–5 decembrie: Zilele Bubatului
6 decembrie: Sfîntul Nicolae
12 decembrie: Sfîntul Spiridon
20 decembrie: Ignatul
24 decembrie: Ajunul Crăciunului
25 decembrie: Crăciunul
27 decembrie: Sfîntul Ștefan
31 decembrie / 1 ianuarie: Revelionul

OCTOMBRIE
14 octombrie: Cuvioasa Paraschiva; Vinerélele
25 octombrie: Moșii de Toamnă (Ajunul lui Sînmedru)
26 octombrie: Sfîntul Dumitru (Sînmedru)

SEPTEMBRIE
1 septembrie: Simion Stîlpnicul; Ciricul păsărilor
8 septembrie: Sfînta Maria Mică
9 septembrie: Sfinții Ioachim și Ana
14 septembrie: Ziua Crucii
24 septembrie: Teclele

AUGUST
1 august: Intrarea în postul Sfintei Maria; Macaveii
6 august: Schimbarea la Față (Probejenia)
15 august: Sfînta Maria Mare

IULIE
1 iulie: Sfinții Cosma și Damian (Cosmadinul)
15 iulie: Ciurica
16–18 iulie: Sfînta Marina (17 iulie), Circovii de Vară
20 iulie: Sfîntul Ilie (Sîntilie)
21 iulie: Ilie Pălie
22 iulie: Foca

Sărbătorile cu dată fixă

IANUARIE
31 decembrie / 1 ianuarie: Revelionul; Seara Sîntului Vasile
1 ianuarie: Anul Nou, Crăciunul Mic; Sfîntul Vasile
6 ianuarie: Boboteaza
7 ianuarie: Sfîntul Ioan Botezătorul (Sîntion)
16 ianuarie: Sînpetrul Lupilor
16–17 ianuarie: Antanasiile
16–18 ianuarie: Circovii de Iarnă
29–31 ianuarie: Filipii de Iarnă

FEBRUARIE
1 februarie: Trif Nebunul
2 februarie: Întîmpinarea Domnului; Martinii de Iarnă (1–3 februarie); Stretenia
10 februarie: Sfîntul Haralambie
11 februarie: Sfîntul Vlasie
24 februarie: Dragobete

MARTIE
1 martie: Mărțișorul; Baba Dochia (Sfînta Evdochia)
9 martie: Măcenicii
10 martie: intrarea în Zilele Moșilor
17 martie: Alexie, omul lui Dumnezeu; Ziua Șarpelui
25 martie: Buna Vestire (Blagovești enie); Ziua Cucului

APRILIE
1 aprilie: Ziua Nebunilor
23 aprilie: Sfîntul Gheorghe, Sîngiorz

MAI
1 mai: Armindeniul
21 mai: Sfinții Împărați Constantin și Elena; Constantin Graur (Constandinu Puilor)

IUNIE
23 iunie: Moșii de Sînziene
24 iunie: Sfîntul Ion de Vară; Sînzienele (Drăgaica)
29 iunie: Sfinții Petru și Pavel (Sînpetru de Vară)

Tic-tacul zilelor păzite

Înșir, în continuare, o parte din « piesele » care compun calendarul sărbătorilor. Spun *o parte* pentru că o selecție s-a impus. Omul de la oraș își va recunoaște sărbătorile – cele compatibile cu modul său de viață –, dar va găsi și zilele « păzite » ale satului, devenite pentru el simple curiozități.

Mi se pare firesc să-și pună cineva întrebarea: are vreun rost să știm de Filipi și Martini noi, care mai vedem lupi și urși doar dacă mergem la Grădina Zoologică și nu ne mai temem de ei? Are rost, îi voi răspunde. Îmi amintesc de un roman japonez unde personajul principal intră în chioșcul ceaiului și își prepară un ceai, precizează autorul, *fără să execute ritualul*. Pentru un japonez, un ceai băut fără ritual, atunci cînd neglijența este asumată, face mai mult decît ceaiul pe care îl bem noi.

Revin la calendarul sărbătorilor. Să ne închipuim că zilele trec ca și cînd noi am urca niște trepte. Pășești pe una dintre ele și îți spui ia te uită, aici bunica ținea Filipii... și treci mai departe. Gîndul tău de o clipă a dat treptei un sens.

31 decembrie / 1 ianuarie: Revelionul; Seara Sfîntului Vasile

Există sărbători diurne și nocturne. Dintre nopți, cea mai puternic și explicit marcată de ideea de timp este cea dinspre 31 decembrie spre 1 ianuarie. Noapte în care nu se doarme, Revelion. La oraș, unde oamenii sînt mai legați de calendarul linear, Revelionul se prezintă ca o gară. Una dintre numeroasele gări, 1998 pînă astăzi, unde trenul se oprește pentru o noapte. Oamenii coboară. Șampanie, jocuri de artificii, exuberanță, paiete... De dimineață, trenul pornește iar, își reîncepe cursa prin timpul linear și infinit.

În sat, noaptea aceasta e o verigă, mijlocul unui lanț compus din douăsprezece zile și douăsprezece nopți, perioadă în care oamenii lasă totul deoparte și se ocupă cu toată seriozitatea de Timp. Îl restaurează, îl regenerează, într-un cuvînt fac tot ce se poate ca să-l repare – pentru că există semne clare că timpul s-a stricat. Dacă n-ar face-o, s-ar sfîrși lumea. Fără oameni, Timpul ar muri. Stingînd focul (o lumină), ei închid ciclul unui Timp obosit. Reaprinzînd focul (o lumină) fac posibil începutul unui alt ciclu. Închipuiți-vă un timp care înaintează învîrtindu-se în cercuri care nu sînt nici mai mari, nici mai mici decît primul cerc, cel de la început.

Noaptea poartă în sat numele de Anul Nou sau Seara Sfîntului Vasile. Satul tot e în mișcare. Nu e vreme de dormit. Cine doarme va fi leneș tot anul. Varietatea obiceiurilor este foarte mare – de fapt, cîte bordeie,

atîtea obiceie. Evident, exagerez. Încerc să enumăr treburile pe care le fac oamenii în această noapte: ung pragul casei, al grajdului și al șurii cu usturoi, tinerii umblă din casă în casă cu urări, țiganii colindă cu Vasilca, fetele și feciorii încearcă să-și cunoască ursitul, bătrînii iscodesc cum vor fi lunile anului și recoltele... Tot acum pomii care nu au rodit sînt amenințați cu tăiatul, cerul se deschide, vitele vorbesc între ele, comorile ard... Se spune că în noaptea de Sfîntul Vasile cerul se deschide de trei ori pentru cîte o clipă. Oamenii cu noroc apucă să-l vadă pe Dumnezeu așezat, împreună cu Sfîntul Nicolae, la o masă luminată.

1 ianuarie: Anul Nou, Crăciunul Mic; Sfîntul Vasile

De Anul Nou este bine să fii cu bani în buzunar. Primul musafir care îți intră în casă e bine să fie un bărbat. În această zi să nu dai de împrumut, să nu-ți iasă nimic din casă. Femeile fierb piftii ca să le fie trupul gras și fraged ca piftia. Pentru mesele acestei sărbători se fierbe numai porc. Porcul rîmă numai înainte – și îți vor merge lucrurile cu spor. Dacă ai fierbe găină, totul ți-ar merge pe dos pentru că găina rîșcîie cu picioarele, dînd pămîntul înapoi. E bine să-i primești pe cei care vin cu urări – Sorcova, Plugușorul, Semănătorii Înainte să mănînce, vînătorul să împuște o coțofană și să-și ungă cu sîngele ei pușca. Și multe altele la fel...

Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, a trăit în secolul al IV-lea. A urmat școli în Cezareea, Bizanț și Atena. Apărînd dogma Sfintei Treimi, își atrage persecuțiile Împăratului Valens, cel care a trecut de partea ereticului Arie. Este primul care întemeiază pe lîngă biserici aziluri și spitale pentru săraci.

Țăranii cred că Sfîntul Vasile este tînăr și chefliu. Îi arde de petrecere pentru că este primul din an. Vor urma sfinții războinici, ca Sfîntul Gheorghe, sfinții adulți și puternici, cum e Sfîntul Ilie, și sfinții bătrîni, grupați spre sfîrșitul anului: Sfîntul Dumitru (Sînmedru), Sfîntul Andrei, Sfîntul Nicolae (Sînicoară) și Moș Crăciun. Pe măsură ce timpul îmbătrînește, îmbătrînesc și sfinții.

6 ianuarie: Boboteaza

În această zi, Ioan Botezătorul îl botează pe Iisus în apa Iordanului. Tot acum se ține și sărbătoarea Botezului, una dintre cele șapte Taine, cea fără de care nu este posibil să fii creștin.

Ca orice sărbătoare mare, Boboteaza începe din ajun. În ajun oamenii postesc. Sacrificiul postului le aduce bogăție. În anumite locuri, înainte să mănînce, femeile adună cenușa din vatră; o vor risipi primăvara pe cîmp, zicînd: « Cum n-am mîncat eu în dimineața ajunului de Bobotează, așa să nu-mi mănînce lighioanele roadele. » Sub fața de masă pun sare și mei, tărîțe și fîn. Preotul trece cu agheasmă din casă în casă. Hainele bune sînt întinse prin casă să le stropească preotul cu apă sfințită; în felul acesta sînt ferite de molii. Copiii nu sînt bătuți ca să nu facă bube peste an. Femeia nu se ceartă cu bărbatul. Ca să nu se înmulțească purecii, nu se cerne făină. Oamenii încearcă să-și afle viitorul. Iar se deschid cerurile. Se spune că în noaptea de Bobotează plesnesc de ger ouăle de corb și puii de corb își deschid aripile, încercînd să zboare.

În ziua de Bobotează se sfințesc apele. Se face agheasma mare undeva, lîngă o apă. Oamenii iau agheasmă, își stropesc gospodăria și păstrează ce-a mai rămas. Se zice că atunci cînd preotul aruncă în apă crucea dracii ies din apă și o iau la fugă pe cîmp. Nu-i văd decît lupii, care se iau după ei, le rup pîntecele și le varsă mațele. Sînt buni la cîte ceva și lupii...

În Bucovina, cînd preotul trece pe la casele oamenilor de Bobotează, femeile leagă la crucea purtată de el fire

de in și de cînepă. Din aceste fire Maica Domnului va face o plasă pe care o va trece de trei ori prin Iad, salvînd sufletele care se vor agăța de ea. Sufletele rămase în Iad vor fi mîncate de draci. Apoi, dracii se vor mînca între ei pînă rămîne numai unul, Scaraoțchi. Legat de un stîlp în mijlocul Iadului, el va muri de foame. Așa se va curăți lumea de tot ce e necurat și vor rămîne numai drepții cu Dumnezeu și cu îngerii.

7 ianuarie: Sfîntul Ioan Botezătorul (Sîntion)

Nașterea lui Ioan este vestită de înger. De tînăr el iubește înfrînarea și propovăduiește pocăința. Îi botează în Iordan pe cei care îi ascultă predicile, menite să-i îndrepte pe oameni spre Dumnezeu. Îmbrăcat în haină aspră din păr de cămilă, el nu bea vin și nici nu mănîncă pîine, ci mere sălbatice și lăcuste. Cînd unii se grăbesc să-l considere Mesia, le spune: «Sînt solul trimis să pregătesc calea înaintea Lui.»

A trăit în vremea Împăratului Irod, care își repudiase nevasta și trăia în desfrîu cu soția fratelui său. Ioan îl mustră, iar Irodiada obține arestarea și chiar capul lui în schimbul unui dans pe care fiica ei, Salomeea, îl dansează la sărbătorirea zilei de naștere a lui Irod.

Nănașul lui Iisus este și patronul pruncilor, pe care îi ajută să nu moară nebotezați. Sfîntul Ion «botează gerul», frigul se mai înmoaie. Sînt locuri unde tinerii colindă în noaptea de ajun. Iordănitorii stropesc cu apă oamenii. Femeile merg la moașă cu plocon.

Se spune că Sfîntul Ion a fost păstor de capre. Nu văzuse niciodată chip de om. Cînd voia să se roage lui Dumnezeu, sărea peste un butuc înainte și înapoi, zicînd: asta ție, Doamne, asta mie, Doamne. Niște oameni care s-au dus să-l vadă l-au îndrumat spre biserică. Acolo el i-a văzut pe credincioși purtîndu-și păcatele în spate ca pe niște snopi de paie. Vrînd să fie ca ei, a luat în spate și el un snop, unul adevărat. Preotul a crezut că își bate joc și l-a dat afară. Întors acasă, a început din nou să sară peste butuc. Și se spune că lui Dumnezeu îi erau mai plăcute rugăciunile lui decît ale celor care umblau în biserici...

16 ianuarie: Sînpetrul Lupilor

Cine îl ține este ferit de boli și de închisori, are noroc la vite și la albine. Este patronul lupilor, lupii sînt finii lui. Lupii nu mănîncă vitele de capul lor, Sînpetru îi pune. Îi adună noaptea, în ajunul sărbătorii lui, și îi spune fiecărui lup ce și unde să mănînce.

Se socotește că de Sînpetru e chiar miezul iernii.

Nașul lupilor

Se zice să un om s-a dus în pădure să-l vadă pe Sfînt cum «dă de mîncare la lupi». A urcat într-un pom, chiar deasupra locului unde s-a întîlnit Sfîntul cu lupii. L-a auzit pe Sfînt cum spunea: tu să mănînci acolo, tu acolo... La sfîrșit, a venit un lup șchiop și a întrebat: eu ce să mănînc? Mîncarea se terminase. Tu, zice sfîntul, să-l mănînci pe omul din copac. Încearcă să urce lupul, dar nu poate. Așteaptă lîngă copac. Omul strigă după ajutor. Vin chiar feciorii lui cu o căruță. Îl urcă în căruță și îl ascund într-un butoi. Pe drum se întîlnesc cu o babă șchioapă care le spune că e obosită de nu mai poate și că ar vrea și ea în car. O pun și pe ea în butoi, pentru că butoiul era mare. Baba era chiar lupul. Cînd s-a văzut lîngă om, l-a mîncat...

16–17 ianuarie: Antanasiile

Se țin pentru sănătate, mai ales pentru binele copiilor. Denumirea lor vine din combinarea numelui Cuviosului Antonie cel Mare cu cel al Sfîntului Atanasie.

16–18 ianuarie: Circovii de Iarnă

Nu este prea limpede ce sînt Circovii. Există Circovi de iarnă și Circovi de vară. Cei de iarnă sînt în miezul unui «anotimp» de șase luni care începe de Sfîntul Dumitru și se încheie de Sfîntul Gheorghe. Deși vag

conturate, aceste divinități sînt periculoase. Aduc boală, grindină, lupi, foc.

29–31 ianuarie: Filipii de Iarnă

Alți patroni ai lupilor, alte zeități conturate vag. La fel ca Circovii, au o sărbătoare pereche, Filipii de Toamnă. Între cei de toamnă și cei de iarnă este cuprinsă perioada de împerechere a lupilor. Filipii sînt ținuți, în primul rînd, de femei. Tînăra nevastă « primește Filipii » de la soacră. Cînd mama ei nu are noră în casă, îi moștenește și pe ai mamei. Sînt ținuți în casele de ciobani și în gospodăriile unde sînt vite. Chiar fără oi și vite, e bine să-i ții pentru că previn pagubele datorate lupului, animalul cel mai temut din Carpați. Ursul este mai puternic, are și el sărbătorile lui, lupul însă « rupe » mai multe vite decît duce cu el. Voracitatea lui o depășește pe a tuturor carnivorelor din această zonă.

1 februarie: Trif Nebunul

Mucenicul Trifon s-a născut în ținutul Frigiei și a trăit în timpul Împăratului Decius, prigonitorul de creștini. Trifon propovăduiește credința creștină și este prigonit, arestat, purtat desculț prin cetate; i se bat cuie în picioare, i se ard coastele cu flăcări și carnea îi este sfîșiată cu gheare de fier. A murit înainte de a fi ucis de sabie, cum fusese osîndit.

Se zice că la patruzeci de zile după ce a născut, Maica Precista s-a dus cu Fiul Sfînt la biserică. A plecat cu o zi înainte pentru că biserica era departe. Pe drum a întîlnit un om pe nume Trifon. Au mers împreună ce au mers... La un moment dat, el a vrut s-o ia înaintea ei și a călcat-o pe rochie, sfîșiind-o. « Du-te înainte, nebunule, du-te! » De atunci lui Trifon i se zice Trif Nebunul și este sărbătorit cu o zi înainte de sărbătoarea Întîmpinării Domnului.

Sfîntul Trifon stăpînește omizile și, în general, insectele. În ziua de 1 februarie se face agheasmă cu care sînt stropiți pomii din livezi.

2 februarie: Întîmpinarea Domnului; Martinii de Iarnă (1–3 februarie); Stretenia

De Întîmpinarea Domnului se sărbătorește aducerea lui Iisus la Templul din Ierusalim, la patruzeci de zile după naștere. După legea lui Moise, Maica Domnului trebuia să aducă jertfă pentru purificarea sa și să-și răscumpere fiul care, după aceeași lege, fiind primul băiat născut, trebuia hărăzit lui Dumnezeu.

De Stretenie se întîmpină iarna cu vara. Dacă timpul e frumos acum, va fi frumos și peste an. Cînd ursul își strică bîrlogul de Stretenie, e semn că vine timpul bun. Nici în această zi nu este voie să arunci cărbunii în curte. Lupoaicele îi caută ca să-i mănînce, cărbunii le asigură fertilitatea.

10 februarie: Sfîntul Haralambie

În icoane apare ținînd ciuma de lanț. Pentru că a fost păstor, protejează vitele.

Se zice că în vremea cînd Dumnezeu împărțea pravila fiecărui sfînt, Haralambie a întîrziat. Ca să nu-l lase să plece cu mîna goală, Dumnezeu i-a dat o cățea legată la gît cu un lanț de aur. Pentru el, în unele locuri, femeile fac un colăcel; după ce îl coc, îl rup în patru bucăți pe care le aruncă în cele patru vînturi. Altele, goale pușcă, fug în jurul casei de trei ori, dimineața, la prînz și seara. De casa lor nu se mai apropie necuratul. Cine ține morțiș să lucreze în această zi poate să scarmene lînă.

11 februarie: Sfîntul Vlasie

Este ziua cînd se deschide gura păsărilor. Cine va lucra la cîmp în această zi își va împărți recolta cu păsările. Dacă nu-l țin pe Sfîntul Vlasie, femeile însărcinate nasc copii schimonosiți. Ținîndu-l pe Vlasie nu rămîi niciodată cu punga goală.

24 februarie: Dragobete

Deși este o sărbătoare cu dată fixă, există variante zonale care se petrec la date diferite. I se mai spune Cap de Primăvară. Nu se prea știe cine este acest Dragobete. În unele legende apare ca fiu al Babei Dochia, în altele are calitatea de cumnat al lui Lăzărică cel mort din dor de plăcinte. Oricum, este tînăr și, fiind tînăr, este protectorul dragostei și al îndrăgostiților. Un fel de Sfîntul Valentin. A fost comparat cu Eros și Cupidon. De Dragobete se împerechează păsările și se pun să facă cuib. Fetele și băieții merg la pădure să culeagă ghiocei și să adune apă din zăpadă netopită.

1 martie: Mărțișorul; Baba Dochia (Sfînta Evdochia)

Baba Dochia era o soacră rea. Într-un an, de 1 martie, își trimite nora la munte după fragi. Un moș, poate Dumnezeu, îi dă fetei o mînă de fragi. Dochia crede că a venit primăvara, își pune nouă cojoace unul peste altul, ia oile și urcă la munte. Acolo, vreme de primăvară, capricioasă. Mai întîi se face cald – și Dochia își aruncă unul cîte unul cojoacele. Apoi cade o ploaie rece, și baba, împreună cu oile, îngheață. Cu timpul, sloiurile acestea s-au prefăcut în piatră. Le poate vedea oricine în Bucegi. Li se spune Babele.

Mărțișoarele sînt de două feluri, unul al satului și unul al orașului. Cel dintîi este vechi și simplu, povestea lui începe cu « a fost odată un șnur... » – două fire de lînă, unul alb și unul roșu sau unul alb și unul negru. Femeile făceau șnurul și îl legau la gîtul și la mîna copiilor și tinerilor; dar îl purtau și adulții, se lega la coarnele vitelor, la poarta grajdului, la cloșcă. Se formau astfel nenumărate cercuri magice care protejau ce era de protejat în gospodărie într-o perioadă incertă: cîndva, un început de an într-un vechi calendar, momentul reîntoarcerii păsărilor călătoare, primăvară năvalnică pe cale să schimbe tot. Mai tîrziu, de șnur s-a atîrnat o monedă de argint sau de aur. Acesta e stadiul în care a preluat orașul mărțișorul. De fapt, el exista și aici sub forma pe care am descris-o; prin preluare înțeleg înnoirile la care îl supune orașul. Îl asimilează rapid la breloc, un breloc cu șnur roșu-alb cu canafi și purtînd semne de noroc sau de dragoste: trifoi cu patru foi, carte de joc, porc, inimă. Treptat, obiectul care atîrnă de șnur poate să semnifice absolut orice sau să nu semnifice nimic: o mărgea cu două pene, o scoică etc. Merită să fie menționat « mărțișorul politic », impus după 1990. Șnurul uneori lipsește. În ultimele decenii, mărțișorul devine adesea pretextul de a oferi un cadou mult mai consistent, care rezolvă diverse obligații sociale. La urma urmei, diferențele de formă nici nu contează. Importantă este funcția pe care orașul a schimbat-o. Din talisman, piesă de recuzită magică, mărțișorul a devenit un mod de a face o mică referire la tradiție și de a întreține un fel de balet social. O dată cu 1 martie se intră în zilele Babelor, nouă la număr.

9 martie: Măcenicii

Un om semăna mazăre în ziua celor 40 de Sfinți. Sfinții l-au văzut și au mers cu pîra la Dumnezeu. Lui Dumnezeu i s-a făcut milă și le-a cerut să fie îngăduitori, să-l ierte, ba mai mult, fiecare să-i sporească recolta. Omului i s-a înmulțit recolta de 40 de ori și s-a bucurat. Al doilea an, în aceeași zi, lăcomia îl trimite din nou pe cîmp. Sfinții îl văd iar și iar se duc la Dumnezeu cu plîngere. Acum Dumnezeu le spune să nu-l mai ierte și fiecare să-i dea pentru păcatul lăcomiei cîte o săptămînă de boală. A bolit omul timp de 40 de săptămîni. Nici n-a putut să-și culeagă mazărea...

Femeile fac măcenici pe care îi numesc sfințișori sau bradoși. Sînt în formă de om (opturi) sau de albină. Îi duc la biserică și îi împart la săraci. Tot acum fac un fel de turtă în chip de om fără ochi, numită Uitata. Ea se dă copiilor s-o mănînce cu miere și se face pentru morții care, din greșeală, n-au

fost pomeniți peste an. De Măcenici se fac și focuri din gunoiul strîns din casă și din curte. Tinerii sar peste foc. Cu o cîrpă arsă, se afumă gospodăria. Tot în această zi este bine să se pornească aratul! Așa spun unii, și așa o fi... Totuși mă mir, pentru că legenda cu omul ce semăna mazăre de Măcenici înfățișa niște sfinți neiertători față de cei care nu le țin ziua. Oricum, pămîntul din prima brazdă trasă în sat este foarte căutat de vrăjitoare, fiind foarte bun pentru farmece.

10 martie: Intrarea în Zilele Moșilor

Ca și babele, moșii sînt nouă la număr. Ei sînt buni: bat cu botele, cu maiul sau cu ciocanele pe pămînt, să intre gerul și să iasă căldura. Moșii sînt puși în legătură cu cei 40 de Sfinți. De aceea, pe alocuri, tinerii bat pămîntul făcînd mătănii de 40 de ori, pentru fiecare sfînt o dată. Dacă frigul scade și gheața se topește, oamenii pot începe să pescuiască.

17 martie: Alexie, omul lui Dumnezeu; Ziua Șarpelui

În această zi se deschide pămîntul și încep să iasă gîngăniile. Pămîntul se va reînchide de Ziua Crucii. De Alexii oamenii curăță pomii din livadă și pescarii mănîncă de dimineață, pe inima goală, un pește viu ca să aibă peste an noroc. Tot acum broaștele încep să orăcăie.

Povestea lui Alexie

Dumnezeu tocmai curățise pămîntul de gîngănii și lighioane și le pusese într-un cufăr. Trece Alexie pe acolo. Dumnezeu îl întreabă unde se duce și el răspunde că spre mare. Atunci, foarte bine, zice Dumnezeu, ia și cufărul acesta și aruncă-l în mare. Cară Alexie cufărul, îl cară, dar curiozitatea îi dă tîrcoale. Ajuns la mare, nu mai poate, îl deschide. Lighioanele țîșnesc și se risipesc pe pămînt. Omul încearcă să le adune. Ca să-l pedepsească și, în același timp, ca să le poată aduna mai bine, Dumnezeu îl preface în cocostîrc.

Fiind și Ziua Șarpelui, există o atenție specială față de acest animal ambiguu: periculos, dar nu întotdeauna, animal și totuși născut din ou, care moare greu, face rău vitelor etc. Relația cu șarpele trebuie păstrată sub control. În această zi nu ai voie să-i spui pe nume. Dacă te referi la șarpe trebuie să zici: cel care se tîrăște, cureaua, domnul, Vasile. Broaștele se bucură de aceeași atenție – li se spune iepe. În cazul în care omul greșește și rostește de Ziua Șarpelui cuvîntul șarpe, să spună descîntecul: « Idiță, idiță, / Ține-te de pieliță. / Pielița de carne, / Carnea de os, / Osul dă veninul jos. / Descîntecul să fie de folos. »

25 martie: Buna Vestire (Blagovestenie); Ziua Cucului

În această zi se sărbătorește vestea cea bună adusă Fecioarei Maria de către trimisul lui Dumnezeu, îngerul Gavriil: «Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei... căci ai aflat har de la Dumnezeu. Și iată, vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus... Duhul Sfînt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea, și Sfîntul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema.»

25 martie e sărbătoare mare. Se zice că într-un an Buna Vestire a căzut în aceeași zi cu Paștele. Preotul s-a dus de cu noapte în biserică și a citit liturghia Paștelui, dar de Buna Vestire nu a pomenit nimic. Și oamenii așteptau să se facă ziuă și nu se mai făcea. Erau acolo mai mulți preoți și unuia i-a trecut prin cap să facă slujbă și pentru Buna Vestire. Pe loc s-a făcut lumină! Dar n-a fost lumină de dimineață, pentru că soarele era deja la amiază.

Să muncești de Buna Vestire este un păcat de neînchipuit. Cică dacă ar măcina unul mălai și din mălai ar face o mămăligă pe care ar arunca-o în apă, peștii care ar mînca din ea ar muri. Dacă ar pune mămăliga

pe pomi, pomii n-ar rodi. Ouăle ouate în această zi nu sînt bune de clocit. Nici o împerechere făcută între animale în această zi nu e bună.

Se duc vitele la păscut. Se fac focuri în livezi și grădini, se afumă pomii. Hainele se scot în curte la aerisit. Oamenii se spală pe corp cu apă de nea ca să scape de purici. În această zi se dezleagă limba păsărilor și începe să cînte cucul.

Povestea cucului

Se zice că pe timpuri Cucu avea pene de aur și pe nevasta lui o chema Sava. Și Sava s-a iubit cu privighetoarea. Cucu s-a supărat și i-a spus că pleacă. Plină de părere de rău, Sava l-a întrebat unde să-l caute, iar el i-a spus că va fi pe undeva (nu i-a spus unde), de la Blagoveștenie pînă la Sînziene. De atunci, Sava îl caută peste tot, strigînd: cucu, cucu, timp de o lună. Așa că pasărea pe care o vedem și o auzim cîntînd nu este Cucu, ci nevasta lui, Sava.

Într-o altă legendă este vorba de doi gemeni. Pe unul îl cheamă Cucu. Fratele lui îl caută mereu. Se crede că, după șapte ani, cucul se preface în uliu.

Multe se fac în această zi. Amintesc în treacăt că vînătorii, în anumite locuri, merg la biserică și iau anafură. Fac o gaură într-un pom, pun anafura în ea, astupă și țintesc. Glonțul va nimeri drept în anafură și va curge sînge. Peste an, vînătorul va fi un țintaș bun.

1 aprilie: Ziua Nebunilor

Oamenii se păcălesc. Păcăleala e bună. Ca și carnavalul, ea exploatează forța dezordinii, a lucrurilor făcute pe dos.

23 aprilie: Sfîntul Gheorghe (Sîngiorz)

Dintre legendele despre Sfîntul Gheorghe o voi rezuma pe cea cu Împăratul Viclețian. Împăratul era păgîn și îi osîndea pe creștini. Sfîntul Gheorghe era ginerele lui și... mergea la școală. Cînd se întorcea de acolo

Gheorghe s-a născut în Capadocia, în timpul Împăratului Dioclețian. Părinții lui au fost creștini. Rămas orfan de tată, Gheorghe pleacă împreună cu mama sa în Palestina, avînd acolo averi mari. Tînărul se remarcă prin vitejie și ajunge conducător de oști în garda împăratului. Dar Dioclețian este stîrnit de ginerele lui să-i persecute pe creștini, pe care îi pune să aleagă între credință și viață. Gheorghe se înfățișează de bunăvoie împăratului și își mărturisește credința. Urmează chinuri cumplite. Văzîndu-i curajul cu care le îndură, mulți dintre cei care se lepădaseră de Hristos se reîntorc la credință. Însăși Alexandra, soția lui Dioclețian, se convertește la creștinism. Împăratul îl osîndește pe Gheorghe la moarte. I se taie capul în ziua de 23 aprilie.

desena chipul lui Iisus și se ruga. Împăratului nu i-a plăcut și a început să-l persecute. Sfîntul Gheorghe este silit să plece (spun Sfîntul Gheorghe, dar el nu era încă sfînt). Ajunge la un cimitir. Vine și împăratul. Începe cearta. Ca să-i arate puterea lui Dumnezeu, Sfîntul Gheorghe îngenunchează pe un mormînt și cere Domnului să facă o minune. Din mormînt iese un moșneag care oftează: Doamne, greu somn am mai dormit. Cît ai dormit? întreabă împăratul. Șase sute de ani! Viclețian se lasă creștinat. Mergînd înapoi spre casă, minunea continuă: întîlnesc un copil de trei sute de ani cu părinți de cinci sute de ani. Împăratul mai vrea dovezi. Îi cere lui Gheorghe să scape, cu ajutorul lui Dumnezeu, de muncile la care îl va supune el. Îl încalță cu opinci încinse de fier și îi dă să bea un pahar de venin. Pe unde pășea creștinul, crăpau pietrele de căldura opincilor și se înnegreau de ziceai că sînt cărbune. A băut și cupa de venin. Cînd s-a întors cu fața spre împărat să dea cu el mîna, acesta a murit de miasmele veninoase care ieșeau din gura lui. Cei care pregătiseră veninul au fost Cosma și Damian. Văzînd ce au văzut, au dorit să se închine lui Dumnezeu și Dumnezeu i-a făcut sfinți.

23 aprilie marchează începutul unui vechi an pastoral. Din această zi și pînă de Sfîntul Dumitru, durează « vara » păstorilor. Tot la aceste date chiriașii din orașe își reînnoiau înțelegerile cu proprietarii sau se mutau.

Ca orice sărbătoare care marchează un început, Sîngiorz are un ajun ce se numește Sîngiorzul vacilor. Este o noapte periculoasă. Dacă omul iese din casă cu capul descoperit, o strigoaică îi poate arunca frîul după gît. Cel prins este fugărit ca un cal și lăsat undeva în cîmp, mort de oboseală. Strigoaicele sînt femei rele, vrăjitoare. În noaptea de Sfîntul Gheorghe trupul le rămîne în pat, iar duhul lor pleacă să facă răutăți. Se strîng într-un loc părăsit și se bat cu limbile de la meliță. De aceea, femeile ascund în această noapte melițele. Strigoaicele tot mai găsesc cîteva. După ce se bat, încalecă pe limbile de meliță și pleacă să ia laptele vacilor.

Cică, odată, un om venind de la moară s-a întîlnit cu un pîlc de strigoaice și le-a urat să se înmulțească norodul lor. Ele s-au bucurat de așa urare și i-au spus că făina din sacul pe care îl duce în spate nu se va mai termina niciodată dacă știe să păstreze secretul. Zile și săptămîni, nevasta ia din făină și faina din sac nu scade. Minune! Își întreabă bărbatul. Acesta reușește să tacă o vreme. Dar pînă la urmă îi divulgă taina și sacul de făină începe să scadă.

Pe lîngă strigoaice, există și femei din sat care încearcă în această noapte să ia laptele altora ca să-l ducă la vacile lor. Sînt multe procedee. Iată unul dintre ele. Se dezbracă și, în pielea goală, cu o oală și o pînză în mînă, adună rouă de pe iarbă. Pînza trebuie să fie țesută numai noaptea și oala să fie nouă. Cu roua adunată stropesc vitele, sarea și tărîțele acestora. Vacile care vor paște în locul de unde a fost luată roua nu vor mai da lapte, laptele lor va « merge » la vacile femeii care a făcut vraja.

Pe aceste femei poți cel puțin să le vezi. Strigoaicele sînt năluci și, ca să le vadă, omul trebuie să găsească un șarpe înainte de Sfîntul Gheorghe, să-i taie capul cu un ban de argint și să-i pună în gură un cățel de usturoi pe care să-l lase acolo pînă încolțește. Cînd cățelul a dat frunze, să-l pună la pălărie și să urce într-un pom. Va vedea strigoaicele care călăresc vitele ce se duc la păscut.

Laptele fiind atît de important în gospodăria țărănească, protejarea lui îi preocupă pe oameni permanent. De Sfîntul Gheorghe fac risipă de pelin, rostopască, usturoi, leuștean... La case și la grajduri pun ramură verde. Tot de Sfîntul Gheorghe se aprinde focul viu, un foc obținut prin frecarea a două lemne uscate și care, peste vară, nu trebuie să se stingă niciodată. El se face o dată cu instalarea stînelor de oi, ce vor sta la munte pînă la Sfîntul Dumitru.

De Sfîntul Gheorghe ard iarăși comorile. Există comori curate și comori îngropate cu gînd necurat. Ultimele sînt închinate Dracului. Cele curate ard după ce au cîntat cocoșii de miezul nopții, pînă la amiază. Cele necurate – de la amiază pînă la miezul nopții. Comoara curată arde cu flacără albăstruie, cealaltă cu flăcări alburii. Iarna, de Sfîntul Vasile, cînd ard comorile, în jurul flăcărilor nu se topește zăpada. Spre banii care ard nu trebuie să mergi direct, ci să arunci ceva – o pălărie, o batistă, o opincă. După ce ajungi la comoară, pui un semn și te întorci a doua zi s-o dezgropi. Oamenii care au dezgropat comorile în timp ce ardeau s-au schimonosit.

Cei prinși merg după comori avînd la ei lumînare din ziua de Paști, smirnă din cădelnița preotului și usturoi. Cu usturoiul își ung fața cruciș cînd se apropie de comoară. Și se zice că în clipa cînd te afli cu sapa mai aproape de comoară iese știma comorii și te întreabă ce-o să faci cu banii. Dacă nimerești să spui chiar ce gîndise acela care a îngropat-o, știma te întreabă ce

cap de om îi dai. Cu alte cuvinte, trebuie să-i promiți viața cuiva din familie. Oricum, comorile sînt blestemate. Puțini au noroc de ele.

Se povestește, de pildă, că trei frați au găsit o comoară și s-au dus împreună s-o dezgroape. S-au legat să împartă banii egal, ca între frați. După ce au scos banii, unul a zis că el dă o fugă pînă acasă să aducă mîncare. Ajuns la nevastă, i-a cerut să pună în mîncare otravă. Între timp, cei doi se înțeleg să-l întîmpine cu gloanțe în piept. Zis și făcut. După ce îl împușcă, se reped amîndoi și mănîncă mîncarea otrăvită...

De Sfîntul Gheorghe se fac multe vrăji de dragoste. Pentru morți se dau de pomană oale cu lapte, colac, lumînare și caș. Sînt locuri unde pînă la această dată oamenii nu s-au atins de laptele de oaie. Principiul este să guste întîi morții. Se spune chiar așa, « poamă nouă în gură veche ». Ca să fie sprinteni, oamenii se urzică.

1 mai: Armindeniul

I se mai spune Băuiu sau Păuiu. Oamenii pun la poartă ramură verde de salcie, stejar sau fag. Cînd gospodina va coace pîine din grîul cel nou, această creangă trebuie să fie pusă în cuptor. Lucrurile se leagă.

De dimineață, dacă vrei să fii sănătos peste an, trebuie să te speli pe față și pe mîini cu rouă. Tot pentru sănătate e bine să-ți petreci ziua afară din casă. Oamenii culeg pelin, pe care îl așază deoparte, să fie pentru leac, îl mestecă sau îl pun la pălărie.

21 mai: Sfinții Împărați Constantin și Elena; Constantin Graur (Constandinu Puilor)

Pentru țăranul român, 21 mai nu este doar sărbătoarea Sfinților Împărați, ci și ziua de Constantin Graur sau Constandinu Puilor – momentul în care păsările din pădure încep să-și învețe puii să zboare.

Pe când se afla în luptă cu un dușman mai puternic, Împăratul Constantin a cerut ajutor lui Dumnezeu și, ziua în amiaza mare, a apărut pe cer o cruce luminoasă pe care sta scris cu litere de stele «Prin acest semn vei învinge.» Peste noapte, împăratul l-a visat pe Iisus care îl îndemna să facă un steag de luptă cu semnul crucii pe el. Așa a făcut și a devenit învingător.

Devenind stăpîn al Romei, Constantin dă în 312 un decret de încetare a prigonirii creștinilor. Mută capitala imperiului roman în Bizanț, unde construiește mult pentru cetatea care îi va purta numele – Constantinopole. Luptă pentru unitatea credinței creștine, tulburată de erezia lui Arie. Participă la Sinodul de la Niceea, a cărui ținere el o hotărîse.

În lucrările sale a fost susținut cu rîvnă și evlavie de mama sa, Elena. O trimite pe împărătească la Ierusalim ca să descopere Sfînta Cruce. Iar ea o găsește! Elena ridică biserici la Sfîntul Mormînt, în Betleem și Niceea. Moare în 327. Peste zece ani, în 337, moare și Împăratul Constantin.

Așa începe istoria de peste un mileniu a Bizanțului, care pentru români a însemnat mult...

23 iunie: Moșii de Sînziene

Puține sînt sărbătorile mari care nu dedică strămoșilor momentul ajunului. În felul acesta funcția integratoare a sărbătorii se realizează pe deplin, morții și viii întîmpină sărbătoarea împreună.

24 iunie: Sfîntul Ion de Vară; Sînzienele (Drăgaica)

24 iunie e altă sărbătoare compusă din straturi. În funcție de zonă, unul sau altul dintre straturi are rolul principal. În Bucovina, de pildă, Sfîntul Ion de Vară se bucură de o ținere specială, fiind identificat cu Sfîntul Ioan cel Nou, ale cărui moaște se află la Suceava. Oamenii merg acolo în pelerinaj. Există texte scrise care se referă la minunile acestui sfînt – cum a pedepsit el, de pildă, pe ecleziarhul care a furat din darul

oamenilor pentru biserică. Legende transmise pe cale orală povestesc cum Sfîntul era păstor și tatăl lui îl vedea des stînd cu privirile pierdute spre cer, rugîndu-se și rîzînd. Odată l-a întrebat ce vede, și băiatul i-a spus să-și pună piciorul peste piciorul lui. Atunci tatăl a văzut cerul deschis și pe Dumnezeu ținînd în mînă tunetul care arăta ca un bici împodobit cu flori.

De obicei, Biserica sărbătorește ziua morții sfinților, adică ziua nașterii lor pentru viața veșnică. Uneori însă e sărbătorită și ziua de naștere a sfîntului. Este cazul Sfîntului Ioan Botezătorul, cel numit în cărțile religioase «Luceafărul» pentru felul în care pregătește nașterea «Soarelui», Iisus Hristos. Sărbătorită în 24 iunie, nașterea cea peste fire a lui Ioan – căci Elizabeta îl aduce pe lume la bătrînețe – pregătește apropiata minune a nașterii din Fecioară.

În alte locuri, « greutatea » sărbătorii este dată de relația cu Sînzienele, niște zîne bune care zboară noaptea prin văzduh. Mai ales în noaptea dinspre sărbătoarea lor, sînt foarte generoase: dau noroc pentru holde, pentru sănătate. Devin rele numai dacă le supără oamenii.

De Sînziene, fetele culeg florile albe sau galbene numite sînziene și își împletesc din ele cununi și cingători. Cingătorile sînt purtate peste zi, iar seara sînt puse la uscat pentru leacuri și cosmetice. Cununile se pun pe casă, fiecare membru al familiei are cununa lui. După felul în care se usucă, sînt luate de vînt sau cad, cununile vestesc cine va avea noroc peste an, cine se va căsători, cine va muri.

De Sînziene se strîng plante de leac. Pînă la Rusalii plantele nu erau bune, erau « ciupite » de Iele. Acum se culeg pentru tot felul de boli, tot felul de vrăji. În această noapte găsești mai ușor iarba fiarelor care descuie lacăte. Sînt mai multe procedee. Unul dintre ele este așa: iei un lacăt, îl legi cu o sfoară și îl tîrîi după tine prin iarbă, noaptea, în cîmp. Cînd auzi că s-a descuiat, înseamnă că lacătul a dat peste iarba fiarelor. De Sînziene este interzis să te scalzi.

În alte locuri din țară, sărbătoarea se numește Drăgaică. Cîteva fete frumoase se fac Drăgăici. Una dintre ele se îmbracă în mireasă. Ea are puteri deosebite, dă bob grîului, miros florilor... După ce a fost Mireasă-Drăgaică, fata nu se poate căsători timp de trei ani. De trei ani are nevoie ca să se curețe de forțele numinoase cu care s-a impregnat într-o singură zi! O altă variantă de Drăgaică se face cu patru fete, dintre care două îmbrăcate bărbătește.

La românii din Balcani, sărbătoarea se numește Taghiani. Fete, căldări cu apă împodobite cu flori în care s-au pus bijuterii de argint, cîntece...

29 iunie: Sfinții Petru și Pavel (Sînpetru de Vară)

Apostolul Petru a fost pescar în Betsaida. Înainte să-l cunoască pe Iisus, purta numele de Simon. Avea un frate, pe Andrei «cel întîi chemat» la slujirea credinței. Petru se leapădă de trei ori de Iisus, dar prin căință își ispășește greșeala și recapătă, după Învierea Mîntuitorului, vrednicia de a fi Apostol. În această calitate propovăduiește Evanghelia, ajungînd pînă la Roma și întărind în credință pe primii creștini. Scrie cele două Epistole care îi poartă numele în Noul Testament. În anul 67, sub împăratul Nero, este răstignit cu capul în jos și moare ca un mucenic.

Sînpetru de Vară are pereche pe Sînpetru de Iarnă. Despre Sfîntul Petru se știe că îl însoțește des pe Dumnezeu în drumurile sale pe pămînt și că ține Cheile de la poarta Raiului.

În această zi se fac tîrguri și se dă de pomană pentru morți. Se zice că în ziua de Sînpetru apar licuricii. De ce se postește? Oamenii zic că sfinții, aflîndu-se odată pe pămînt, au nimerit la o cîrciumă. Era chiar de ziua lor. Au dat peste niște oameni cu chef care jucau de stricau pămîntul. Fără să

vrea, sfinții s-au pomenit că intră în horă. Au jucat pînă au obosit. Nu le-a plăcut. S-au gîndit și au hotărît să-i pedepsească pe oameni pentru că i-au făcut să joace fără voia lor. Au decis ca ziua să le fie legată de un post.

Se zice că Sfinții Petru și Pavel stau pe lună, unul de-a dreapta lunii și unul de-a stînga. Numele lui Petru este pus în legătură cu piatra. Petru fierbe, frămîntă trei zile piatra ca să nu se strice cîmpurile oamenilor.

Apostolul Pavel a fost un om învățat, rabin. Se numea Saul și îi prigonea pe cei care mărturiseau credința în Iisus. În drum spre cetatea Damascului, are o vedenie în urma căreia se convertește, devenind un zelos propovăduitor al credinței în Hristos. Face drumuri lungi și obositoare, este întemnițat și bătut. Din Epistolele sale s-au păstrat paisprezece. Moare și el ca un mucenic: i se taie capul cu sabia în ziua răstignirii lui Petru.

La judecată, Petru se află mereu alături de Dumnezeu. Este foarte sever cu beții. Într-o legendă se spune că unul, Cucu, i-a furat caii lui Sînpetru. Ca să-l ajute, Dumnezeu îi dă Sfîntului cîini voinici cu care să-l prindă pe hoț. În pădure e întuneric beznă, Petru nu vede nimic. Se roagă și Dumnezeu îi trimite pe licurici. Caii tot nu i-a găsit, în schimb l-a blestemat pe cuc.

1 iulie: Sfinții Cosma și Damian (Cosmadinul)

Pe acești «sfinți doctori fără de arginți» i-am mai pomenit: ei au preparat, pe cînd nu erau creștini, otrava pentru Sfîntul Gheorghe. Au ținere mare, pentru boli și foc. E mare păcat să lucrezi de ziua lor.

15 iulie: Ciurica

Alt nume de sărbătoare compus din două nume de sfinți: Sfinții Mucenici Chiriac și Iulita. Cine nu ține această sărbătoare va fi ciuruit.

16–18 iulie: Sfînta Marina (17 iulie); Circovii de Vară

Există o Sfîntă Marina din Antiohia Psidiei, fiică a unui preot aparținînd Legii Vechi. A fost ucisă de sabie în anul 270. O altă Sfîntă Marina a trăit în Siria și a fost ucisă în 450. În fine, o a treia a trăit și a pătimit în secolul al VI-lea. Sfînta Mucenică Marina sărbătorită de țăranii români este cea din Antiohia.

Circovii de Vară se mai numesc Circovii Marinei. Și Circovii sînt periculoși, și Sfînta Marina – care, rea și nestatornică, pedepsește cu piatră și bube pe cei ce nu îi țin ziua. Cînd o femeie a copt mălai de ziua Sfintei și a încercat să-l taie cu cuțitul, a curs sînge. De Sfînta Marina se fac mături de pelin, bune la descîntece.

Circovii, despre care știm atît de puține, pocesc, cum pocesc Zînele.

20 iulie: Sfîntul Ilie (Sîntilie)

Ilie a fost fiul lui Sovac, preot al Legii Vechi în Galaad. Pe vremea Regelui Ahab, căsătorit cu o prințesă feniciană, Isabela, începe o prigoană a credincioșilor din Vechea Lege și o apropiere de credința în Baal. Pentru această faptă Proorocul Ilie îl mustră pe rege cu vorbe aspre și prevestește trei ani și jumătate de foamete pentru poporul evreu. Regele încearcă să-l omoare, dar nu reușește. După vremea de foamete, Ilie revine și dovedește poporului care este Dumnezeul cel adevărat. Slujitorii lui Baal sînt uciși și foametea încetează. În timpul vieții, Ilie face minuni. După moarte, este ridicat la cer într-un car de foc. Va reveni pe pămînt la Sfîrșitul Veacului.

Legenda românească spune că Ilie era om și lucra la cîmp ca toți oamenii. Era foarte voinic, de aceea Necuratul a pus ochii pe el. Într-o zi, o voce îi poruncește: mergi acasă și vezi cu cine doarme nevasta ta în pat! Ilie ia toporul, intră în casă, vede un bărbat și o femeie care dorm într-un pat și le taie capul pe loc. Erau părinții lui... Se ur-

că Ilie într-o căruță de foc cu cai de foc și merge la Dumnezeu să-i spună ce i-a făcut Diavolul. Dumnezeu îi dă un bici să-i săgeteze pe Draci. În vremea aceea Dracii mai stăteau încă în cer. Sfîntul Ilie și-a pus mintea cu ei și a început să-i oropsească. Îi săgeta cu biciul și ei cădeau cîtă frunză, cîtă iarbă. Vine rîndul Dracilor să ceară ajutorul lui Dumnezeu, care îi recomandă lui Sîntilie s-o lase mai domol. Dracii au rămas care cum a nimerit. Tartorul și cîteva căpetenii au ajuns în fundul pămîntului și au făcut Iadul. Unii au rămas prin pomi. Ei sînt cei care dau brînci oamenilor care se urcă în copaci. Alții atîrnă în văzduh, cu capul în jos, și împiedică sufletele să ajungă în cer. Unii mai amăriți, tot cu capul în jos atîrnați, umplu lumea de bale.

În multe legende revine ideea că Sfîntul Ilie este prea puternic. Cînd îi săgetează pe Draci, se cutremură pămîntul din țițîni. Se zice că atunci cînd Maica Domnului năștea pe Fiul Sfînt, Ilie a trăsnit un Drac și Fiul s-a speriat. Dumnezeu l-a pedepsit pe Sfînt și i-a uscat mîna dreaptă. De atunci Ilie este stîngaci.

Se mai zice că Sfîntul Ilie nu știe cînd cade sărbătoarea lui. Dornic să facă un chef, îl întreabă pe Dumnezeu dacă nu i-a venit ziua. Mai este pînă la ziua ta, îi zice Dumnezeu. Și tot așa, pînă cînd ziua a trecut... De furie, Sfîntul Ilie începe ploile.

Dacă plouă și tună de Sfîntul Ilie, merele și alunele vor fi viermănoase. Alunul este copacul șarpelui, după cum nucul adăpostește Zînele.

De Sfîntul Ilie femeile dau de pomană mere. Pînă atunci ele nu gustă nici un măr. Pentru apicultori este o zi importantă, încep să reteze stupii, să ia miere.

21 iulie: Ilie Pălie

Ilie Pălie ar fi fost vizitiul lui Sîntilie. Se ține tot pentru foc. Cui lucrează în această zi îi arde casa. Altfel spus, dacă păzești sărbătoarea te păzești de foc...

22 iulie: Foca

Îl țin pînă și turcii, după ce au văzut că au ars șapte sate. În Maramureș, țăranii se opresc din lucru trei zile, pe 20, 21 și 22 iulie. Altminteri, Sfinții Ilie, Ilie Pălie și Foca i-ar pedepsi aspru.

1 august: Intrarea în postul Sfintei Maria; Macaveii

Se vorbește de cinci sau șapte Macavei. Se țin pentru sănătate, mai mult de femei. Este cu totul interzis să culegi cînepă. De Macavei e ultima oară cînd mai poți să iei din stupi miere.

6 august: Schimbarea la Față (Probejenia)

După ce a împlinit 33 de ani, Iisus a început să spună ucenicilor că el va trebui să meargă la Ierusalim unde va pătimi multe și va fi omorît. Ucenicii s-au întristat. Apoi, însoțit de ucenici și de popor, Iisus s-a dus la muntele Taborului, unde a urcat împreună cu Petru, Iacov și Ioan.

Ca să se roage, s-a îndepărtat de cei trei, iar aceștia au adormit.

Cînd s-au deșteptat, Iisus li s-a înfățișat Schimbat la Față, adică strălucind de slavă dumnezeiască. L-au văzut vorbind cu doi bărbați care erau Proorocul Moise și Proorocul Ilie.

Începe să îngălbenească frunza în pădure. Cerbii spurcă apele, care încep să se răcească. Tîrîtoarele caută ascunzișuri. Berzele se pregătesc de plecare. Cerul se deschide. Se face pomană de struguri. Cînd guști prima boabă, spui « boabă nouă în gură veche ». Fetele se spală pe cap în această zi.

15 august: Sfînta Maria Mare

Se povestește că la Adormirea Maicii Domnului a fost jale mare. Pomii cu roadele cele mai frumoase s-au întîlnit și, dînd fiecare ce avea mai bun, au închipuit un pom care a fost purtat în fruntea procesiunii.

Bostanul și porumbul au făcut un buchet din floarea soarelui pe care l-au pus pe coșciug. De atunci, bostanul și porumbul îngălbenesc la sărbătoarea Adormirii. La românii din Balcani este sărbătoarea cea mai mare, cînd toți se întorc din călătorii și fac nunți. La toți românii, legendele despre Maica Domnului sînt foarte numeroase. Temele lor sînt nașterea Fecioarei, Buna Vestire, istoriile cu Trif Nebunul care o ia în rîs și Maica îl blestemă, nașterea Mîntuitorului, răstignirea, căutarea Mîntuitorului, Adormirea Maicii Domnului, călătoria în Iad și minunile făcute de Maica Precesta. În dimineața acestei zile oamenii merg la biserică. Se dau de pomană pentru morți struguri, prune, faguri de miere. Se face horă în sat.

Adormirea Maicii Domnului

Cu trei zile înainte de a o lua la sine, Hristos a trimis un înger la Maica sa pentru a-i face cunoscută mutarea la viața cerească. Ea s-a bucurat și a urcat pe Muntele Măslinilor ca să se roage. După aceea a venit acasă, a pregătit tot ce trebuia pentru înmormîntare, și-a împărțit hainele văduvelor sărace, a promis vecinilor că nu-i va uita și îi va ocroti, apoi s-a culcat în pat, s-a rugat pentru viețuirea în pace și și-a dat sufletul.
Atunci s-a auzit un tunet mare și de la marginile lumii au venit Apostolii lui Hristos. Petru a fost cel care a început cîntarea de îngropăciune și toți i-au purtat patul pînă în satul Ghetsimani, unde i-au pus trupul în mormînt. Din rînduiala lui Dumnezeu, Apostolul Toma a venit peste trei zile. A fost dornic să vadă chipul Maicii Sfinte și mormîntul a fost deschis pentru el. Dar n-a mai fost găsit decît giulgiul. Maica Domnului, cu trup cu tot, urcase la ceruri purtată de îngeri.

1 septembrie: Simion Stîlpnicul; Ciricul păsărilor

Pînă în secolul al XVIII-lea, această dată însemna începutul anului pentru biserică și pentru cancelarie în Țările românești. Se crede că Sfîntul susține stîlpii ce sprijină pămîntul. Oamenii încearcă să afle cum va fi vremea, « ghicind » după viermii din mere. Cum e vremea acum – așa va fi tot anul. Deși e zi de sărbătoare, se lucrează!

8 septembrie: Sfînta Maria Mică

La 15 august se sărbătorește Adormirea Maicii Domnului, în 8 septembrie Nașterea Fecioarei Maria. Calendaristic, Sfînta Maria Mică înseamnă sfîrșitul verii. Oamenii nu mai poartă de acum înainte pălării căci vremea începe să se strice. Maria Mică se păzește prin nelucrare la fel ca Maria Mare.

Maica Domnului și păianjenul

Se zice că Maica Domnului torcea și țesea singură pînza din care făcea cămașa Fiului Sfînt. Într-o zi, un păianjen îngîmfat i-a zis că el face o pînză mai subțire. S-au luat la întrecere și păianjenul a cîștigat. Maica Sfîntă l-a blestemat să-și afle hrana numai din tors și țesut.
Lucrul pînzei este de la Maica Domnului. Ea l-a dat oamenilor ca să aibă din ce să-și facă lințoliu. Cît timp femeia țese, Maica Domnului stă în genunchi lîngă ea.

9 septembrie: Sfinții Ioachim și Ana

Cum Ana e un prenume frecvent la români, 9 septembrie face parte dintre zilele păzite în sat.
Din tradiția sfîntă se știe că părinții Maicii Domnului, Ioachim și Ana, erau bogați și că de fiecare sărbătoare dăruiau o treime din ce aveau săracilor și o treime bisericii. Au petrecut 50 de ani împreună fără să aibă copii. Ioachim a mers o dată cu daruri la Ierusalim, dar arhiereul n-a vrut să i le primească pentru că nu s-a învrednicit să lase urmași seminției lui Israel. Supărat, Ioachim nu s-a întors acasă; a plecat în pustiu, unde s-a rugat lui Dumnezeu timp de 40 de zile, cerîndu-i să le dea un copil. Acasă, Ana se ruga și ea. Și Dumnezeu s-a îndurat, le-a trimis îngerul să-i anunțe că se va naște din trupurile lor Maica Domnului.

14 septembrie: Ziua Crucii

Este sărbătoare mare și se postește. Oamenii merg la biserică unde fac praznice. Se dă de pomană o ulcică plină cu mied, împodobită cu fir roșu la toartă și având deasupra covrig și lumînare.

De Ziua Crucii se închide pămîntul. Gîngăniile și tîrîtoarele vor rămîne în pămînt pînă de Alexii. Mai înainte de a intra în pămînt, șerpii se adună pe un vîrf de munte sau într-un aluniș. Acolo, toți scuipă pe coada unuia dintre ei. Din scuipatul lor fac o mărgică bună de leac. Șarpele care a mușcat peste an un om nu mai poate să intre în pămînt. Nu-l mai primește. Va rămîne afară și va muri. Ziua Crucii se mai numește, de aceea, și Ziua Șarpelui.

Oamenii evită șerpii. Există însă un șarpe alb-gălbui care trăiește sub prag sau în pereții caselor construite din nuiele împletite și lipite cu lut. Este numit șarpele casei, ceasornicul casei sau știma casei. Nu este bine să-l omori. Iar dacă fuge, casa rămîne în scurt timp pustie. Cine omoară un șarpe de casă moare și el.

De Ziua Crucii plantele pălesc. Rămîn verzi numai cele necurate. Se culeg plante de leac.

24 septembrie: Teclele

Teclele sînt păzite cu grijă pentru că sînt rele de lupi. Cui lucrează de Tecle îi mănîncă lupii berbecii. În unele locuri sărbătoarea ține trei zile și se numește Berbecari. Cel mai primejdios în aceste zile este să umbli cu unelte ascuțite. Se ține ca să te păzești de foc, cumpănă, năpastă, Ducă-se pe pustii.

14 octombrie: Cuvioasa Paraschiva; Vinerélele

De ziua Sfintei Paraschiva se face un mare, foarte mare pelerinaj la biserica Trei Ierarhi din Iași. Mulți credincioși postesc și nu mănîncă nuci, castraveți, poame care au cruce. În această zi se amestecă oile cu berbecii pentru prăsilă. Ciobanii nu cioplesc nimic ca să nu le iasă mieii tărcați. Se fac iarmaroace. Oamenii încep să se pregătească de iarnă.

Cuvioasa Parascheva cea nouă

«Cuvioasa noastră maică Parascheva cea nouă», cum este numită, s-a născut nu departe de Constantinopol și a trăit în vremea cînd Biserica Ortodoxă și cea de la Roma se despărțeau. Părinții i-au dat o educație aleasă, dar grija ei era să-și dăruiască hainele săracilor. După moartea părinților și-a împărțit la săraci toată moștenirea și a plecat la o mînăstire. Îngerul lui Dumnezeu a îndrumat-o să revină între ai săi. După moarte, trupul i-a fost îngropat lîngă o biserică. Peste mulți ani, moaștele au fost descoperite și prețuite pentru puterile lor tămăduitoare. În 14 octombrie 1641 au fost strămutate de la Constantinopol la Iași. Pentru a-și da acordul, turcii au primit 300 de pungi de galbeni.

În 26 iulie este sărbătorită o sfîntă cu același nume, Cuvioasa Muceniță a lui Hristos Paraschiva. A trăit în secolul al II-lea și a fost prigonită pentru credința ei.

25 octombrie: Moșii de Toamnă (Ajunul lui Sînmedru)

Se face pentru pomană grîu fiert cu unt, lapte sau brînză, precum și colaci.

În unele locuri, oamenii fac în ajunul lui Sînmedru foc. Se aduce un brad mare care se aprinde. Femeile împart la foc nuci, pîine, mere, covrigi. În același sat se fac mai multe focuri. Unii sar peste foc, copiii strigă « Hai la focul lui Sînmedruuu! » Fiecare duce acasă un tăciune pe care îl aruncă în livadă.

26 octombrie: Sfîntul Dumitru (Sînmedru)

Sînmedru este stăpîn peste iarna care vine. Jumătate de an stăpînește Sfîntul Gheorghe și cealaltă jumătate el. Este ziua soroacelor pentru tot felul de înțelegeri între slugi și stăpîni, chiriași și proprietari, cei care

dau și cei care primesc bani împrumut. Împlinirea sorocului e prilej de petrecere și de ceartă.

O legendă a românilor din Balcani îi prezintă pe Sfinții Gheorghe și Dumitru asistînd la momentul cînd Ursitoarele hotărăsc soarta unui băiat. Cea mai mică decide ca băiatul să moară înecat cînd trece un rîu, în timpul nunții. Sfinții le spun părinților să-i cheme și pe ei la nuntă. Aceștia nu uită să-i poftească. Sfîntul Dumitru schimbă calul cu mirele, să fie sigur că are un cal bun. Dar calul stropește cu coada cînd trec rîul. Mirelui atît îi trebuie, cîțiva stropi de apă... și moare.

În vremea Împăraților Dioclețian și Maximilian Galeriu, conducătorul cetății Salonicului botează în taină pe fiul său Dimitrie, pe care îl va educa creștinește. După moartea tatălui, fiul urmează la conducerea cetății, din voința Împăratului. Cînd acesta află că Dimitrie este credincios, se supără foarte tare. Dimitrie îl înfruntă mărturisindu-și credința. Este întemnițat. Acolo, în temniță, vine la el un tînăr credincios pe nume Nestor și îi cere binecuvîntarea pentru lupta pe care urma s-o poarte cu un vandal vestit pentru forța lui. Dimitrie îi face semnul crucii pe frunte și îl binecuvîntează. Nestor îl învinge pe Lie, vandalul, iar Împăratul poruncește ca Dimitrie să fie străpuns de sabie și Nestor decapitat.

Sfinții se duc la Dumnezeu și cer îndurare. Dumnezeu le spune că nu are zile de dat, cel mult poate să fie de acord cu un transfer de zile din partea familiei. Familia refuză. Singură mireasa și-ar împărți zilele cu bărbatul ei, dar nu are voie să vorbească (așa este la aromâni). Atunci, ea își despletește părul și îl împarte cu mîna în două – jumătate mie, jumătate lui. De aceea fetele aromânce se piaptănă cu cărare la mijloc. Nu se lucrează de Sfîntul Dumitru – deloc. Stînele se desfac și oile pleacă la vale. Ca să afle cum va fi timpul, ciobanii întind un cojoc. Dacă se așază pe el o oaie neagră, iarna va fi blîndă, dacă oaia e albă, iarna va fi cu multă zăpadă.

8 noiembrie: Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (Hranghelul); Năpustitul areților

Îngerii sînt duhurile slujitoare lui Dumnezeu. La început toți îngerii au fost buni și înțelepți. După încercarea la care i-a supus Dumnezeu, înainte de Facerea Lumii, o parte din ei, cei conduși de Lucifer, s-au răzvrătit. Atunci, spune Scriptura, a fost mare război în cer. Mihail și îngerii cei buni au învins, iar cei răi au fost aruncați din cer și au devenit demoni. Peste soborul îngerilor buni, Dumnezeu l-a rînduit, pe veci conducător, pe Arhanghelul Mihail.

În aceeași zi este sărbătorit și Arhanghelul Gavriil, îngerul tălmăcitor al viselor și vedeniilor. Gavriil vestește lui Ioachim și Anei nașterea Mariei, Maica Domnului, tot el descoperă preotului Zaharia nașterea și menirea lui Ioan Botezătorul, în fine, o anunță pe Fecioara Maria că-l va aduce pe lume pe Domnul Hristos.

Despre Arhanghelul Mihail se crede că ar fi primul sfînt făcut de Dumnezeu. Cică ar fi fost mai întîi slugă la Diavol. Sfîntul Petru l-a chemat să vină de partea cea bună, dar Arhanghelul Mihail a refuzat, socotindu-se prea păcătos. Într-o zi, se afla cu Diavolul la scaldă, iar Dumnezeu a înghețat apa, să rămînă Diavolul dedesubt și să poată veni Mihail la el. Arhanghelul a început să zboare, dar Diavolul a spart gheața și a încercat să-l prindă. Dumnezeu a poruncit Sfîntului Ilie să-l trăsnească pe Drac. Așa a ajuns Sfîntul Mihail de-a dreapta lui Dumnezeu.

Sîmbătă, înainte de Hranghel, se fac moși. De Hranghel fiecare om trebuie să aprindă o lumînare care îi va fi « lumina de veci » în lumea de dincolo. Finii merg cu colăcei la nași. Se amestecă berbecii cu oile. În acest scop se face turta areților (berbecilor) care se aruncă între oi. Dacă ea cade cu fața în sus, oilor le va merge bine. Se serbează « cu desăvîrșit nelucru ».

Arhanghelul Mihail ia sufletul omului în ceasul cel de pe urmă. În unele locuri se crede că este nu numai stăpîn pe viețile oamenilor, ci și pe Lună și Soare. Ba

chiar și peste Mamarca, nevasta lui Scaraoțchi. El taie cu sabia pînza norilor plini cu grindină. Se spune despre Arhanghelul Mihail și despre Sfîntul Ilie că ei, neluînd canon pe pămînt, sînt în cer cu trup viu, trup ce nu a avut parte de moarte chinuită. La Judecata de Apoi, sîngele lor va arde pămîntul de șapte stînjeni și îl va curăți.

Despre Gavriil se spune că stăpînește ciuma, ca și Sfîntul Haralambie, și că ar fi dat Maicii Domnului vestea nașterii lui Iisus.

11 noiembrie: Sfîntul Mina; Sărbătoarea Tîlharilor

Sfîntul Mina este protectorul păgubașilor. Femeile merg la biserică și lipesc de sfeșnice lumînări « întoarse », cu feștilele în jos. Adică așa să li se întoarcă și lor acasă lucrurile furate...

12–14 noiembrie: Martinii de Toamnă

Martinii sînt patronii ursilor. Se sărbătoresc toamna și iarna. Fiind animalul cel mai puternic din Carpați, ursul are parte de multă atenție.

14 noiembrie: Filipii de Toamnă; Intrarea în Postul Crăciunului

Femeile sînt cele care țin și Filipii de Toamnă. Numărul Filipilor variază de la unu la șapte. Cine îi ține își apără casa de foc, stricăciuni, șerpi, strigoi, dar, mai ales, de pagubă de la lupi. De Filipi femeile fac numai mîncare, nimic altceva. Este cu totul neîngăduit să macini, să torci, să întepi, să coși. Cel mai rău este să coși cu ață roșie.

Începe vremea cînd lupii se împerechează. Lupoaicele caută tăciuni. Dacă ar găsi tăciuni, i-ar mînca și s-ar prăsi mai bine. La românii din Balcani există o sărbătoare asemănătoare, purtînd numele de Sfinții Surghinați. Ca să se ferească de lup, femeile leagă foarfecele. Unele nu își piaptănă părul ca să se încurce cărările lupilor în pădure.

Înainte de a intra în Postul Crăciunului, oamenii fac petreceri mari. La petreceri trag cu pușca. Urmează un post de patruzeci de zile, cel mai lung după cel al Paștelui.

21 noiembrie: Ovidenia

Este ziua cînd Ioachim și Ana au dus-o la Templu pe Fecioara Maria și au încredințat-o preotului Zaharia. Aici a rămas Fecioara timp de doisprezece ani. După ce a ieșit din Templu, a fost logodită cu dreptul Iosif, ruda sa în vîrstă de 84 de ani.

Biserica sărbătorește intrarea în biserică a Fecioarei Maria. Se deschid cerurile, animalele vorbesc. Se fac praznice pentru cei care au murit de moarte năprasnică. Din această zi, femeile nu mai spală rufe la rîu. Ușile și ferestrele sînt unse cu usturoi. Nimeni nu muncește. Se dau de pomană cană cu apă sau bragă, lumînare aprinsă și colăcel.

25 noiembrie: Sfînta Ecaterina

O țin mai ales femeile cu nume de Ecaterina, Caterina, Catalina. Nu muncesc deloc de frică să nu înnebunească. Se știe că Sfînta este aspră.

30 noiembrie: Sfîntul Andrei (Sîntandrei); Ieșirea din Filipii de Toamnă

Se zice că Sfîntul a fost copil părăsit de mamă, pus într-o albiuță și aruncat pe apă. O femeie l-a găsit și l-a luat. Copilul a crescut și făcea pe paznicul în livadă. Tatăl vitreg a venit într-o noapte să vadă și el ce mai e pe acolo. Băiatul, fără să știe, l-a împușcat. S-a dus la preot să se mărturisească. Preotul i-a spus că păcatul este atît de mare încît nu poate fi curățat decît prin foc. Andrei îl omoară pe preot. Caută altul și sfîrșitul este același. Se duce la un călugăr. Acesta îl

păcălește să intre într-o fîntînă. Închide fîntîna cu un lacăt și pune deasupra un bolovan foarte mare. Cheia de la lacăt o aruncă într-o apă. După o sută de ani, niște pescari aduc călugărului (care, culmea, mai trăiește) cîțiva pești. Într-unul din pești călugărul găsește cheia. Trimite pe cineva să deschidă fîntîna. Andrei este, și el, încă viu. Îi pun în spinare o pereche de desagi plini cu bolovani și îl trimit să pască oi pînă cînd oile cele albe vor deveni negre și cele negre albe. Andrei pleacă, avînd bolovanii în spate și oile în față. Întîlnește un hoț care îi spune că a omorît oamenii din trei sate și merge să-i omoare și pe cei din alt sat. Andrei ridică ciomagul și îi dă hoțului una în cap. În clipa aceea oile își schimbă culorile. Dumnezeu îl iertase.

Andrei, fiul lui Iona din Galileea și fratele lui Petru, a fost ucenicul Sfîntului Ioan Botezătorul. După ce acesta îl botează pe Iisus în Iordan, Andrei îl urmează peste tot pe Mîntuitor, fiind martorul minunilor pe care le săvîrșește. Propovăduiește credința lui Hristos în Balcani și în ținuturile Mării Negre. Sfîrșește răstignit pe o cruce în formă de X, căreia i s-a dat numele de «crucea Sfîntului Andrei».

În noaptea de Sfîntul Andrei, cohortele de duhuri necurate se dezlănțuie. Strigoii și strigoaicele, călărind limbile de meliță, se bat la hotare. Oamenii se apără cu usturoi tăvălit în funingine, mănîncă mujdei. Se pare că strigoiul vine la fereastră și te întreabă: ai mîncat usturoi? Tu trebuie să mănînci, dar să nu-i răspunzi. Dacă îi răspunzi, amuțești.

Strigoii se fac din copii proveniți din mariaje între rude, din copii nebotezați, lepădați, născuți între tufe, din copii care, la naștere, au avut o bucată de placentă pe cap. Și un adult poate să devină strigoi dacă îl mușcă un țînțar în ziua de Sfîntul Gheorghe, dacă jură strîmb sau are a face cu Diavolul. Noaptea de Sfîntul Andrei este foarte bună de vrăji. În multe locuri se zice că Ursitoarele vin să vorbească cu fetele despre ursitul lor. Sfîntul Andrei este pus în relație cu lupii; el e protectorul oamenilor atacați de lupi. De casele unde Sfîntul Andrei are ținere nu se apropie lupul. În această zi nu se dă nimic de împrumut. Copiii taie ramuri de măr, păr, prun și le pun la înflorit să le aibă la Sfîntul Vasile, cînd sorcovesc. De Sîntandrei se ține ultimul dintre Filipii de Toamnă.

4 decembrie: Sfînta Varvara (Barbara)

În principal, se ține pentru bube, ca și Zilele Bubatului. De zis se mai zice că Sfînta Mucenică Varvara păzește lumea de Antihrist.

4–5 decembrie: Zilele Bubatului

Aceste zile se țin pentru a feri copiii de vărsat. Nu e voie să oprești rufe, nici să țesi, nici să coși. Copiii nu au voie să mănînce boabe de porumb, fasole, semințe de dovleac. Mamele îmbărburează copiii, adică le ung fața cu miere, și îi spală apoi cu apă în care au spălat icoana. În alte locuri mamele fac turtele Barburii, o turtă unsă cu miere și una cu dulceață. Prima se dă de pomană și cealaltă se pune la streașină.

6 decembrie: Sfîntul Nicolae (Sînicoară)

Nicolae a trăit în timpul împăraților Dioclețian și Maximilian, prigonitorii de creștini. A fost mai întîi arhiereu, apoi pustnic. A strălucit prin bunătate și înțelepciune. A fost întemnițat în cetatea Lichia, dar Împăratul Constantin, venind la tron, l-a eliberat. A participat la Sinodul de la Niceea. Avea darul facerii de minuni. Moaștele sale se află din 1089 la Bari.

Se zice că Nicolae ar fi al doilea sfînt pe care l-a făcut Dumnezeu. Sfîntul Mihail stă de-a dreapta Domnului și Sfîntul Nicolae de-a stînga. El ține paza Soarelui. Cineva trebuie să-l păzească pentru că, sătul de atîta mers pe sus pe același drum și scîrbit de ce vede, Soarele încearcă mereu să fugă. Ba se abate la

miazăzi, ba la miazănoapte, doar, doar va ajunge la sfîrșitul pămîntului să se odihnească. Dumnezeu a pus de strajă doi sfinți, pe Sfîntul Toader și pe Sfîntul Nicoară. Primăvara Soarele încearcă să fugă, dar Sfîntul Toader îl prinde cu caii săi cei nărăvași și-l aduce înapoi. Soarele însă nu se astîmpără. Atunci este rîndul lui Sînicoară să-l prindă. Așa e în fiecare an. Nădejdea Soarelui este că va scăpa într-o zi. Sînicoară e bătrîn și n-are nici cai...

Sfîntul Nicolae cică a fost podar. Acum, în calitate de sfînt, este călăuza și protectorul celor care merg pe ape. Alții spun că a fost corăbier și pescar. Pe o furtună cumplită au murit toți oamenii de pe corabie, numai el a scăpat. Atunci s-a rugat lui Dumnezeu cu multă credință și Dumnezeu i-a înviat și pe ceilalți. Sînicoară ar mai fi cel care a oprit apele pe vremea lui Noe.

Face parte dintre sfinții cu mare ținere. Cică odată Sfîntul Casian, cel cu zi de sărbătoare la 29 februarie, s-a dus la Dumnezeu să se plîngă că e prea neglijat. Tocmai cînd îi explica lui Dumnezeu, vine Sfîntul Nicolae – ud, obosit, vai de capul lui. Povestește cum a muncit o noapte întreagă ca să scape viața oamenilor de pe o corabie. Atunci Dumnezeu i-a spus lui Casian: Vezi tu cum muncesc Sfinții care au ținere? Ia să pleci și să nu te văd decît peste patru ani!

Iarna începe după unii în această zi. Cînd își scutură barba sfîntul, începe să ningă.

Mai important decît toate este faptul că Sfîntul Nicolae reprezintă o geană de nădejde. Poate că nu se sfîrșește lumea, poate că vine primăvara iar... De Sînicoară cică se întoarce noaptea la zi cu cît se sucește puiul în găoace.

Sfîntul Nicolae ajută fetele sărace. Obiceiul de a dărui copiilor dulciuri și o nuieluță este o inovație a orașului, o prefigurare a lui Moș Crăciun cel atoatedăruitor.

12 decembrie: Sfîntul Spiridon

Sfîntul e făcător de minuni. Umbla odată Sfîntul Petre pe drum, însoțit de el. Vede Sfîntul Spiridon într-un mărăciniș un Drac călărind o femeie. Aleargă și le taie capul cu sabia la amîndoi. Sfîntul Petre îl mustră, a fost prea aspru. Făcătorul de minuni se întoarce și lipește capetele înapoi. Le lipește, dar pe dos. De atunci femeia are cîteodată cap de Drac.

Într-o altă legendă, Sfîntul Spiridon este născut numai din tată. De meserie, ciubotar. Este patronul ciubotarilor. Ca să mărturisească, la un moment dat, existența Sfintei Treimi, ia o cărămidă în pumn și o strînge pînă cînd focul urcă spre cer, apa curge pe jos și praful lutului îi rămîne în mînă.

De Sfîntul Spiridon ziua crește « cît sare cocoșul pe gard ».

20 decembrie: Ignatul

De Ignat se taie porcul. Cum se taie veți afla în capitolul mai amplu despre Crăciun.

24–25 decembrie: Ajunul Crăciunului – Crăciunul

Atît despre Ajunul Crăciunului, cît și despre Crăciun veți afla amănunte în capitolul care urmează.

27 decembrie: Sfîntul Ștefan

Nu există obiceiuri speciale pentru ziua Sfîntului Ștefan, dar țăranii – ca și orășenii – o țin. Sînt mulți cei care poartă numele Sfîntului și de aceea îl respectă ca pe un sfînt patron.

« Mai de preț este un nume bun decît untdelemnul cel binemirositor », spune Ecclesiastul. Pe vremuri numele era ales cu mare grijă. Nou-născutul primea un nume de sfînt (care îi devenea sfînt patron) sau unul cu rolul de a speria duhurile necurate, precum Urs, Lup, Grozavu, Stoian. Onomasticile în sat se topeau

întru cîtva în sărbătoarea Sfîntului. De pildă, în ziua de Sîngiorz, între multe altele, erau sărbătoriți și oamenii care purtau numele de Gheorghe. Orașul, sărac în sărbători, dar atent cu individul, dă mare importanță onomasticilor, deși în viața de zi cu zi numele de sfinți sînt abandonate în favoarea unor diminutive. Cine mai are curajul să se numească azi Gheorghe, chiar dacă așa « este scris » în acte? Spui Geo, spui Gigi, spui George. Gheorghe ești numai de ziua ta, ba nici atunci.

Sfîntul sărbătorit în a treia zi de Crăciun a fost primul care a vestit și mărturisit credința în Hristos. Pentru credința lui a fost ucis cu pietre. În timp ce pietrele îl loveau, Ștefan se ruga pentru cei care le aruncau: «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta.» Sacrificiul lui a dat roade imediat. Un tînăr care păzea hainele celor ce aruncau cu pietre a fost tulburat de moartea mucenicului. După întîlnirea cu Hristos pe drumul Damascului, tînărul, pe nume Saul, l-a urmat și a devenit Apostolul Pavel.

31 decembrie/1 ianuarie: Revelionul

Și astfel cercul sărbătorilor cu dată fixă s-a închis. Înainte de a trece la cele cu dată mobilă, să ne oprim pe îndelete asupra celei mai mari sărbători din prima categorie, Crăciunul.

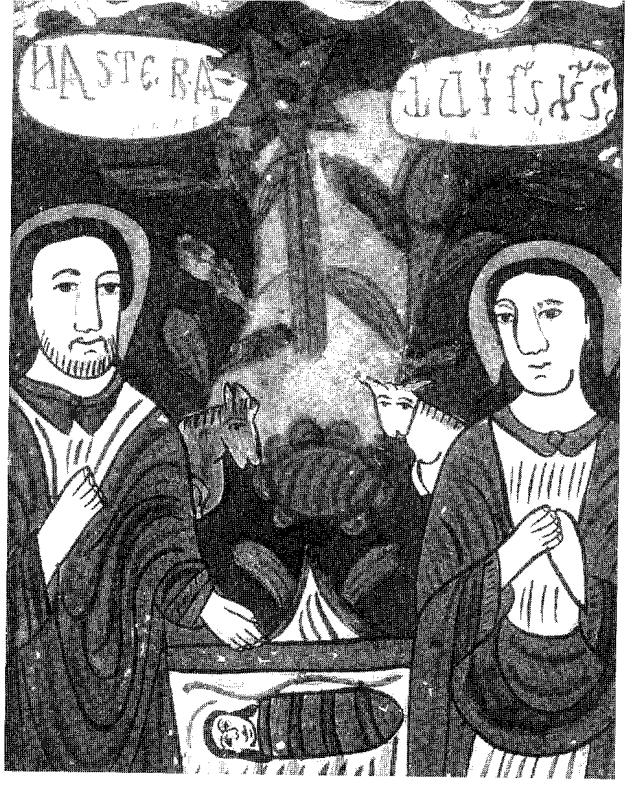

I Crăciunul sătului

Un etnograf serios spunea așa: « ale Crăciunului atîtea sînt, trei zile ». Mă uimește această afirmație. Cum trei zile?! Poate la oraș. În sat, Crăciunul face parte dintr-un ciclu de 12 zile (de la 25 decembrie la 6 ianuarie) care asigură trecerea Anului Vechi spre Anul Nou și este pregătit de un post lung (40 de zile) pe parcursul căruia licăresc tot felul de sărbători.

O singură sărbătoare de trei zile n-ar aduce scăparea. Care scăpare? Am înțeles tîrziu. Era în 1984. Iarnă grea. Căldură, apă și lumină pe apucate. Într-o dimineață, exasperată de frig, am avut un gînd scurt și cumplit – dacă nu mai vine primăvara? Mi-am revenit rapid. Știam de la școală că primăvara vine întotdeauna. Atunci am înțeles însă disperarea care m-ar fi

cuprins dacă n-aș fi știut că vine, dacă aș fi avut cea mai mică îndoială.

Oamenii societăților tradiționale nu au certitudini, ei au soluții. Ei fac să vină primăvara respectînd fiecare obicei.

Porcul

Crăciunul nu poate fi redus la trei zile! Ce fel de Crăciun ar fi acela fără porc? Porcul se taie de Ignat, care cade în 20 decembrie.

Cine a fost Ignat?

Cică a fost un om care, cîndva, într-un an, vrînd să taie porcul, a dat greșit cu securea și l-a lovit pe tată-său în cap. L-a omorît. Acum, ce să facă? Îl îngroapă, îi face pomeni și pleacă în lume.

Pe drum se întîlnește cu un preot. Își povestește păcatul. Preotul îi zice să construiască o luntre cu care să treacă, fără plată, oameni peste un rîu și să îngroape în pămînt un tăciune de lemn de tufă, așteptînd pînă o înverzi.

Ignat se așază lîngă un rîu, face luntrea, pune tăciunele în pămînt și se însoară. Anii trec. Într-o noapte, omul aude strigăte de ajutor de pe malul celălalt. Trece apa, dar nu găsește pe nimeni. Se întoarce. Iar aude. Pleacă din nou. Tot nu e nimeni. Revine acasă. Aude a treia oară strigăte de ajutor. Urcă în barcă, trece rîul și găsește doi moșnegi pe care îi aduce acasă. Imediat le povestește primul lui păcat și pe celelalte două din chiar noaptea aceea – cînd, neajungînd la timp, niște oameni s-or fi înecat. Moșnegii sînt Dumnezeu și Sfîntul Petre. Îl ascultă fără să zică nimic.

În casă, sărăcie mare. Copiii plîng de foame. Mama, ca să-i amăgească și să-i adoarmă, le arată că a pus ceva la copt sub țest. Un moșneag o întreabă ce a pus acolo și femeia îi răspunde cinstit că nimic. Atunci îi poruncește să ridice țestul și ea găsește acolo o pîine foarte mare.

În acest timp, în fața moșneagului s-au aprins singure două lumînări înalte. Ignat și-a dat seama pe cine are oaspete și a sărutat tălpile celor doi moșnegi. Atunci, Dumnezeu i-a zis: hai cu noi! Ignat ar fi venit, dar se gîndea la copii, cine se va ocupa de dînșii?

Dumnezeu îi zice că grija copiilor o s-o poarte el. Cînd ies din casă trec pe lîngă tufa înverzită care crescuse din cărbune, semn că păcatul îi fusese iertat.

Au mers ani în șir. Într-o zi, au întîlnit o trăsură cu boieri urmată de măgari încărcați cu mărfuri scumpe. Dumnezeu îl întreabă pe Ignat dacă îi recunoaște pe acei oameni. Ignat nu îi recunoaște. Dumnezeu se miră – păi sînt copiii tăi! Stau ei de vorbă și este chiar așa, se recunosc și pleacă împreună.

O poveste încîlcită cu sfîrșit fericit... În ziua de Ignat nu se lucrează, se taie porcul. Se crede că omul care n-are porc gras de Crăciun și cutit în vremea pepenilor nu a cunoscut fericirea. Dacă totuși n-ai porc, tai măcar o găină, căci trebuie să vezi sînge în ziua de Ignat. Cînd tai porcul, zici « Ignat, Ignat / Porc umflat ». Se crede că în noaptea de dinaintea Ignatului porcul își visează cuțitul sau se visează la gît cu mărgele roșii. Care porc n-a fost tăiat de Ignat nici că se mai îngrașă...

La tăiatul porcului nu trebuie să fie de față oameni milоși. Atunci porcul moare greu și carnea lui nu mai e bună. Ca să nu se strice sămînța porcului din casă, adică pentru a asigura porcul din anul care vine, femeia moaie în sînge un smoc de păr din coada lui și îl pune la păstrare. Cu sînge de porc se face semnul crucii pe fruntea copiilor, ca să fie sănătoși. După ce a fost tăiat, capul porcului se cîntărește. Trupul se zice că este de zece ori mai greu. Cînd porcul este negru, se adună sînge într-o strachină cu mei. După ce se usucă, femeia aprinde meiul și afumă cu el copiii ca să-i scape de sperietură. Untura de la porc negru e bună de vrăji. Cei care au ajutat la porc primesc pomana porcului. Femeile care nu țin ziua de Ignat sînt pedepsite. În Muscel se vorbește despre o ființă lacomă și rea care se numește Înătoarea. Într-o povestire se arată că Înătoarea a încercat s-o opărească pe o femeie care voia

să toarcă de Ignat. Femeia a scăpat numai cu un sfat bun primit de la o vecină.

Sărbătorile, între alte funcții, o au și pe aceea de a ritma munca. Există un timp al torsului, alt timp al țesutului... Femeile știu aceste lucruri. Dacă n-ar ști, păcat n-ar fi. Cînd nu fac ce trebuie, are cine să le pedepsească.

Un lucru important despre porcul de Crăciun l-am aflat nu din cărți, nici în sat, ci într-o stație de autobuz din București, plasată la două sute de metri de Ateneu. Era în iarna lui 1987. De departe am văzut un corp mare și alb într-o baltă de sînge. M-am speriat. Cînd am ajuns mai aproape, am văzut că e un porc. Doi inși tăiau bucăți din el în strigătele celor care așteptau mașina. Femeile tăceau și se uitau urît, bărbații vociferau violent. Am început să notez: « Nu se taie porcul așa. » « Păi eu, cînd tai porcul, nici nu simte. » « Auzi, să-i dea porcului cu ciocanul în cap... ce criminali! » Bărbații adăugau mereu, orice-ar fi spus, « așa nu se face ». Urcăm în autobuz. Discuțiile continuă. Cei din stație povestesc celor din mașină ce s-a întîmplat cu porcul, cum « l-au omorît ». Fac, în fine, diferența între *a tăia porcul* și *a-l omorî*. Îl « tai » după obicei, după rînduială, îl « omori » cînd faci « cum nu se face ». Grija pentru felul cum taie porcul arată că oamenii percep calitatea specială a gestului care a fost cîndva un sacrificiu.

Darurile

Pe lîngă porc, Crăciunul nu se poate dispensa de copturi: colaci, colăcei, covrigei, de toate mărimile și de toate formele, colaci pentru copiii care colindă, pentru colindătorii feciori, pentru preot, pentru pus pe masa de Crăciun, pentru trimis la nași și la moașă, colaci, mulți colaci ca să-i dai de pomană pentru morți. Căci trebuie să se știe că, în cele douăsprezece zile dintre ani, sufletele morților vin să petreacă împreună cu viii. Pe masa din Ajunul Crăciunului se pune hrană și pentru ei, turte muiate în sirop de zahăr și presărate cu nucă pisată, grîu fiert cu miere, prune fierte, bob bătut. În unele locuri toate acestea se dau de pomană la vecini în dimineața Crăciunului.

O parte din colaci se face pentru a asigura schimbul de daruri. Uneori colacii sînt însoțiți de carne de porc și o sticlă de băutură. Iată o formulă cu care se primește darul și care mi se pare extrem de interesantă: omul care primește zice « Mulțumesc pînă oi întoarce. » Este un argument pentru absența cadoului în sat. Acolo darul are doi timpi: *dai* și *primești*. Darul are un dus și un întors. Faci daruri cui îți face și îți face daruri cel căruia îi faci. Nici măcar copiii nu primesc « daruri de Crăciun » în sensul obișnuit al cuvîntului. Ei sînt *plătiți* cu covrigi, nuci, alune, mere și puțini bani pentru *serviciul* pe care îl fac colindînd.

Colindele

Colinda nu este un cîntecel – vorbe aruncate în vînt. Ea este o urare ce poate, avînd în vedere calitatea cu totul specială a timpului în care are loc, să influențeze favorabil viitorul. Simplul fapt că pînă nu demult era cu totul interzis să cînți colinde în afara Crăciunului dovedește puterea cu care sînt învestite. Dacă pot face bine, înseamnă că pot face și rău.

Există locuri unde colindele sînt specializate – unele sînt potrivite pentru preot, altele pentru fete și feciori de însurat, pentru păstor, zidar, morar, pescar, vînător. La casele îndoliate nu se colindă. Un orășean ar zice că este firesc, trebuie să li se respecte durerea. În logica numinosului explicația e alta: trebuie să fie evitată întîlnirea a două surse numinoase, căci situația poate să scape de sub control.

Frumusețea colindelor nu poate fi explicată. Există o singură soluție, să fie ascultate și citite. Mai ales citite

Am cunoscut oameni care trăiau prin poezie și de colinde habar nu aveau.

În afară de colinde se cîntă și « cîntece de stea », texte și melodii de origine cultă, compuse de preoți, dascăli și învățători. Versuri naive, uneori nătînge, dar avînd farmecul și forța inocenței...

Un colț de iad într-un cîntec de stea

Dar în Iad cînd am intrat
Ce-am văzut m-a spăimîntat,
Am văzut pomi încărcați
De copii nebotezați.
Și-i purta din loc în loc
Și-i bătea cu bici de foc;
Și-i purta din scară în scară
Și-i bătea cu bici de pară.

Aceeași naivitate caracterizează teatrul popular cu Irozi sau, cum mai este numit, Viflaimul, povestea magilor care merg să se închine Fiului nou-născut. Multe personaje: Gaspar, Baltazar, Melhior, ciobanul, soldații, Irod... și replici de genul celei de mai jos.

Irod:

Au nu știi că eu sînt Irod împărat,
Care pe cal am încălecat
Și cînd cu piciorul în pămînt am dat
Tot pămîntul s-a cutremurat?
Dar un filozof ca tine
Să nu se teamă de un împărat ca mine?

Copiii merg cu Steaua: « Cine primește steaua cea frumoasă și luminoasă »... Tinerii trec pe la case cu Capra. Istoria « teatrului animalier » care se face de Crăciun este lungă și, oricum, foarte diversificată zonal. Dincolo de gluma aparentă, mersul cu Capra (Turca, Brezaia), cu Ursul și alte animale e treabă serioasă. De pildă, sînt locuri unde se crede că feciorul care a intrat în ceata de Turcă este părăsit de îngerul său păzitor timp de șase săptămîni. Nu are voie să intre în biserică tot acest timp. Dacă ar muri, « acolo » ar fi socotit păgîn. În alte locuri, scenariul pretinde ca animalul să moară și să fie reînviat. Mai nou, grupul care îl însoțește numără și un doctor.

Nașterea lui Iisus

De Crăciun, toată suflarea satelor sărbătorește Nașterea lui Hristos. Cu această ocazie sînt actualizate legendele Nașterii.

O anchetă a revistei *Dilema* a pus bucureștenilor întrebarea: ce-ar face dacă la ușă ar suna Maica Domnului ca să le ceară să nască la ei? Răspunsurile au fost uluitoare. Toți se speriau, ziceau că ar chema Salvarea, că ei nu se bagă. O singură femeie a zis că i-ar deschide și i-ar da ajutor să nască.

În spatele acestei sărbători creștine, specialiștii caută alte sărbători mai vechi. Și le găsesc. Saturnaliile romane aveau loc între 17 și 23 decembrie. Chiar pe 25 decembrie era sărbătorită nașterea zeului Mithra, importat de soldații romani din Orient. Sărbătoarea se numea Natalis Solis Invicti. Din Crăciunul de astăzi se pun în seama vechiului cult solar focurile care se aprind în dimineața de 25 decembrie și forma rotundă a colacilor. Specialiștii au descoperit că vreme îndelungată creștinii au sărbătorit Anul Nou pe 25 decembrie, dovadă numele de Crăciunul Mic dat Anului Nou în unele locuri.

Moșul

În sat nu există pom de Crăciun împodobit, sub care Moș Crăciun să așeze daruri. Există, în schimb, un butuc numit Crăciun care « moare », adică este ars, în timpul sărbătorii. Pomul cu jucării și Moș Crăciunul distribuitor de cadouri sînt un împrumut tîrziu (sfîr-

șitul secolului al XIX-lea), din Occident. În sat, un astfel de pom continuă să fie o curiozitate.
Ce-a fost înainte de moșul mondializat, îmbrăcat în palton roșu tivit cu blăniță și tras, cu sacul de daruri cu tot, de iepuri, cerbi sau reni înhămați la o săniuță? Înaintea lui și, în cazul satului, în locul lui, exista un moș cu barbă albă ca neaua. Un fel de sfînt. E frate cu Ajun și se spune că a fost păstor.

Povestea lui Crăciun

În unele legende, Crăciun este prezentat ca un om bogat și neîndurător care refuză ajutorul cerut de Maica Domnului, aflată în fața casei lui în clipa cînd îi vine sorocul să nască. Crăciuneasa, nevastă-sa, femeie milostivă, o primește în grajd și îi dă tot ajutorul. Întoarsă în casă, are mîinile pătate de sînge. Devine victima violenței lui Crăciun, care îi taie mîinile de la coate ca pedeapsă. Femeia își recuperează mîinile și are chiar de cîștigat: îndemnată de Maica Domnului să-și moaie cioatele în scalda Mîntuitorului, se pomenește cu mîini noi de aur. Pentru ajutorul pe care l-a dat va fi patroana moașelor. Crăciun, cutremurat de minune, se creștinează și devine primul sfînt.

Această legendă a devenit arhicunoscută. Ceea ce se știe mai puțin este că în legendele Sfintei Brigitte, serbată în tradiția occidentală pe 1 februarie, se vorbește despre o situație similară. Sfînta asistă la nașterea lui Iisus. Dintr-o greșeală, își pierde mîinile și le recuperează atingîndu-i scutecele.
Adepții ipotezei că Moș Crăciun ar fi o veche zeitate autohtonă care moare și renaște cu ocazia solstițiului de iarnă găsesc în legendă argumentul că vechiul cult s-ar fi opus noii religii născute o dată cu Iisus Hristos. Acești specialiști identifică vechea zeitate într-o entitate fitomorfă (butucul), zoomorfă (porcul) și antropomorfă (colacul care amintește forma unui om).
Cînd nu se ocupă de restaurarea timpului, de nașterea Fiului Sfînt, de morți, de comori care ard, de urări și altele la fel de importante și grave, oamenii se dedică problemelor mărunte ale anului care vine. Găinilor li se dă să mănînce din ciur ca să ouă. Femeile se feresc să rostească cuvîntul *mac* ca să nu se înmulțească puricii și ascund fusele ca să nu vadă șarpe peste an. Ciobanii pun sub prag un drob de sare pe care îl vor da oilor să-l mănînce pe 22 aprilie. Fetele fac vrăji, foarte multe vrăji. Bătrînii încep calendarele pe care le vor continua de Anul Nou. Acum, cînd se deschid cerurile, comorile ard, mormintele se deschid, toți fac cîte ceva. Timpul este « gras » și « fertil », ce « semeni » acum « răsare ».
M-am întrebat pentru ce se spune « Crăciunul sătulul ». Un răspuns posibil ar fi că vine cu mese bogate după un post lung. Părerea mea este că o valoare specială o are slănina, care în lunile dinainte a lipsit. Numai cine nu cunoaște ponderea slăninii la masa țăranului poate să se mire. Oamenii de la țară, ca și zeii, au mare respect pentru alimentul gras. Bucătăria « ușoară » este o invenție a orașului. Posturile și restricțiile alimentare pe care le impun sărbătorile îi scutesc pe oameni de regimul dietetic.

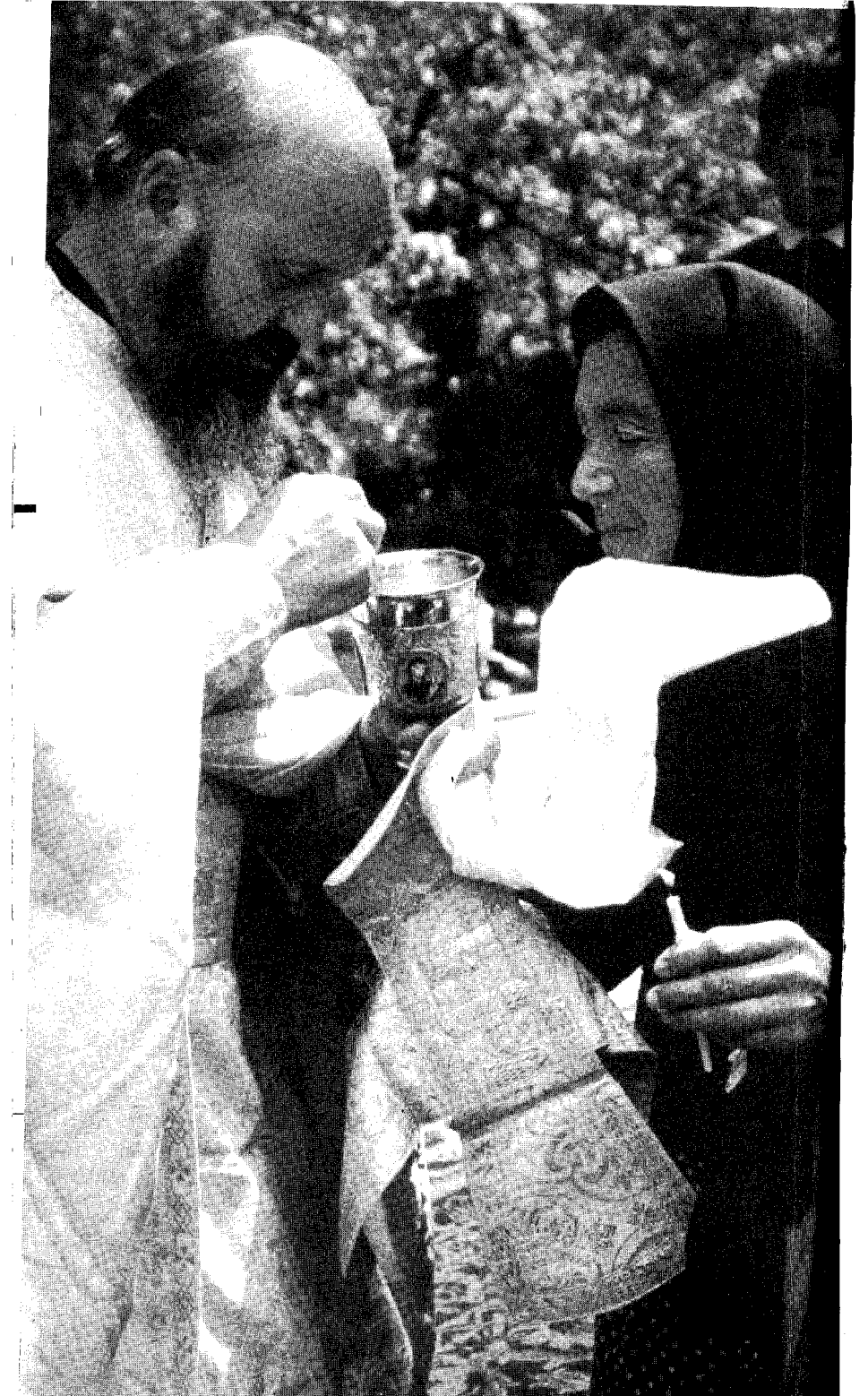

Sărbătorile cu dată mobilă

Paștele și calendarul lui • Sărbătorile din prima săptămînă de post • Miezul Păresimilor • Floriile • Săptămîna Mare • Săptămîna Luminată • Duminica Tomii • Înălțarea • Rusaliile • Rusitorii

CAPITOLUL 3

Paștele fudului

Locul firesc al Crăciunului era la capătul șirului de sărbători cu dată fixă. Șirul sărbătorilor cu dată mobilă trebuie să înceapă însă cu Paștele, punctul lor de origine.

Amintiri

În copilăria mea, vitrina cofetăriei Capșa din București expunea de Paști, timp de o săptămînă, un ou de zahăr uriaș. Roz-albăstrui-verzui, plin de flori și păsări, era atît de mare încît, multă vreme, mi-am închipuit că încap în el. Mergeam cu mama să-l vedem, ca la spectacol. Apoi intram în cofetărie și cumpăram un ou de zahăr mic, cît o ceașcă de ceai. Îl admiram pînă se spărgea. Găseam înăuntru niște bomboane mici și

palide, cu gust de făină. Nici coaja nu era cine știe ce. Și totuși le mîncam.

Celălalt Paște era făcut din mersul zilnic la biserică, în ultima săptămînă, din spovedanie și împărtășanie și disperarea mamei care, în ajunul Învierii, trebuia să păzească mielul fript și cozonacul, mirosurile făcînd din tata și din mine două fiare dezlănțuite.

A treia amintire veche despre Paște se suprapune cu primul sat pe care l-am văzut. Aveam șase ani. Prin sat trecea Cibinul. Pe un mal se înșirau toate casele. Pe celălalt mal erau numai două, a preotului și a morarului. Erau frați și erau uriași. Ne-au chemat în prima zi de Paște la masă. Am pătruns într-o cameră lungă, traversată de o masă tot atît de lungă pe care se aflau dealuri de cozonaci și de colaci, șiruri de farfurii pline, iar pe lîngă perete nenumărate coșuri în care erau ouă, sute, mii... Mintea mea nu a putut să cuprindă atîta abundență. Mi-a venit să plîng.

Cu trecerea timpului mi s-a întărit ideea că între Paștele din sat și cel de la oraș se cască o prăpastie. Altă prăpastie există între Paștele omului de la oraș care ține post și Paștele celui care nu ține: primul este mai lung și mai frumos.

Calendarul Paștelui

Dacă faci o socoteală, Paștele creștinului ortodox practicant durează peste o sută de zile, mult mai multe decît un sfert din durata unui an. Nu exagerez deloc: săptămîna dintre cele două Lăsaturi de Sec, Păresimile (adică Postul Mare), Săptămîna Patimilor și Cincizecimea (perioada pînă la Rusalii) și încă o săptămînă pînă la Rusitori. Se spune «lung cît o zi de post». Dar cît de lung este cel mai lung post al anului? Unii îl compară cu o pădure mare și fără capăt, unde se rătăcesc cei care nu se pocăiesc. În an există patru posturi mari urmate de *cîșlegi*. Între posturi, omul mănîncă *de vîrstat*, *de frupt*, *de hart*. Aceste

cuvinte ies discret din limbă și se duc în țara vorbelor care nu mai sînt.

Postul înseamnă mai mult decît interdicții alimentare și sexuale. E timp de plîns, de rugăciune și de umilință. Ceasul bucuriilor s-a oprit de Lăsata Secului, cînd oamenii fac, de adio, o mare petrecere.

Etnologul Ion Ghinoiu identifică în sărbătoarea Paștelui un vechi scenariu de renaștere simbolică a timpului și a spațiului prin sacrificarea zeului adorat, care moare și învie în fiecare an. Autorul socotește că Săptămîna Patimilor, cînd Iisus este chinuit, umilit, răstignit, cînd spiritele morților părăsesc mormintele, este o apoteoză a stării de dezordine, a degradării timpului, comparabilă cu aceea de la cumpăna dintre anul vechi și Anul Nou. Săptămîna Luminată se hrănește din plin din miracolul Învierii, restabilind în Lume echilibrul și ordinea.

Ion Ghinoiu are dreptate, cum are dreptate de multe ori. Lui îi datorez observația că sfinții calendarului creștin îmbătrînesc pe măsură ce « îmbătrînește » anul. Ceea ce m-a temperat în ispita de a recurge mai des la ipotezele sale, mai des decît am făcut-o, a fost numai dorința de a scrie o carte care nu limpezește, ci încîntă, o carte care să trezească pofta de sărbătoare.

Paștele nu are dată fixă. Paștele se socotește. Cade în prima duminică cu lună plină care urmează echinocțiului de primăvară. Numele este de origine ebraică (*Pesah*) și înseamnă *trecere*. În funcție de Paște se stabilește data multor sărbători creștine și necreștine. Toate aceste sărbători compun un fel de fagure de timp bun în care își fac loc alte sărbători, cu dată fixă. Este greu să le separi. Lumina unei sărbători se răsfrînge asupra alteia. Am fost totuși nevoită s-o fac în această carte.

Aveți în continuare un calendar schematic al Paștelui. Duminica de Paști este luată ca origine a axei timpului. Înaintea ei se află cele șase duminici încorporate în Postul Mare și încă patru care jalonează perioada de trei săptămîni dinaintea intrării în post. După ea, de-a lungul Cincizecimii, sînt alte șapte duminici, ultima fiind prima zi de Rusalii. Cele 18 duminici laolaltă cu zilele din Săptămîna Patimilor, Înălțarea și Sfînta Treime (a doua zi de Rusalii) sînt sărbătorile religioase ale ciclului pascal propriu-zis. Ele au fost denumite după calendarul ortodox, adăugîndu-se uneori numele populare între paranteze. Schema a fost completată cu sărbătorile românești – suprapuse sau nu peste cele religioase – a căror dată se calculează în funcție de Paști.

Puteți transforma în fiecare an această schemă într-un calendar veritabil dacă știți cînd cade Duminica Paștelui. De asemenea, o puteți folosi ca să vă orientați mai bine în capitolul următor.

Calendarul Paștelui

+8 *Rusitorii* (7 zile după Rusalii)

+7 Duminica Rusaliilor (Duminica Mare), Pogorîrea Sf. Duh

+6 Duminica Părinților de la întîiul Sinod Ecumenic

+5 Duminica Orbului

+4 Duminica Samaritencei

+3 Duminica Slăbănogului, *Tudorusale*

+2 Duminica Mironosițelor

+1 Duminica Sf. Apostol Toma (Duminica Tomii), *Paștele Mic, Mătcălăul, Paștele Blajinilor*

Duminica Sf. Paști

Joia verde

Săptămîna luminată

Săptămîna mare

–1 *Moșii de Florii, Lazărul (sîmbătă)*

–2

–3

Miezul Păresimilor

–4

–5

–6

Marțea Vaselor

–7 *Lunea Curată*

–8

–9

–10

Postul mare, Păresimile (40 de zile)

Caii lui Sîntoader

Întoarcerea către post (Triodul)

Marțea Rusaliilor
Sf. Treime (a doua zi de Rusalii, luni)
Sîmbăta Moșilor de Rusalii

Înălțarea Domnului (Ispasul)

40 de zile de la Înviere

Cincizecimea (50 de zile de la Paști)

Repotinul (marțea)

Repotinul (marțea)

Repotinul (marțea)

Duminica Sf. Paști

Duminica Floriilor
– a șasea din Post

Duminica Cuv. Maria Egipțianca
– a cincea din Post

Duminica Sf. Ioan Scărarul
– a patra din Post

Duminica Sf. Cruci
– a treia din Post

Duminica Sf. Grigorie Palama
– a doua din Post

Duminica Ortodoxiei
– prima din Post

Duminica Lăsatului de Sec de brînză
(*Lăsata Secului*)

Duminica Lăsatului de Sec de carne

Duminica Fiului risipitor

Duminica Vameșului și a Fariseului

SĂPTĂMÎNA MARE

- Sîmbăta mare cu noaptea de Înviere
- Vinerea Prohodului (Vinerea mare, Vinerea seacă)
- Joia celor douăsprezece Evanghelii (Joia mare, Joia neagră)
- Miercurea spălării picioarelor și a Cinei celei de Taină
- Marțea femeii păcătoase și a vînzării lui Iuda
- Lunea celor zece fecioare și a Plîngerii Fariseilor

Duminica Floriilor

Sărbători calculate în funcție de Paști

Sîmbăta Părinților (Moșii de Iarnă)

Cu această ocazie sînt pomeniți toți morții, chiar și cei morți de moarte năprasnică. În unele locuri, sărbătorii i se spune Moșii de Piftii.

De sufletul morților, se trimit la casele sărace farfurii cu orez cu lapte, plăcinte cu brînză, colaci. Femeile care dau de pomană știu că « cine dă lui își dă », « cine face lui își face ». Cea venită cu pomana zice: primește de sufletul lui cutare... Persoana care ia răspunde: bodaprosti, să fie primit!

După ce îi pomenesc pe morți, viii pășesc în ciclul pascal și țin postul cel mai lung din an.

Postul Paștelui și sărbătorile din prima săptămînă

Postul mare începe la o săptămînă după Lăsatul de Sec de carne. Între Lăsatul de Sec de carne și Lăsatul de Sec de brînză există o săptămînă care-i pregătește pe oameni pentru Postul mare.

Acum e timpul împăcărilor. Neamurile și vecinii își fac vizite și își cer iertare unul de la celălalt. Inutil postești dacă păstrezi dușmănii. Cu această ocazie se scot la iveală tot felul de greșeli de peste an, un fel de « demascări publice »: cutare fată e leneșă și murdară, cutare fecior e bețiv și mincinos... Obiceiul poartă, de la o zonă la alta, nume diferite. Iată cîteva: Priveghi, Hodăițe, Opaiț, Alimori.

De Lăsata Secului tinerii joacă. Petrecerile lor se numesc în unele locuri *Refenele*. Jocul e bun pentru cînepă. Se bea și se mănîncă pe săturate. Se zice că într-o astfel de zi se va alege praful de lume. Între felurite mîncăruri, omul trebuie să mănînce un ou fiert, spunînd: « Ou, oușor / Să-mi pară postul mai ușor. » Se bate halvița. Mai bine zis, unde există halviță se bate halviță, unde nu, se atîrnă de « undiță » un ou fiert. Foarte răspîndită este practica de a face noduri pe ața « undiței ». Fiecare participant știe care este nodul lui. Dacă flacăra se stinge în dreptul unui nod, se crede că persoana respectivă va muri.

În zilele dintre Lăsatul de Sec de carne și Lăsatul de Sec de brînză, în nordul Dunării nu se întîmplă mare lucru. Românii din Balcani însă fac carnaval. În România, doar în unele locuri se fac, de Lăsata Secului, Cucii. La acest obicei participă o ceată de feciori mascați și purtînd multe clopote ca să poată face cît mai multă gălăgie. Aleargă după oameni să-i bată și să-i mînjească. Cel care se face Cuc trebuie să rămînă în ceată mai mulți ani, altfel după moarte devine Drac.

Prima săptămînă din Post se bucură de mare ținere. Lunea mai poartă și numele de Lunea Curată. Începe

țesutul pînzei din care se vor coase cămășile de Paște. Se spune « Paștele fudulul » tocmai pentru că, oricît ar fi de sărac, omul nu poate merge de Paște la biserică fără să poarte ceva nou, măcar o cămașă. Oricine poate să observe că sărbătorile, prin interdicțiile de muncă pe care le impun, ritmează activitatea casnică, munca la cîmp, creșterea vitelor... Un lucru este bine să-l faci într-o anumită perioadă și este rău să-l faci după ce perioada s-a încheiat. De pildă, serile lungi de iarnă sînt bune pentru tors. Torsul începe o dată cu postul ținut pentru Crăciun și se încheie la Păresimi. Păresimile sînt bune de țesut și de cusut.

Tot de Lunea Curată se fac: Spolocania, darea cîinilor în tărbacă și acrirea borșului. Spolocania este un fel de spălare rituală a gurii, pe care o fac femeile, cu borș sau direct cu rachiu. Darea cîinilor în tărbacă este un obicei de o cruzime fără seamăn: animalele sînt supuse unor chinuri cumplite, care ar trezi revolta oricărui orășean (sînt aruncate în aer cu niște catapulte rudimentare, sînt tîrîte și bătute). Ipotezele sînt numeroase, unii cred că în această zi cîinele este identificat cu lupul, alții aduc argumente legate de fertilitatea cîmpurilor. Ceea ce cred însă că merită reținut este violența, violență pe care o descoperi frecvent în sărbătorile românilor « blînzi ». Poate că tocmai aceste episoade de violență care descătușează și dezvoltă energii fac să fie cu putință blîndețea.

Acrirea borșului este o treabă serioasă, căci fără borș românului i-ar fi greu să țină post. Fiind « puterea » ciorbelor de post, este firesc să-și bage și Dracu coada. Gestul poate să-i fie fatal. Există unii care știu cum se prind dracii la putina de borș. Iau un brăcinar de la un mire care a fost cast pînă la nuntă și îl fac laț la gura putinii. Dacă reușesc să prindă de cap un Drac, acesta se va arăta gata să le îndeplinească orice dorință. Ca să se acrească, borșul pretinde mînie. Femeia care pune borș se preface supărată sau ia un copil de păr, de urechi, punîndu-l să strige: « Acruuu borșul! »

Femeile cu feciori ciobani fac o turtă pentru Sfînta Maria care trebuie să-i apere. N-ar coase nici în ruptul capului, ca să-și ferească băieții de lupi.

A doua zi de Post, marți, se spală vasele în care s-a gătit de frupt. Așa se și numește, Marțea Vaselor. Femeile păstrează cîrpa cu care au spălat vasele. Este bună în descîntecele de deochi. În această zi e bine să pui ouă la clocit. Puii care ies din ouăle puse acum la clocit sînt căutați pentru farmece. De aceea, în unele locuri oamenii zic că niciodată nu e bine să pui ouă la cloșcă. Tot acum, femeile și fetele aduc apă de nea din pădure și stropesc cu ea casa. Făcînd așa vor avea mai puțini purici și gîndaci peste an.

Săptămîna Caii lui Sîntoader. În calendarul ortodox figurează mai mulți sfinți Teodor. Nu au nimic a face cu Sîntoader. La fel ca Filipii și Circovii, Toaderii sînt mai mulți. Se vorbește de șapte, nouă, doisprezece. Despre ei se zice că ar fi feciori-cai, feciori cu cozi și copite de cai părăsiți de drăguțe. Săptămîna Caii lui Sîntoader și credințele legate de ea sînt un amestec grozav. E greu să limpezești fără să falsifici. În orice caz, toată lumea este de acord că Sîntoader are cai.

Sîntoader

O legendă vorbește despre vremea cînd lumea era ferecată cu două lanțuri. La unul păzea Sfîntul Petru, la celălalt Sfîntul Ion. Sîntoader sparge lanțul lui Sfîntul Petru și pătrunde în lume, aducînd după el primăvara și pe Baba Dochia.

Într-o altă legendă, Soarele este cel fugar. Și-a urcat pe cai cele nouă babe și, profitînd de vremea rea, a încercat să treacă de poarta păzită de Sîntoader. Dar și Sîntoader are cai și urcă moșii pe ei. Al nouălea, Moș Alexe, dă de urma Soarelui fugar.

Sărbătoarea Caii lui Sîntoader începe în prima săptămînă de Post. Durează opt zile. Caii lui Sîntoader sînt foarte răi și mănîncă o singură dată pe an, într-o zi din această săptămînă. Unul dintre Toaderi se numește Toaderul cel Mare, iar altul Toaderul cel Șchiop.

Rău face acela care lucrează acum. Îi vor amorți peste an mîinile și picioarele. Nu se fac petreceri, nu se pun ouă la cloșcă, nu se descîntă, nu se umblă noaptea. Ca să fie apărați de Caii lui Sîntoader, oamenii îmbunează caii din sat, le dau mai bine să mănînce, îi scot la păscut. Cu această ocazie se fac întreceri de cai care se numesc *încurarea cailor*.

Se fac frații de cruce: « Eu ți-oi fi frate / Pînă la moarte./ M-oi lăsa de pîine și de sare mai bine /Decît să mă las de tine. » Femeile împart colaci pentru morți, precum și o colivă care se duce la biserică. În unele locuri colacii sînt însemnați cu urmă de potcoavă. În zori, mai înainte să-și trezească Sîntul caii, fetele mari își spală părul cu fiertură de fîn, busuioc, mentă, cimbru, calapăr, smeurică, leuștean, oman și lapte de iapă. Omanul îl culeg de Sîntoader. Cînd îl smulg, îl plătesc pămîntului cu pîine și sare: « Oman mare, / Domn mare, / Eu îți dau ție pîine și sare / Tu să-mi dai mie o coadă de păr mare. » Tot de Sîntoader se fac o mulțime de vrăji.

Miezul Păresimilor

Mijlocul Postului este un moment important. Se numește Miezul Păresimilor sau Miezul Păreților; cuvîntul *Păresimi* are ca etimon latinescul *quadragesima*, trimițînd la cele 40 de zile ale Postului.

Femeile țin cu sfințenie această zi. O țin ca pe o duminică: nu torc, nu urzesc, nu țes, nu cos și, mai ales, nu spoiesc și nu ung pereții caselor. Femeia care nu ascultă și lucrează în această zi nu numai că va avea dureri de mîini și de picioare, dar își va pierde peste an sporul. Va începe să facă o treabă și nu o va termina. Pierderea sporului este pusă pe seama unei buimăceli, un fel de nebunie ca aceea provocată de Iele. Există și o poveste cu o femeie care a urzit de Miezul Păreților. Imediat a început să se învîrte înainte și înapoi, ca urzitoarea, și să repete: « Tînd încolo, tînd încoace, / Tînd în Miezul Părții. » Unele legende spun că a înnebunit, altele că a murit. În schimb, ziua pare să fie bună pentru numărătoare. Femeile numără ouăle și sculele de cînepă, in și lînă.

Săptămînile trec una după alta pline, pline de zile păzite...

Moșii de Florii, Lazărul

Sîmbăta dinainte de Florii este dedicată morților. Femeile fac plăcinte și le dau de pomană. Nu torc ca să nu se îmbăleze morții care așteaptă la poarta Raiului să vină clipa cînd pot reveni pe pămînt.

Despre Lazăr vorbesc trei tipuri de legende care conturează trei personaje diferite. Le voi rezuma.

Erau cîndva doi frați, unul bogat și unul sărac. Săracul, pe lîngă sărăcie, mai avea și corpul acoperit de bube. Nevastă-sa nu mai putea să-l rabde. Nici fratele său. Într-o bună zi, fratele cel bogat se însoară și nu-l cheamă la nuntă. Necăjit, Lazăr se duce la casa lui și se așază pe o grămadă de gunoi, mai la o parte. Cîinii bogatului îi aduc rămășițe de la masă și îi ling bubele. Bogatul nu acceptă să împartă cu fratele lui nici dragostea cîinilor, așa că îi leagă. La încheierea nunții, lăutarii vin să-i cînte și lui Lazăr ceva. El îi plătește cu coji de pe bube. Cojile se prefac în galbeni.

De bucurie, lăutarii merg să cînte și nevesti-sii. Aflînd minunea, ea se îmbracă frumos, gătește mîncare și merge la grămada de gunoi. Soții se ceartă. Ea îl anunță că îl părăsește, a găsit unul mai bun. Lazăr îi dă un sfat: înainte de despărțire, cînd va porni din ogradă cu noul mire, să-și facă semnul crucii în cele

patru vînturi. Nevasta uită de sfat și caii de la trăsură încep o goană nepămîntească. Femeia își aduce aminte și își face crucea. Se pomenește în cîmp. Mirele fusese însuși Dracu.

Pînă să se întoarcă ea, Lazăr a murit. Fratele lui vine să-l vadă înainte de moarte. Lazăr îl învață să se pocăiască. Trufaș, acesta zice că n-are teamă de moarte. Cum a murit Lazăr, din cer au coborît doi stîlpi de ceară pe care au venit doi îngeri ca să-i ia sufletul. La moartea fratelui bogat au venit să-i ia sufletul dracii. Din Iad, unde se afla, acesta cere ajutorul lui Lazăr care îl refuză.

Al doilea tip de legende se referă la fratele Mariei și al Martei, Lazăr cel înviat de Iisus. Textul, în versuri, are o origine cărturărească. În final se spune că Lazăr cel înviat și-a terminat zilele printre pămînteni fără să mai rîdă niciodată, trăind numai cu gîndul la Rai.

Al treilea tip de legende circulă sub forma unui cîntec pe care un grup de fetițe îl cîntă în această zi din casă în casă. Una este îmbrăcată în mireasă, cu voal alb, beteală și flori pe cap. Celelalte sînt în haine de toată ziua. Mireasa se numește Lăzăriță. Ea tace și merge cînd înainte, cînd înapoi. Celelalte îl bocesc pe Lazăr, fratele lor și soțul miresei, care a murit din dor de plăcinte.

Lazăr și plăcintele

Lazăr cere mamei să-i facă plăcinte, dar aceasta toarce și nu-i face. Țipînd și tăvălindu-se pe jos în jurul ei, Lazăr se înțeapă în fusul pe care mama îl scapă din mînă. Moare. Vin surorile și îl îngroapă:

La umbra nucului
În calea voinicului
În ardeiul sîrbilor
În piperul grecilor
În pamblica fetelor.

Acest gen de text, fiind atestat și la București, are fragmente împrumutate din alte cîntece. Într-o variantă, de pildă, după moartea lui Lazăr ni se vorbește și de moartea unei fete:

De la Belu, mai la vale
S-auzit un zgomot mare
De boieri și de cocoane
C-a murit o fată mare,
Fată mare, logodită
Cu toată zestrea gătită...

Floriile

În duminica de Florii, oamenii au voie să mănînce pește. Merg la biserică ducînd flori și se întorc aducînd mîțișori de salcie. Ating cu salcia copiii, vitele din gospodărie și o pun la icoană: peste an ea capătă tot felul de întrebuințări. Tot acum sînt fierte buruienile care vor fi folosite la vopsirea ouălor. Cum este vremea de Florii, așa va fi și de Paște. Sînt locuri unde în această zi oamenii nu se spală pe cap, de teamă să nu albească (încărunțească) la fel ca pomii aflați în floare. În alte părți se spală pe cap tocmai în această zi, dar cu apă în care au fiert busuioc și fire de la canafii unui prapor care a fost purtat la o înmormîntare de fată mare. Ca să fie de folos părului, să-l facă să strălucească de sănătate, apa trebuie vărsată la rădăcina unui păr.

Joia Mare

Joia Mare din Săptămîna Patimilor este foarte însemnată. Se mai numește Joia Neagră sau Joimărița. Cine n-a terminat de tors nici că mai toarce. Joimărița le pedepsește pe femeile leneșe, le bate peste degete și le arde cînepa netoarsă. Pe unele pur și simplu le fură, le frige și le mănîncă. Cînd Joimărița nu se manifestă explicit, o fac, pe alocuri, colindătorii: ei « controlează » torsul, își bat joc de leneși și chiar ard fuioarele netoarse.

Nu se lucrează în această zi. Se face, în schimb, borș. Borșul din Joia Mare ține tot anul. Cine doarme în această zi va fi leneș și « netrebnic », adică nu va fi bun de treabă, pînă în anul următor. Fetele fac iar vrăji, ca să fie plăcute băieților.

Pentru morți se fac focuri din vreascuri rupte cu mîna, netăiate. Pe lîngă foc se așază scaune, se pune pîine cu vin, se tămîiază. În această zi morții se pregătesc să vină pe pămînt, așa că trebuie să fie ajutați și primiți bine. Pe morminte se varsă apă și se pun lumînări și așchii de lemn aprinse. Copiii umblă prin sat cu toaca și cîntă: « Toacă, tocănelele, / Joi, Joimărelele. / Paște popa vacile / Pe toate ogașele, / Duminică-i Paștele. » În Joia Mare cade Nunta urzicilor. Din momentul în care înfloresc, urzicile nu mai sînt bune de mîncat. În unele locuri există obiceiul de Strigare peste sat, asemănător celui de la Lăsata Secului. Tinerii se strîng și, într-o formă ce poate aminti unui orășean de brigăzile de agitație, fac publice greșelile « celor păcătoși ». Iată o mostră de dialog:

– Vai de mine, măi!
– Ce ți-e ție, măi?
– Că mă doare capul...
– Pentru ce te doare capul?
– Pentru că Constantinu Nuțului s-a îmbătat la făgădău (cîrciumă) și...

Vopsitul ouălor. În Joia Mare femeile vopsesc ouăle. Cele roșii se numesc merișoare. Cele « cu modele » se numesc, de la o zonă la alta, ouă împistrite, încondeiate, scrise, picate (picate cu ceară), muncite, chinuite. Legendele despre ouăle de Paște sînt foarte numeroase.

Legende cu ouă roșii

O legendă spune că Maica Domnului, hăituită, face ouă roșii și le aruncă în urmă pentru a abate atenția urmăritorilor. În altă variantă, pietrele aruncate de urmăritori spre Maica Domnului devin ouă roșii. Altă suită de legende povestește că vestea învierii lui Iisus este primită cu multă rezervă și neîncredere. O precupeață care vinde ouă (sau o femeie care poartă un coș cu ouă) spune: atunci voi crede că a înviat, cînd ouăle se vor roși. Și așa a fost!

Într-o altă legendă, Maica Domnului sau Maria Magdalena pun sub crucea Mîntuitorului un coș cu ouă ca să-i îmbuneze cu ele pe soldați. Sîngele Mîntuitorului le înroșește.

Primul ou încondeiat « de încercare » se numește *cearcă*. Se vopsesc și ouă negre, dar mai rar. Numele motivelor de pe ouă sună familiar: brîul popii, suveica, oala legată, crucea rusească, grebla, furca, hîrletul, scara, roata carului, mînecă sucită, floarea Paștelui, brăduțul, cercelul doamnei, lintea, garoafa, frunza nucului, ghiocelul, grîul cîmpului, calea rătăcită, fluturul, peștele, păianjenul, laba gîștei, aripioara, berbecele, unghia caprei, urechile iepurelui, creasta cocoșului, laba broaștei, laba racului, laba cîrtiței, inelul ciobanului, cîrja, steaua, fluierul ciobanului, pălăria neamțului... În lumea orașului, care este domeniul unde omul obișnuit ține cu atîta minuție socoteala ornamentelor?

Ouăle muncite nu se dau de pomană – nu le primește Dumnezeu. Unele sînt pline, deci se pot mînca, altele, goale, se înșiră pe ață și se pun la icoană. « Scrisul » ouălor se plătește. Femeile mai pricepute îl fac și pentru alte case. Se plătește pe « claie ». O claie numără 30 de ouă. Numai oul roșu se duce la cîmp; el se păstrează peste an ca să te apere de farmece. Și Dracu tot de ouăle roșii se interesează. Cică el de două lucruri întreabă: dacă oamenii mai colindă și dacă mai fac ouă roșii. Cînd n-or mai face asta, Dracu devine stăpîn peste lume.

Există și o rînduială a ciocnitului. Se crede că oamenii care ciocnesc între ei ouă de Paște se reîntîlnesc pe lumea cealaltă. Se ciocnește « capul » cu « capul » și « dosul » cu « dosul ». În prima zi de Paște se ciocnește numai cap cu cap. Cel mai mic (în vîrstă, în importanță) ține oul și cel mai mare îl ciocnește: »Hristos a înviat! », « Adevărat a-nviat! ». Se ciocnește și « pe luate » – cine sparge oul are voie să-l ia, iar dacă

partenerul refuză să i-l dea, pe lumea cealaltă îl va mînca stricat și uns cu păcură. După unii ouăle se ciocnesc pînă la Înălțare. Alții cred că mai poți s-o faci de Duminica Mare a Rusaliilor. A observat cineva că spargerea ouălor este un gest violent?

Iuda și ouăle

Se zice că pămîntul ar sta sprijinit pe șase furci de ceară. Iuda, adică Necuratul, roade din ele ca să scufunde pămîntul. După ce roade una, trece la celelalte. Furca roasă se reface imediat. Și Dracu tot roade și roade... De Paște însă, atunci cînd vede ouăle roșii ale creștinilor, parcă își pierde curajul.

Vinerea Mare

De Vinerea Mare sau Vinerea Seacă, cînd te scoli, e bine să calci pe un obiect de fier. Pe cel care ține în această zi post negru nu-l mai doare capul. În Vinerea Mare nu se seamănă, că n-ar crește nimic. Cine coase orbește. Nu se toarce, nu se țese, nu se spală. Dacă acrești borș, vine Necuratul și se scaldă în el. Tot ce poți să faci de Vinerea Mare este să frămînți și să coci pască și să te speli. Atît!

Pasca. Pasca este coptura Paștelui. Pasca e rotundă pentru că se crede că scutecele lui Hristos au fost rotunde.

Povestea pascăi

Umblînd Iisus cu Apostolii prin sate și orașe, a ajuns și la casa unui gospodar care i-a primit foarte bine. Mai mult decît atît, le-a pus și pîine în traistă, să aibă pentru drum. Ei n-au știut însă de pîine. Mergînd prin pădure, Apostolii l-au întrebat pe Iisus cînd ar cădea Paștele. Și el le-a spus că atunci cînd vor găsi ei pîine de grîu în traistele lor. Căutînd, au găsit. De atunci fac femeile pască.

Fața copturii se împodobește cu aluat răsucit și la mijloc se face o cruce. Cojile de la ouăle folosite pentru pască sînt aruncate pe o apă curgătoare. Înainte să pui pasca în cuptor, faci cu lopata pe pereții cuptorului semnul crucii, spunînd: « Cruce-n casă, / Cruce-n piatră, / Dumnezeu cu noi la masă, / Maica Precesta pe fereastră. »

Învierea și Duminica Paștelui

În noaptea de sîmbătă, după ce toate pregătirile s-au încheiat, după cîntatul cocoșilor de miezul nopții, oamenii se primenesc să meargă la biserică. Se spală pe față cu apă în care au pus un ou roșu, o monedă de argint și busuioc. Pun haine noi și curate. Iau cu ei o pască și ce mai vrea fiecare și se duc la biserică. Acasă rămîn numai neputincioșii. După ce preotul anunță Învierea și le dă lumină, oamenii se îmbrățișează. Se întorc cu lumînarea aprinsă acasă și o sting de grindă, desenînd acolo, cu fum, semnul crucii.

Se reîntorc în zori, cînd pasca este sfințită în curtea bisericii. Cei mai mulți pun sub pască o desagă în care găsești: ouă, slănină, brînză, cîrnați, unt, sare, făină, piper, usturoi, busuioc, tămîie, sineală... (pînă și sineală!) Unele dintre ele devin leacuri peste an. Din anafura de Paște se pune în sarea vitelor, se dă cîinelui să nu turbeze. Dacă un șoarece ar mînca din această anafură s-ar face liliac. Îmi vine în minte un banc cu un copilaș care a urcat în turla bisericii și a văzut un liliac. Dă val-vîrtej în salon și strigă: mamă, am văzut în clopotniță un îngeraș! Hotărît lucru, imaginarul satului și al orașului diferă.

Masa pentru Paște se așază cu grijă. Morții mănîncă din pomenile care se fac pentru ei: ouă roșii, colac, caș și miel.

Săptămîna Luminată

Urmează Săptămîna Luminată. Stare de sărbătoare: oamenii se odihnesc; băieții stropesc fetele cu apă, cei tineri merg cu pască la cei bătrîni. Se face scrînciob în

sat. Legănatul are rostul lui, unii spun că așa s-a legănat Iuda Iscariotul cînd s-a spînzurat. Luni, marți, miercuri, joi, vineri... Vineri e zi mare, Izvorul tămăduirii. Preoții ies cu icoanele la cîmp.

Joia Verde. Există mai multe Joi Verzi. În prima dintre ele, joia din Săptămîna Luminată, se făcea în sat Paparuda, mai ales în anii secetoși. Paparuda (Păpăluga, Bărbăruța, Pirpiruna, Dodoluța, Mătăhula) este invocată de un grup de fetițe care poartă pe pielea goală o fustă din frunze de brusture, să « deschidă ploițele ». Cîntă, joacă, bat din palme, sînt udate cu apă și răsplătite cu alimente și bani. Fusta de frunze, considerată pe bună dreptate de unii specialiști mască vegetală, este « dată » pe apă.

Duminica Tomii (Paștele mic)

Duminica Tomii este a doua duminică după Paște. I se mai spune și Paștele mic. În această zi mai există o sărbătoare, Mătcălăul. Nu se prea știe cine e Mătcălăul, unii cred că ar fi fratele Paștelui, fratele mai mic. Se face pomană pentru morți. Tinerii se leagă frați și tinerele surori. Există mai multe feluri în care se face înfrățirea. Unul dintre ele este frăția « pe păr »: viitorii frați sau viitoarele surori își rup cîte un fir de păr și le îngroapă împreună. Dar se mai pot înfrăți « pe sînge », « pe pîine », « pe pai », « pe datul mîinii », « pe ocolirea mărului »...

Paștele Blajinilor (Paștele Rocmanilor). În Duminica Tomii este sărbătorit în multe locuri Paștele Blajinilor sau al Rocmanilor. Cine sînt blajinii sau rocmanii? Un popor creștin care locuiește departe, prin ostroavele mărilor, pe unde trece apa Sîmbetei. Ar fi aceia care, cînd Moise a deschis drum prin mare, n-au apucat să treacă.

Alții pretind că ar trăi sub pămînt sau chiar lîngă Rai, într-un loc unde este tot timpul cald. Acești creștini nu au case. Trăiesc sub umbra pomilor. Umblă goi și se hrănesc cu poame. În schimb, sînt evlavioși și foarte blajini. Își petrec viața rugîndu-se. După moarte, merg direct în Rai. Bărbații se întîlnesc cu femeile lor numai o dată, de Paște. Problema lor este că sînt tare nepricepuți și nu știu să socotească zilele, ca să știe cînd cade Paștele. Noroc cu romîncele care îi anunță aruncînd coji de ouă roșii pe rîu. Rocmanii primesc vestea și își sărbătoresc Paștele peste o săptămînă...

Repotinul

Trei zile de marți, începînd cu marțea din Săptămîna Luminată, se ține Repotinul sau Ropotinul. Femeile se opresc din orice treabă și fac din lut țesturi (un fel de cuptor mobil: se pune pe locul unde s-a făcut foc și dedesubtul lui se coace pîine) și capace de înfundat gura sobelor. Le usucă la soare. Fac mai multe pentru că se sparg și, peste an, producerea lor e interzisă. Muncesc din greu și la sfîrșit fac o petrecere. În această zi femeile se poartă cu bărbații mai sever.

A treia marți după Paște se face și Caloianu sau Mumulița Ploii, pentru ploaie. Un grup de fetițe modelează din lut o păpușă pe care o pun într-o cutie de lemn ce închipuie un coșciug. Împodobesc păpușa cu coji de ouă roșii și flori. După trei zile o înmormîntează sau îi dau drumul pe o apă curgătoare. Urmează o petrecere.

Tudorusale

Așa cum Miezul Păresimii este la mijlocul Postului Mare, Tudorusalele cad la mijlocul Cincizecimii, perioada dintre Paște și Rusalii. Unii cred că este un moment cînd Zînele Rusalii se întîlnesc cu Sîntoaderii. Nimeni nu lucrează. E zi de cules plante vindecătoare, de pregătit alifii și de pus pelin în băuturi.

Paștele Cailor

Cînd Maica Domnului îl năștea pe Iisus în grajdurile lui Crăciun, pe cît de blînzi și liniștiți erau boii, pe atît de gălăgioși au fost caii. Maica Domnului i-a blestemat să fie o singură dată sătui: în ziua de Ispas, adică de Înălțare. Se mai socotește ca joia din a șasea săptămînă de după Paște.

Există și părerea că în această zi se făceau plățile întîrziate, cele neplătite la Sfîntul Gheorghe. La început, expresia « la Paștele cailor » nu a însemnat *niciodată*, ci *altă dată*.

Înălțarea (Ispasul)

La 40 de zile după Paște are loc Înălțarea. Se fac Moșii de Ispas cu azimă caldă, ceapă verde și rachiu. Fetele și băieții culeg în noaptea dinspre Ispas flori de alun, care înfloresc și se scutură într-o singură noapte, aceasta. Sînt bune pentru boli și leacuri de dragoste. Casele și mormintele sînt împodobite cu crengi de paltin, la ferestre se pun frunze de leuștean. În unele locuri, de Ispas se taie mieii și se înseamnă vitele cu vopsea pe blană și cu crestături pe urechi.

Este ultima zi cînd oamenii se mai salută cu « Hristos a-nviat! ».

Mireasma frunzelor de nuc: Rusaliile

Cînd spui Rusalii, te gîndești la Călușari. Cu părere de rău observ că numeroși români întorc capul la auzul cuvîntului Călușari. Faptul se explică. Aproape o jumătate de secol, comuniștii au utilizat folclorul ca ambalaj pentru propria lor ideologie. Iar Călușarii au devenit mai mult decît ambalaj. Goliți de orice semnificație, ei au căpătat funcția de emblemă. Orice referire la sat presupunea inevitabil o formație de Călușari și un ins care cînta la nai « Ciocîrlia ». Călușarii Călușarilor erau cei de la Scornicești, echipa ce se exporta în Occident. Băieți cu dosar verificat, zorzoane, zîmbete împietrite și false, picioare azvîrlite în aer – toate dintr-o dată și la aceeași înălțime –, dresură cu bîte, gălăgie, « hop, șa, șa », « i-auzi, ia », « i-auzi una »... aplauze furtunoase.

Insist, considerînd că este important. Așa cum Miorița a devenit un text emblematic pentru spiritualitatea românească, orice abordare critică a lui fiind echivalată cu un act de trădare națională, dansul Călușarilor funcționează de multe decenii ca spectacol de export de maxim succes. Puțini știu însă cît de mare este diferența între țăranii care au plecat la Londra în 1935 și echipele care dansau la Ziua Recoltei. La Londra s-a dus un grup de tineri din Pădureții Argeșului aleși de Constantin Brăiloiu și Harry Brauner. La plecarea din sat, băieții și-au luat iertăciune de la părinți. Cînd au trecut prin București i-au admirat Mircea Eliade și toată floarea intelectualilor de atunci, cînd au trecut prin Paris i-au jucat lui Brâncuși care a lăcrimat. La Londra o mînă de oameni a devenit punctul de atracție al festivalului. Nicolae Titulescu i-a felicitat personal, iar un fan al lor, care a dorit să rămînă necunoscut, le-a trimis un camion cu băuturi fine. Alte vremuri, alți oameni...

E greu să învingi o reacție de overdoză. Pe de altă parte, este păcat să pierdem o poveste numai pentru că unii au spus-o prost. Cu atît mai mult cu cît Rusaliile sînt o sărbătoare foarte importantă. În plus, foarte complexă. Mai mult ca oriunde, aici se potrivește comparația cu palimpsestul. Sub numele de Rusalii se desfășoară în simultan: două sărbători creștine (Pogorîrea Duhului Sfînt și Sfînta Treime), un complex de rituri dedicate zînelor (supraviețuiri palide ale unui cult vechi) și un episod important din cultul morților (Moșii de Rusalii).

Rusaliile sînt și ele o sărbătoare a cărei dată se socotește după Paști. Cad în fiecare an la 50 de zile după Paște și la zece zile după Înălțare. Sărbătoarea

durează trei zile. Prima dintre ele coincide cu sărbătoarea religioasă numită Pogorîrea Duhului Sfînt. *În calendarul ortodox, de la această zi, care poartă și numele de Duminica Mare, se numără celelalte duminici.* În calendar scrie: prima duminică după Rusalii, a doua, a treia... Atenție, anul se sfîrșește și în cel care urmează găsim a nu știu cîta duminică după Rusalii. Care Rusalii? Cele din anul precedent. A doua zi de Rusalii coincide cu sărbătorirea Sfintei Treimi. Cu Marțea Rusaliilor, sărbătoarea se încheie.

În sat, casa fiecărui creștin ascunde un ierbar. El se compune din plante de leac și din sedimentele vegetale ale sărbătorilor. Găsești la icoană salcie de la Florii, flori de la Sînziene, busuioc... Rusaliile sporesc « ierbarul » cu frunze de nuc. Le aduc oamenii de la biserică. Sînt locuri unde femeile spală de Rusalii picioarele trecătorilor. Se așază la răspîntii cu săpun, ștergare și vase mari cu apă în care pun frunze de nuc. Grecii numesc sărbătoarea « Îngenuncherea ». La ei există un moment cînd credincioșii îngenunchează pe frunze de nuc. Dacă nucii lipsesc, oamenii folosesc frunze de tei, la care se recurge peste vară pentru a preîntîmpina piatra și grindina.

De Duminica Mare se face horă în sat, horă cu scrînciob. Leagănele « umblă » numai la sărbători mari: de Sfîntul Gheorghe, de Paști, de Duminica Tomii, de Înălțare, de Rusalii. Legănatul nu e joacă, are rosturile lui. Tot de Duminica Mare are loc sfințirea hotarelor. Preotul, împreună cu sătenii, compune o procesiune care înconjoară satul. Holdele sînt stropite cu agheasmă. Fetele împletesc din flori și spice de grîu cununi, care stau în biserică, la icoane. Peste an, le poartă mirii pe cap la cununii. Moda florilor artificiale este relativ recentă.

În prima zi de Rusalii se fac iar înfrățiri și însurătiri. Tinerii se prind frați sau surori, veri sau verișoare. Legătura se face în multe feluri. Iată un exemplu:

Două fete taie o creangă de măr dulce avînd formă de y (un crăcan). Împreună cu un băiat, merg la fîntînă. Acolo ele se așază una în fața celeilalte și băiatul le întrebă de trei ori:

– Dați surate pîn' la moarte?

Fetele răspund tot de trei ori:

– Dăm surate pîn' la moarte!

Pe urmă băiatul le spune:

– De astăzi înainte sînteți surori?

– Sîntem! răspund ele.

În încheiere băiatul le dă ultimele sfaturi:

– De astăzi înainte, să știți, nu vă mai ziceți pe nume, ci surate.

Fetele apucă atunci crăcanul de măr și încearcă să-l rupă. Frățiile de cruce și celelalte alianțe la care m-am referit se realizează între coreligionari. Peninsula Balcanică constituie prin excelență un amestec de etnii și religii. Aici, aromânii și albanezii practicau un legămînt numit Bessa-bessa. El se făcea cît se poate de simplu: bărbații își strîngeau mîna și rosteau cuvintele *bessa-bessa*. Din clipa aceea se încredințau unul altuia pe veci. Nimic, niciodată, nu mai putea justifica trădarea. De Rusalii este ultimul moment cînd femeile mai pot să facă pască, așa cum de Înălțare este ultima oară cînd mai pot vopsi ouă roșii.

Bineînțeles, nimeni nu lucrează. Sărbătoarea surprinde satul într-un moment cînd ar fi multe de făcut. Oamenii ar lucra, dar nu pot, primejdia este prea mare. Cele care i-ar pedepsi dacă ar încălca legea ar fi Zînele.

Zîne și călușari. Poveștile sînt pline de Zîne bune și frumoase. E o formulă care îndulcește « realitatea ». « În realitate », Zînele, tinere sau bătrîne, frumoase sau urîte, sînt rele și neiertătoare. Românii din Balcani cred că există și Zîni, adică Zîne bărbați. Fiind atît de răzbunătoare, omul se ferește să le spună pe nume, deși au nume. Pe trei dintre ele, de pildă, le cheamă:

Savatina, Mărgălina și Rujalina. Mai bine li se adresează pe ocolite și cu vorbe frumoase: Ele, Iele, Dînsele, Ale Sfinte, Albele, Frumoasele, Milostivele, Măiestrele, Vîntoasele, Doamnele, Domnițele, Iudele, Irodițele, Bunele, Puternicile, Vitezele, Harnicile, Șoimanele, Fetele Cîmpului, Fetele Codrului, Fetele lui Sandru...

Fetele lui Sandru

Fiecare nume dat Zînelor poate fi explicat. De pildă, li se spune Fetele lui Sandru pentru că se crede că ar fi fost fiicele sau slujnicele lui Alexandru Împărat, cel din Alexăndria. Acest împărat ar fi primit o sticlă cu apă vie. Ce i-a dat prin cap, a dat din ea să bea calului, să-l facă nemuritor. Calul a băut și trăiește și astăzi în prundurile mărilor. Ce-a mai rămas din apă, în sticlă, au băut-o fetele sau slujnicele împăratului. Și au devenit nemuritoare și ele.

Zînele zboară pe sus, pe cer. Cîntă și le place să danseze. Pe locul unde au dansat se fac « cearcăni » în iarba care se usucă. Deasupra crește alta, mai frumoasă, pe care vitele n-o mănîncă. Ca să poată juca, sînt permanent în căutare de lăutar. Găsesc cîteodată pe unul cu fluierul, cimpoiul sau vioara și îl roagă să le cînte. Poate să le cînte, dar dacă vorbește cu ele este un om pierdut.

Ielele și fluierul

Ielele iubesc muzica. Tînărul care voia să aibă un fluier bun îl pregătea cu ajutorul lor în felul următor: mai întîi îi astupa găurile și îl umplea cu lapte. Însoțit de doi cîini negri și gol pușcă, îngropa fluierul la nouă hotare, avînd grijă să țină tot timpul mîinile la spate. Lua fluierul de acolo după trei zile, în aceleași condiții. Nici la dus și nici la întors nu avea voie să privească în urmă. Acasă, fluierul era pus sub pernă. Peste noapte, ielele veneau și îl întrebau de trei ori: ce ne dai, ce ne dai, ce ne dai? Tînărul trebuia să răspundă a treia oară că le dă degetul mic de la mîna stîngă. Apoi, trei zile trebuia să uite de fluier. Dacă făcea întocmai, devenea cîntăreț renumit.

Cine vorbește cu Zînele își pierde darul vorbirii. Ele schilodesc, orbesc, surzesc, pocesc oamenii. Poartă asupra lor obiecte ascuțite de fier cu care îi împung. Alteori fură oameni și îi poartă pe sus. Cînd se satură, îi aruncă pe la răspîntii, sleiți de putere.

Mai mult își fac veacul pe la fîntîni, rîuri, izvoare. Le place atît de mult apa încît pot fi găsite și pe la streașinile de casă. Locul lor preferat rămîne însă cel de la răspîntii. Cînd joacă la răspîntii, oamenii văd cum se ridică vîrtejuri de praf. Există niște Zîne parcă mai rele decît toate, care se numesc Oarbele-Șchioapele. Ele sînt « ținute » cu o săptămînă înainte de Rusalii.

Norocul oamenilor este că știu ce trebuie să facă. Dacă le întîlnesc, evită să răspundă chemărilor lor ademenitoare. Alt noroc este că există buruieni de care Zînelor le este frică. Iată cîteva: avrămeasa, odoleanul, rostopasca. Într-o publicație din 1874, se povestește cum un flăcău a întîlnit Ielele care zburau pe sus, albe și strălucitoare, învolburînd norii și cîntînd: « De n-ar fi avrămeasa, / Cărstineasa / Și floarea albastră, / N-ar mai fi în lume cruce de nevastă / Și toată lumea ar fi a noastră. »

După aproape 99 de ani, am avut ocazia să întîlnesc o bătrînă în Maramureș care mi-a povestit o întîmplare identică. Numai că în varianta ei Zînele cîntau: « Încă de n-ar fi pe lume / Leuștean și rostopască / Toată lumea ar fi a noastră. »

Și mai au oamenii noroc cu descîntecele, prin care îndreaptă răul făcut de Zîne. Iată unul mai aparte:

Descîntec pentru Zîne

A plecat Ion
Pe cale,
Pe cărare,
Pe drumul cel mare.
Și cînd în dealul Cănănăului,
Sub umbra norului,

În zăpodia rugului,
În heliștea văzduhului,
Iată acolo:
Anania Santasia
Și cu soră-sa Irodia,
Doamna Zînelor,
La un copac frunzuros,
Cu tatăl lor,
Cu frații lor
Și cu toate neamurile lor,
Ședea jos și mînca,
Bea și petrecea
Și din revolvere da.
Și pe cine întîlnea
Îl ologea.
Ion pe acolo a trecut,
În loc a stătut,
La Dînsele s-a uitat,
Rusaliile a zis:
– Vin, Ioane, de mănîncă!
El a zis:
– Nu mănînc la masa voastră!
– Vin de bea un pahar de vin!
– Nu voiesc să beau din paharul vostru!
– Vin de cîntă!
– Nu vin!
– Vin de joacă!
– Nu vin să joc jocul vostru!
Dar Erodia, Doamna Zînelor,
Cu toate neamurile ei
S-a mîniat,
Cuvînt în seamă Ion nu le-au luat
Că mare rușine le-a făcut.
Ele s-au îmburzuluit
De jos s-au sculat
La Ion au alergat
Brînci din picioare i-au dat.

Aflăm din descîntec că Zînele au tată, frați, surori... Și, în fond, ce i-au cerut lui Ion? I-au cerut să bea, să cînte și să joace cu ele. Cu mintea mea de orășean, pricep că el le-a refuzat într-un mod nu prea politicos. În logica descîntecului, greșeala lui a fost, probabil, că a vorbit. Dacă tăcea, poate că scăpa.

Pe lîngă descîntec, care trebuie să fie pronunțat de o descîntătoare, există și numeroase practici. De exemplu, omul care s-a îmbolnăvit din vînt, adică de Iele, cînd se simte ceva mai bine, trebuie să se ducă în locul unde l-a cuprins boala și să sape acolo. Va găsi un cărbune. În locul cărbunelui să-și îngroape cămașa și se va însănătoși. Există și « medicamente », cum ar fi: fiarea de corb, carnea de sobol, lacrima de viță, măslinul nefructifer, feriga, cuibul de rîndunică, cataplasmele cu frunză de nuc și multe, foarte multe altele.

Călușarii « lucrează » sub patronajul Ielelor. Grupul de Călușari se constituie după un ritual foarte strict, care diferă enorm de la o zonă la alta. Constantă este rigoarea cu care trebuie executat ritualul și faptul că, o dată devenit călușar, omul trebuie să rămînă în ceată cîțiva ani (uneori nouă). În grup există roluri precise: călușarii, vătaful, mutul plus muzicanții. Din recuzită nu lipsesc steagul, bîtele, clopoțeii, ciocul din blană de iepure (uneori sabia și biciul). Dacă se întîlnesc două cete de călușari, este lege că trebuie să se lupte. Cei învinși devin supușii învingătorilor. Dacă cineva moare în această bătaie, legea este ca justiția să nu intervină. S-a renunțat la asta de mult.

Pentru modul în care se leagă Călușarii, iată, în rezumat, o variantă.

Legămîntul Călușarilor

Vătaful își alege oamenii dintre tinerii care joacă bine. Le propune să devină călușari și, cei care acceptă, își întăresc promisiunea dînd vătafului un ban. De Ispas (Înălțare), deci cu zece zile înainte de Rusalii, se întîlnesc într-un loc ferit după ce au trecut mai înainte

pe la nouă izvoare și nouă hotare. În locul unde se opresc trebuie să se întretaie trei drumuri. Vătaful le leagă pe brațe panglici și la fluierul picioarelor curele cu clopoței. Se așază în cerc. Invocă pe Irodiasă, patroana lor, ca să le fie în ajutor. Vătaful îi stropește cu apă, apoi le cere să ridice bîtele și să le ciocnească de trei ori. Bîtele sînt făcute din lemn de stejar, au înălțimea unui stat de om, măciulie la capătul de sus și ferecătură la cel de jos, care este mai subțire. Vătaful le poruncește să se ducă acasă fără să privească înapoi. Îi avertizează că este singurul care poate să le desfacă legămîntul. Le mai spune că nu trebuie să uite să ceară ajutorul Irodiesei ori de cîte ori joacă și, mai ales, cînd li se dă de mîncare, să arunce sub masă o bucată pentru ea...

Transcriu din altă variantă textul de legămînt pe care trebuie să-l pronunțe călușarii: «În numele lui Dumnezeu, sfîntutul, ne legăm jurînd în credință către steag că vom juca în dreptate, fără supărare și fără murmur.»

Jocul călușarilor se compune din foarte multe figuri, pe care le dictează vătaful. Ce putem înțelege noi, orășenii, cînd auzim: « Larg la gură, / Strîmt la fund » ? Călușarii înțeleg. Steagul este o prăjină înaltă, ajungînd uneori la cinci metri, pe care n-o împodobesc singuri. După unele informații se duc la o babă vrăjitoare. Aceasta leagă de prăjină o basma albă care trebuie să fi aparținut unei femei rele. Femeia rea trebuie să fi murit însă cu această basma pe cap. Vrăjitoarea descîntă steagul, îi pune căpățîni de usturoi. Se spune că în urma descîntecului usturoiul miroase și mai tare. Tot ea le dă călușarilor cu steagul peste nas, ca să ia putere. Dacă steagul ar fi ținut aplecat, ar muri toți călușarii din ceată. Steagul se înfige în pămînt în timpul nopții și este păzit.

Călușarii joacă pe la casele oamenilor. Nu pe la toți, la oamenii care au ce să le dea. Cei care n-au vin la gard și se uită. Călușarii sperie copiii cu ciocul și îi iau la joc ca să fie sănătoși. Dau femeilor usturoi de la brîu și din steag. Ce primesc pe la case împart în fiecare seară frățește.

Rolul lor cel mai important este acela de vindecători. Oamenii despre care se crede că au o boală provocată de Iele sînt prezentați călușarilor. Tratamentul diferă de la o zonă la alta. Voi povesti în continuare o variantă.

Călușarii vindecători

Bolnavul este pus în curte pe o pătură, întins cu fața în sus și orientat către răsărit. Călușarii îl înconjoară. Lăutarii încep să cînte fragmente din diferite melodii, aparținînd repertoriului Călușarilor. Bolnavul stă pe spate nemișcat. Dacă «i-au dat de boală», la una dintre melodii mișcă din picioare ca și cînd ar dansa. Muzica se oprește. Este duminică, ceata are de mers și la alte gospodării. Se înțeleg cu familia asupra momentului cînd vor reveni. Cînd se întorc, merg la țintă cu melodia la care bolnavul a răspuns prin mișcări de picioare. Pun lîngă bolnav o ulcică nouă plină cu apă, de toarta căreia este legat, cu fir roșu, un pui negru de găină ieșit, din ou de o zi. Călușarii joacă. La un moment dat, vătaful ia ulcica și puiul și le azvîrle cît poate de sus, spre cer. Oala cade, se sparge și-l stropește pe bolnav. Puiul moare. Dacă nici după ce a fost stropit cu apa din ulcică bolnavul nu se scoală din boală, este semn că nu mai e nimic de făcut.

O săptămînă după Rusalii, deci într-o marți, se face îngroparea ciocului sau spargerea călușului. Ciocul are chiar formă de cioc (de pasăre), de cap de lup sau cap de cal și este acoperit cu o blană de iepure. Mai tot timpul se poartă într-o desagă. Cînd este scos la iveală, oamenii se sperie. Acum este îngropat la loc ferit. Feciorii se despart fără să privească în urmă. Este prima oară cînd se despart, după atîtea zile petrecute împreună. Cît timp joacă, dorm laolaltă, uneori sub streașina bisericii.

În jurul Rusaliilor

Ca orice sărbătoare mare, Rusaliile sînt pregătite și urmate de alte zile « ținute ». Toate aceste zile au, într-un fel, rol de prispă: nu poți să intri și să ieși din sfințenie așa, direct în drum.

Sîmbăta Moșilor de Rusalii este înainte de Duminica Mare. Se face mare risipă de pomeni: cofe de apă, străchini, căni, ulcele, linguri, flori... Vecinii și neamurile primesc de pomană farfurii cu ciorbă și orez cu lapte sau lapte cu tăiței. Este interzis să mănînci în această dimineață mai înainte de-a fi dat de pomană. Sînt locuri unde nașii trimit finilor, o dată cu pomana, cîte o viță. Cine nu dă de pomană își lasă morții flămînzi, și asta e mare păcat.

Tot înainte de Rusalii sînt *Joile Verzi*, *Joile Grele* sau *Joile Păzite*. Prima din serie este Joia din Săptămîna Luminată, despre care am vorbit. Joile se țin prin respectarea a numeroase interdicții. Vrăjitoarele nu descîntă și nici nu culeg plante de leac. În această vreme plantele sînt « ciupite de Rusalii ». Cine lucrează la cîmp are pagubă mare, recoltele lui vor fi bătute de piatră. Se zice că tocmai în aceste zile de joi diavolii bat piatra cu ciocanul și o pregătesc pentru a distruge recoltele celor păcătoși. Munca din casă și dimprejurul ei este pedepsită cu foc, trăsnet și înec.

Rusitorii

La șapte sau nouă zile după Rusalii se țin Rusitorii, cînd se petrece despărțirea de morți. Între Joia Mare și Rusitori, morții părăsesc mormintele, sufletele lor vin să petreacă alături de cei vii. Acum, înainte de plecare, li se dă ultima pomană ca să plece îmbunați. Primesc colaci, fragi, cireșe și flori. Se crede că aceste pomeni frumoase sînt așteptate cu nerăbdare încă din Joia Mare. Morții care nu le primesc își umplu gura cu nisip și cenușă și pleacă supărați. Tot acum, înainte de plecare, sufletele vin să mai stea o dată în casă. Se așază după ușă. Oricîtă treabă ar avea, gospodina mătură și pune pe locul acela un petec de pînză alb și curat. Tot de Rusitori se face în unele locuri slobozirea apei. O fată din neam cară pentru ultimul mort vase pline cu apă la vecini, uneori cîteva zeci de vase.

După ce se încheie sărbătoarea Rusitorilor, morții pleacă, fiecare acolo de unde a venit, care în Rai, care în Iad.

Sărbătorile și orășenii

Orașul inventator • Sărbători și festivități • Amestecul oamenilor și al sărbătorilor • Sărbători mondializate • Cadouri • Ce avem de făcut? • Un ultim sfat înainte de încheiere

4

CAPITOLUL

Orașul inventator

Revenind iar și iar asupra societăților tradiționale, arătînd ce bine au funcționat, ce « bune » au fost, s-ar putea crede că, în comparație cu satul atît de bun, orașul este « rău ». Mare greșeală! Judecățile făcute în termeni de *bun* și *rău* sînt simpliste. În cazul orașului conduc la un rezultat cu totul eronat. Și orașul e bun, foarte bun... Datorăm orașului scrisul, științele, artele și altele, foarte multe. Doar că, în comparație cu satul, orașul se prezintă tot timpul altfel: alte relații cu natura, altă raportare la timp și la spațiu, alte forme de comunicare între oameni, alt mod de a concepe munca și odihna și așa mai departe. *Inventivitatea orașului este nelimitată.* Orașul inventează orice, pînă și sărbători. În materie de sărbători însă, succesul nu este asigurat întotdeauna. Specialiștii și nespecialiștii se întîlnesc frecvent în greșeala de a socoti variantele urbane ale sărbătorii forme degradate ale unui model rural. Mă întreb, care model? Sărbătorile satului există numai în variante. Marii etnografi români, cînd publicau la cumpăna dintre secole cărți intitulate « Nașterea », « Nunta », « Sărbătorile » la români, după o introducere alcătuită din generalități, aveau probitatea să precizeze: în Moldova se crede așa, în Transilvania este altfel, în Muntenia este altfel... Uneori indicau chiar satul din care provenea varianta. Așadar, de unde să-și fi luat orașul modelul? Pe urmă, acceptînd această perspectivă, ar fi ca și cînd oamenii orașului ar fi trăit la început fără sărbători, preluînd apoi un model din sat pe care l-au degradat. Se uită că orașele, fie că au fost ele însele la început sate, fie că s-au constituit în jurul unui templu, au fost populate cu oameni care veneau frecvent din sate. Fiecare aducea în traista lui nevăzută « purtări » pentru toată ziua și pentru sărbători. Din amestecul acestor traiste au rezultat variantele orașului. Propun să îmbogățim imaginea orașului care degradează cu aceea a orașului creator.

Sărbători și festivități

Există în oraș atît sărbători care au corespondente în lumea satului, cît și unele « inventate ». Cele inventate diferă uneori foarte puțin de festivitățile reprezentînd specialitatea orașului. De pildă, onomasticile. Cum să evaluăm onomasticile? Considerînd că există numai prin relația cu un sfînt, prin această fărîmă de sfințenie ele ar putea fi sărbători. Dar aniversările? Șansa aniversărilor de a deveni sărbători se bazează pe faptul că se referă la un *început*. Și în zilele noastre începuturile și sfîrșiturile mai păstrează ceva misterios, tulburător și fascinant.

Să ne gîndim la alte sărbători – Ziua Națională, Ziua Regelui... Ziua Națională se situează în registrul sărbătorii prin folosirea unor sintagme de felul: *trecutul nostru sfînt*, *țară sfîntă*, *sfîntă limbă*, *sfînt pămînt* și prin povestea eroilor și martirilor care au murit și suferit pentru aceste cuvinte. Atenție însă, 1 Decembrie poate fi sărbătoare numai pentru români, după cum Ziua Americii este sărbătoare pentru americani. Cu Ziua Regelui este mai simplu. Ea poate fi socotită sărbătoare pentru că Regele este unsul lui Dumnezeu. Puțin din ceea ce se întîmplă la curțile regale este însă sărbătoare. Curțile regale sînt prin excelență cadre unde se desfășoară festivități. Istoric vorbind, poate că acolo s-a născut festivitatea. Din timpurile cele mai vechi, regele și curtenii au oferit poporului spectacolul vieții lor.

Rezultă destul de limpede că astăzi este greu să trasezi o graniță între sărbători și festivități. Vechi sărbători eșuează în festivități, în vreme ce unele festivități sînt trăite cu fascinație și cutremurare, ca niște veritabile sărbători. Situația este hrănită de multe cauze, dar cea mai importantă e confuzia care tulbură relațiile dintre oameni și Dumnezeu. Limbajele de comunicare cu sacrul s-au diversificat și s-au amestecat, se predică pe stadioane și se cîntă muzică rock în biserici, se construiesc temple nemaiconsacrate unui anumit rit, un fel de săli de așteptare unde fiecare, rugîndu-se și meditînd, își așteaptă Dumnezeul propriu.

Amestecul oamenilor și al sărbătorilor

Să ne închipuim un imobil într-un oraș. Nu trebuie să fie mare. Sînt suficiente patru etaje. Patru apartamente la fiecare etaj și, în medie, trei oameni în fiecare apartament. În total, 48 de inși care locuiesc unii lîngă alții și unii peste alții. Fiecare are în spatele lui două neamuri din care se trage, neamul tatălui și neamul mamei, ceea ce face să existe 96 de posibilități de a concepe și realiza sărbătoarea. Aceste « posibilități » trimit uneori în toate părțile țării și chiar în culturile altor etnii. În general, fiecare face ce a apucat în casa lui, iar ceea ce a apucat este frecvent produsul unui amestec. Unii nu au apucat să învețe bine și întreabă. Simplul fapt că întreabă reprezintă o anumită disponibilitate pentru împrumut. Oamenii învață de la televizor, din reviste, ori de cîte ori stau împreună, chiar la coadă. Ce mai școli populare erau cozile din vremea comerțului socialist! Stăteai cu orele așteptînd să vină sau să nu vină mașina cu ouă de Paști și puteai să umpli un caiet de rețete și altul cu obiceiuri...

Noi cu sărbătorile noastre, alții cu ale lor. Să le amesteci ar fi de astă dată păgubitor pentru toată lumea. Nu prea înțelegem sărbătorile altora. Uneori nu le mai înțelegem nici pe ale noastre. Cînd înțelegerea lasă de dorit, ne rămîne respectul. Dar să respecți înseamnă să și participi? Nu există un răspuns valabil pentru toate situațiile. Există grupuri care socotesc prezența străinului la sărbătorile lor ca pe o sursă de impuritate și tulburare. O societate relaxată suportă însă bine pe străin, ba chiar îi compune un rol: el devine ochiul în care se oglindește sărbătoarea. Am văzut de nenumărate ori străini (catolici, protestanți, musulmani sau evrei) participînd la sărbători din sate românești. Țăranii socoteau prezența lor o onoare. Cel mai mic semn de simpatie era primit cu entuziasm – uite, mănîncă, uite, bea, se vede că-i place la noi... Niciodată n-am remarcat vreun gest ostil și nici n-am primit vreun reproș de genul « de ce l-ai adus pe ăsta aici?... » Nu pot, pe de altă parte, să uit sărbătorile petrecute în casele prietenilor mei evrei, serile cu pască și vin dulce cumpărat de la Sinagogă, cu prăjiturele cu nucă al căror nume ba mi-l amintesc, ba îl uit. Noi mîncam pască la ei, ei mîncau ouă roșii la noi. Și toți făceam ceva prost văzut într-un regim care refuza atît Vechiul, cît și Noul Testament.

Sărbători mondializate

Pe vremea aceea ne făceam loc unii altora în sărbătorile de acasă. Acum sîntem asaltați de sărbătorile unora cu care avem puține relații directe. Adică vin sărbătorile, dar *oamenii* nu vin. Cînd am văzut la televizor, acum un an, că dovlecii și vrăjitoarele americanilor au cucerit Parisul, am rîs. La un alt telejurnal ni s-a comunicat că dovlecii au pătruns și la București. Nu mai e de glumit...

N-am nimic cu dovlecii și, cu atît mai puțin, cu americanii. Mă indispun însă importurile de pseudosărbători. De pildă acum, cînd scriu, văd cu coada ochiului ecranul televizorului unde este prezentat concursul

de Miss Univers. Cea mai frumoasă fată din lume! Mă uit și mă gîndesc – cîtă risipă... în primul rînd de frumusețe. O sărbătoare nu face așa ceva niciodată. Sărbătoarea întoarce tot ce primește înmulțit.

Indiferent de ce se întîmplă, de sărbători trebuie să faci curățenie în casă, să pregătești mîncare multă și bună, să cumperi băutură și să chemi musafiri cu care să realizezi « comuniunea » prin mîncare.

Și ați observat că în fiecare familie există cineva specializat în organizarea sărbătorilor? Încăpătoare sau nu, casa acestuia reunește familia, prietenii, vecinii. Din vremurile sărăciei comuniste a rămas obiceiul de a face sărbători « cu participație »; care vine cu friptură, care cu o piftie, care cu o prăjitură... În felul acesta gazda e ferită de ruină și, parțial, de corvoada bucătăriei. Dar obiceiul se va duce. Cînd vom intra în rînd cu lumea, un astfel de gest nu ar putea decît să jignească sau să te facă ridicol. Ne stau în față sărbători ca în filmele americane. Am văzut mai demult un Crăciun în serialul *Tînăr și neliniștit*. A durat mai multe episoade. În România era vară. Pe ecran vedeai un grup de inși rătăciți într-un labirint de intrigi, care se copilăreau tremurînd în așteptarea Crăciunului. « Mă dau în vînt după Crăciun... va fi extraordinar... voi cumpăra cadouri zile în șir... vai, ce bine. » Un episod, două, trei. În fine, vine Crăciunul. Se strîng toți într-o casă. Stau în picioare, la fel de frumos îmbrăcați ca de obicei. Beau șampanie nealcoolizată și se îmbrățișează chicotind. Undeva, în spatele lor, un brad clonat după cine știe ce imagine de revistă stă degeaba. Nici o vorbă despre Hristos. Pe urmă au urmat episoadele în care toți povesteau ce bine au petrecut, cum nimic nu este mai frumos decît Crăciunul.

Am încercat să aflu cum petrec Crăciunul studenții rămași în cămine. Sînt uluitoare improvizațiile lor pentru a simula oala de sarmale și bradul. Oamenii *au nevoie* de Crăciun!

Cadouri

Probabil că e o greșeală să reducem sărbătorile societății de consum la relația cu magazinul. La fel de greșit ar fi s-o trecem sub tăcere. Cu mulți ani în urmă, am aflat că în America există magazine la care se pot returna cadourile primite de sărbători. Este suficient ca obiectului să nu i se îndepărteze eticheta. Ce enormitate! În copilărie, cînd dăruiam cărți, ștergeam prețul cu creionul pînă cînd găuream cartonul. Și ei își dau cadoul cu etichetă cu tot, adică uite, Bill, îți ofer o rachetă de tenis de 154 de dolari și 64 de cenți! Iar Bill, dacă nu joacă tenis, duce racheta la magazin și în prețul respectiv își ia un prăjitor de pîine, o lanternă și un lipici universal. Cît deranj! Mai bine și-ar face cadou cecuri frumos învelite în staniol.

Există și o parte neplăcută a cadourilor, să zicem cele șase fiare de călcat pe care le-a primit mama la nuntă sau vaza aceea urîtă adusă în casă de o mătușă, pe care o ascunzi în debara și o scoți la iveală doar cînd mătușa își anunță o vizită. Plăcut sau neplăcut, cadoul poate fi transmis direct, de la individ la individ, sau poate include în circuit magazinul. Magazinul te ajută să-l alegi, să-l expediezi și, la o adică, îl primește înapoi. Pentru gustul meu se amestecă prea tare. Moș Crăciun, în varianta lui mondializată, apare frecvent ca o prelungire a magazinului. Pe măsură ce numărul cadourilor este mai mare, sărbătoarea se face tot mai mică.

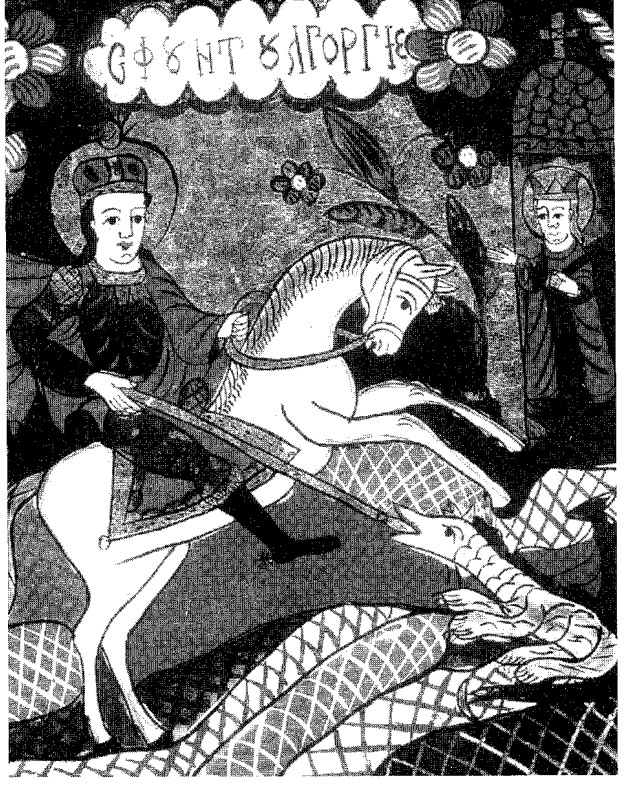

I Ce avem de făcut?

Faptul că nu-i totul pierdut se vede cu ochiul liber. Uitarea se așterne peste lume în mod inegal. Există încă mulți, foarte mulți oameni care păzesc sărbătorile. Cît și cum pot. Pierderile sînt enorme, dar a mai rămas destul. Să refuzi schimbarea ar fi o sminteală. Îmi vine în minte povestea unui țăran care a început să se poarte de-a-ndoaselea cînd s-au schimbat sărbătorile după calendarul nou. Cică, în timp ce « lumea ieșea de la biserică, el trecea cu carul cu gunoi prin fața bisericii, așa, ca să arate că nu e bun calendarul nou ». Iar în zilele cînd oamenii mergeau la cîmp, dar după calendarul vechi ar fi fost sărbătoare, el se îmbrăca cu haine curate, se ruga și se odihnea. Cred că mai important decît să te opui schimbărilor și uitării

este să găsești un mod eficient de a exploata ce-a rămas. Mi s-a întîmplat să văd oameni care moșteniseră de la părinți o casă plină de comori, dar ei se mișcau între ele mecanic și îndepărtat, ca niște vînzători într-un magazin. Alții aveau în casă un singur lucru « din bătrîni », uneori o piesă modestă, dacă nu chiar urîtă. La scurt timp după ce intrai la ei în casă, observai că toate lucrurile se învîrt în jurul acelui obiect, devenit din voința proprietarilor centru.

Deci principalul este *cum* te raportezi la ce a rămas și nu *cît* ți-a rămas, dacă folosești moștenirea ca să-ți decorezi viața sau ca să ți-o însuflețești. Legat de tradiție, și deci de sărbători, caut o ocazie să le spun oamenilor următoarele:

– Oameni buni, acestea toate, obiceiuri, obiecte, gesturi, cuvinte « din bătrîni » nu sînt ale strămoșilor. Strămoșii au murit! Acum sînt ale voastre. Trebuie să hotărîți ce intenții aveți cu ele. Aveți toată libertatea să le abandonați. Să luăm, de exemplu, această cămașă. A fost a bunicii, acum este a ta. Poți s-o păstrezi, s-o faci cadou, s-o vinzi și chiar s-o arunci. Dacă o păstrezi însă, trebuie să îi faci un loc în viața ta. Adică s-o amesteci cu ce ți-e drag sau folositor, cu Michael Jackson, Bach, frigiderul Zil, biblioteca, geaca de blugi. Trebuie să ți-o închipui în unica valiză cu care vei fi, poate, silit să pleci de-acasă. Trebuie să fie atît de a ta, încît să găsești puterea s-o transmiți copiilor tăi. Toate acestea înseamnă să *păstrezi*. Altfel ar fi să *stochezi*. Decît să pui cămașa în debara, între lucruri care așteaptă să vină primul zugrăvit ca să zboare, mai bine ai curajul s-o arunci de la început, spune-i bunicii fățiș « morții cu morții și viii cu viii ». Atenție, mai este un pericol: s-o pui în vitrină. Respectul excesiv și sacralizarea te îndepărtează de obiect. « Trupul » obiectului este protejat, dar sufletul lui moare; și chiar trupul, cel salvat, nu mai este el însuși, devine propria lui amintire.

Vorbeam despre libertatea deplină a omului care respectă regula în societatea tradițională. Restrîngînd discuția asupra sărbătorilor, cred că ești liber să faci *ce* vrei și *cum* vrei și *cu ce* vrei, cu condiția *să știi*, *să folosești* și *să faci totul cu mîna ta*.

Să știi înseamnă să mai cunoști ceva din povestea sărbătorii. Nu ajunge să spui: astăzi e cutare zi. Știind, poți să alegi dintre sărbători pe cele care se potrivesc cu viața ta. Problema opțiunii nu se pune în cazul sărbătorilor creștine. Cînd e vorba de celelalte, pare un gest firesc. Orășeanul poate prelua mărțișorul, cum de altfel a făcut-o, dar nu și sărbătorile care privesc aratul, secerișul, semănatul cînepii. La acestea, după colectivizare, pînă și țăranul a renunțat. Nimeni nu făcea sărbătoarea cununii de grîu pentru recolta colectivei.

A doua condiție pe care trebuie s-o respecți este *să folosești* sărbătoarea. În vechile cărți religioase întîlnești la tot pasul formula « a lua folos ». Ea numește o învățătură cu totul specială, cu consecințe adînci, o învățătură-hrană, bună deopotrivă pentru minte și suflet. « Ce-am fi noi fără sărbătoare? Din ce să ni se tragă nouă puterea? » se întreabă o voce din sat. Răspunsul meu a fost formulat deja, am deveni Oameni Pelicani. Pentru că știu prea puțin despre sărbători, pentru că nu le mai cunosc puterea și pentru că sînt cuprinși de un fel de sfială, oamenii le folosesc tot mai puțin. Dau puțin și iau puțin. La urma urmelor, au ceea ce merită.

În fine, ultima condiție este *să faci cu mîna ta* tot ce e de făcut. Plătind să ți se facă nu păcălești pe nimeni. Contactul direct cu materia, gesturile, cuvintele tale, concentrarea nutresc sărbătoarea și te ajută să te folosești de ea. De pildă, să faci pască este un drept, nu o obligație. Cumpărînd un Panetone sau cine știe ce aluat de la Panipat îți pierzi acest drept. Cînd faci cu mîna ta, chiar dacă faci prost, ești înăuntrul sărbă-

torii. Cînd face altcineva pentru tine, el nu intră și tu ieși afară.

Un ultim sfat înainte de încheiere

Îmi închipui anul cu sărbători ca pe un șirag pe mărgele. 365! Mari și mici, albe și negre, colorate... Unele sînt lipicioase și miros a friptură de miel, altele, alungite, miros a sarmale. Zilelor de post le corespund mărgeluțe lucioase ca boabele de cafea. Duminicile sînt galbene și strălucitoare.

Anul fără sărbători este făcut din scame. Cinci scame mici pentru zilele lucrătoare și două, mai mari, pentru week-end. Pui scamă lîngă scamă și faci 52 de săptămîni. Aici duminici nu există! Scama de sîmbătă s-a unit cu cea de duminică și au făcut un cocoloș verzui. Există și grămăjoara de scame roz care înseamnă vacanță. Din cînd în cînd, apare mențiunea unei aniversări sau a unei zile consacrate copilului, femeii, muncii, sănătății, pompierului... Scamele nu au miros. Ele sînt mute și vorbesc pe tăcute. Mare lucru tot nu au de spus.

Ai observat că anul fără sărbători este linear? Deși cuvîntul *an* vine din *annulus,* care înseamnă *inel* în latină. Anul cu sărbători este rotund ca soarele și ca luna.

Trăim într-o lume care se mișcă repede și se va mișca și mai repede. Nu știu cît vom mai rezista ispitei de a deveni Pelicani. Într-o dimineață s-ar putea să ne pomenim imobilizați în plasa noilor obișnuințe – într-o dimineață cînd procentul de scame din sînge va fi mai ridicat.

Mă întreb – ce ne mai poate salva atunci? Mai există salvare? Niciodată nu-i așa ca să nu fie cumva. Nu știu ce vor face ceilalți. În ce mă privește, mă voi agăța de poveste, povestea nefiind altceva decît un fir prin care primești din trecut putere. Dacă nu vă trece prin cap o idee mai bună, puteți să mă urmați.

Celor care doresc să știe mai mult despre timp și sărbătoare la români le recomand autorii: Ernest Bernea, Ion Ghinoiu, Simion Florea Marian, Tudor Pamfile. Scrierea cărții de față nu ar fi fost cu putință în absența operei lor.

Informațiile privind viețile sfinților și sărbătorile creștine provin din volumul Proloagele *îngrijit de Arhim. dr. Benedict Ghiuș (Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991).*

Cuprins

1. Sărbătoarea

Ispitele Micului Nimic 8
Loisirul 10
Gadgetul 11
Festivismul 12
Sărbătoarea – din ce e făcută? 13
Un miez de sfințenie 13
Timp bun 15
Loc curat 22
Suflet primenit 23
Cuvîntul, gestul și lucrul potrivit 23
Sărbătoarea – la ce este bună? 25

2. Sărbătorile cu dată fixă

Tic-tacul zilelor păzite 32
31 decembrie / 1 ianuarie 33
1 ianuarie 34
6 ianuarie 35
7 ianuarie 36
16 ianuarie 37
16–17 ianuarie 37
16–18 ianuarie 37
29–31 ianuarie 38
1 februarie 38
2 februarie 39
10 februarie 39
11 februarie 39
24 februarie 40
1 martie 40
9 martie 41
10 martie 42
17 martie 42
25 martie 43
1 aprilie 44
23 aprilie 44
1 mai 48
21 mai 48
23 iunie 49
24 iunie 49
29 iunie 51
1 iulie 52
15 iulie 52
16–18 iulie 53
20 iulie 53
21 iulie 54
22 iulie 55
1 august 55
6 august 55
15 august 55
1 septembrie 56
8 septembrie 57
9 septembrie 57
14 septembrie 58
24 septembrie 58
14 octombrie 58
25 octombrie 59
26 octombrie 59
8 noiembrie 61
11 noiembrie 62
12–14 noiembrie 62
14 noiembrie 62
21 noiembrie 63
25 noiembrie 63
30 noiembrie 63
4 decembrie 65
4–5 decembrie 65
6 decembrie 65
12 decembrie 67
20 decembrie 67
24–25 decembrie 67
27 decembrie 67
31 decembrie/1 ianuarie 68
Crăciunul sătului 69
Porcul 70
Darurile 72
Colindele 73
Nașterea lui Iisus 75
Moșul 75

3. Sărbătorile cu dată mobilă

Paștele fudului 80
Amintiri 80
Calendarul Paștelui 81
Sărbători calculate în funcție de Paști 86
Sîmbăta Părinților (Moșii de Iarnă) 86
Postul Paștelui și sărbătorile din prima săptămînă 87
Miezul Păresimilor 90
Moșii de Florii, Lazărul 91
Floriile 93
Joia Mare 93
Vinerea Mare 96
Învierea și Duminica Paștelui 97
Săptămîna Luminată 97
Duminica Tomii (Paștele mic) ... 98
Repotinul 99
Tudorusale 99
Paștele Cailor 100
Înălțarea (Ispasul) 100
Mireasma frunzelor de nuc: Rusaliile 100
În jurul Rusaliilor 110
Rusitorii 110

4. Sărbătorile și orășenii

Orașul inventator 114
Sărbători și festivități 115
Amestecul oamenilor și al sărbătorilor 116
Sărbători mondializate 118
Cadouri 120
Ce avem de făcut? 121
Un ultim sfat înainte de încheiere 124

Redactare
OANA BÂRNA
Paginare computerizată
NITSCH-PETIOKY LORÁND, ADISAN
Apărut 1998
București – România
Tiparul executat la ARTA GRAFICĂ